

мікола трафімчук
мікола трафімчук
мікола трафімчук
мікола трафімчук
мікола трафімчук

наканавана быць
наканавана быць
наканавана быць
наканавана быць
наканавана быць

Смаленск
«Наапрэс»
2017

1

«народ не толькі чытае...»

«народ не толькі чытае...»

«народ не толькі чытае...»

«народ не толькі чытае...»

«народ не толькі чытае...»

артыкулы,

урыўкі з эсэ,

рэцэнзіі,

інтэрв'ю

АЗЪ ЕСМЪ

Урыўкі з эсэ

Памяці мамы маёй Марыі

...Бачу столь. Столь роднай хаты. Пазнаю па груба пабеленых бэльках.

Але столь чамусьці не ўверсе, а ўнізе. Пада мною. А я не іду, а паволі плыву. Над столлю...

Столь белая, бялейшая, чым ёсць на самой справе. І шырэйшая... Цяпер яна займае ўсю прастору ніжэй!

А вакол мяне – затхлая цемра. Плысці ўсё цяжэй і цяжэй. Я набліжаюся да столі. Бэлькі перагароджваюць шлях – не пераадолець, не пераплыць...

Столь белая-белая і... непрыступная. А вакол – цемрадзь. І ў цэле маім – важкі расплаўлены метал. Ён цячэ і цячэ аднекуль звонку ў сярэдзіну, усё бліжэй і бліжэй да сховішча душы...

Целу цяжка і невыносна. І пакутліва для душы. Распазеная і чорная, як смала, лава ўсё больш прагінае дрыготкую перагародку, за якой цяжка дыхае душа.

Усё! Больш не вырываю!..

І з гэтым бязгучным крыкам душа вырываецца на нейкае нябачнае да гэтага залацістае і лагоднае святло. Тут адразу лягчэе, нават робіцца млосна. Паступова ў залаціста-цяплюткім марыве праяўляецца ружовая і такая ж лагодная постаць. І здалёк чуецца да слёз знаёмы і ласкавы голас. Такі дарагі і такі родны!..

Гэта маціна постаць і мамін голас! Мама прамаўляе нада мной малітвы...

У свядомасці ўспыхваюць і тут жа гаснуць дзівосныя словы: ...прачыстая...дзева Марыя...

Мама! Зямная мая, святая мая, адзіная!... Нябесная мая заступніца, зямная выратавальніца... Ты ўратавала мяне ад небыцця на зямлі, ты заступілася за існаванне зямное маё на небе. Ты нарадзіла мяне і песціш. І пакуты першыя зямныя мае – як працяг тваіх радзільных пакутаў. Горкіх і шчаслівых, святых і грэшных...

Прачыстая дзева Марыя!.. Разумею святую павязь малітвы і мамы. І таму што маму, як і прачыстую дзеву, зваць Марыяй. І таму што дзева Марыя на іконе і мама Марыя нада мною так падобныя і так мне дарагія! І таму што словы малітвы ў вуснах маёй мамы такія ж таямнічыя і высародныя, як і маўчанне дзевы Марыі з іконы...

...Паволі разыходзіцца, расплываецца залацістае марыва. Ружаватая маміна постаць набывае рэальныя, акрэсленыя рысы. Я прачынаюся... А хутчэй за ўсё прыходжу ў прытомнасць. Не, я не спаў! Я быў там, на нябачнай, неакрэсленай мяжы. На мяжы паміж жыццём і смерцю...

Ніхто з нас не помніць свой час нараджэння, час прыходу ў жыццё. Як ніхто не будзе помніць пасля і час свайго зыходу... Чаму гэтак? Адкрыццё свету падзея, здавалася б, незабыўная. Але яна нас не ўражвае, бо мы яе «не помнім». І толькі мама помніць усё сваё жыццё гэты час!

Ці не таму нашы маці ведаюць кошт нашых жыццяў? А мы, іх дзеці, ці не таму іх не цэнім? Нашы жыцці?.. Жыцці нашых матуль?..

Мамачка!.. Я гэтак звяртаўся да сваёй маці ад першага «ма-ма» да гадоў дзесяці, пакуль не пачаў ўзнікаць нейкі хлуслівава-прытворны сорам за ласку да роднага чалавека перад сваімі аднагодкамі. Адкуль ён, гэты дзікі сорам, мне і дагэтуль не зразумела. Але ці не ад недаацэнкі свайго жыцця і неразумення цаны мацярынства?..

Я чую словы з малітвы «Ойча наш...» Мама працягвае маліцца. А мне так добра, лёгка пасля толькі што схлынутай навалы. Гэта я так доўга і пакутна хварэў. Чорная

гарачая смала паліла маю незагартаваную дзіцячую душу. Гэтая смала зрадні той, пякельнай, што паліць і паліць грэшныя людскія душы пасля іх вызвалення з зямнога палону...

“Мамачка!...” – хачу выгукнуць я, але вусны апалены і самкнуты гарачай і ліпкай смалою. Я не магу сказаць нават самага дарагога мне слова. Не магу падаць і гуку. Але мама чуе маю пакутную душу. Яна асцярожна і далікатна падносіць да маіх апаленых, сасмяглых вуснаў прахалодны кубак жывой вады, мочыць іх ёю, і я, натужыўшыся, прагна глытаю і глытаю жыватворную вільгаць.

Я выжываю, іду на папраўку. Хвароба дужа ўчапілася за мяне. Пры чым не ў першы – ажно ў трэці раз. І трэба ж: адна і тая ж – запаленне лёгкіх. За трэцім разам ужо выжываю...

А прычапілася яна, відаць, з таго самага разу, калі я, захутаны наспех у прасцірадла ды стары коц, вываліўся з рук будучай сваёй хрышчонай маці ў сыпучы вадохрышчанскі снег. Гэта здарылася ў дарозе, калі мае дарослыя родзічы везлі мяне ў царкву хрысціць і, калі конь паслізгнуўся, з нехрысцем-дзіцём павыпадалі з саняў...

Так я быў ахрышчаны. Спачатку ў снезе, потым – у царкве. Калі і прастудзіўся, а потым тройчы перахварэў і выжыў – на тое была, значыць, Боская воля...

Хрышчонай маёй стала цётка Каця, малодшая сястра мамы. А хрышчоным – стрыечны брат бацькі – Валодзя, халасты яшчэ хлопец з суседняй вёскі Хрысцінава. Дзіва, проста, як па заказу з неба: хрысціны, вадохрышча, хрышчоны бацька з вёскі Хрысцінава!...

Колькі помню «хрышчоная» вельмі мяне любіла. І я яе – таксама. Зваў толькі ласкава: «хрышчоначка» (спачатку гэта гучала як «цёнацька»). Хрышчоначка часта няньчыла мяне. Нейкі час, усё маё ранняе дзяцінства, яна заставалася адзінай незаможнай роднай цёткай і жыла на хутары, дзе бавіў і я свае лепшыя ў жыцці часіны, пра якія ў гэтай прыпавесці будзе яшчэ сказана нямала.

З хрышчоным бацькам мне пашанцавала меней. На

хутар, дзе са мною няньчыліся хрышчоначка ды бабучка, ён так і не наведаўся ні разу. Бываў толькі ў вёсцы Клімянцінава ў бацькавай хаце, дзе часам заставаў і мяне. Ды асабліва цёплых пачуццяў да мяне ён не выяўляў, нават цукеркаў не памятаю каб прыносіў...

Бабульчын і дзедаў хутар, што быў раскінуты сярод раздольнага Ліпчанскага луга, – мясціна і сёння для мяне святая і магічная. Тут я з’явіўся на свет, тут сімвалічна закапана ў зямлю мая пупавіна. А згодна з народнай мудрасцю, «мілы той куток, дзе закапаны пупок».

...Мроіцца ці сніцца: бялей ад усялякай зямной белізны заснежаныя прасторы, і бойкая, нахрапіста-раз’ятраная конская істота тоне гарачымі капытамі ў пульхным, сыпучым снезе. Ад хутара да местачковай царквы ўсяго кіламетра два – не болей. Але снег глыбокі, і дарогі – ніякай. Бацька, маці, дзед, абое хрышчонных спрачаюцца ў санках, кудую бяспечней кіравацца на мястэчка: прама, цераз замёрзлае, у рэдкім хмызняку, балота альбо браць правей, бліжэй да замеценай дарогі, месца знаходжання якой угадваецца хіба што па тэлефонных слупах.

– Едзь прама! – спрабуе перакрычаць пошвіст свежага марознага ветру разгарачаны цешчынай самагонкай бацька.

– Э, не-е-е! У балоце конь на лёдзе пакаўзнуцца можа... – прырэчыць яму мой дзед Якім, бацькаў цесць.

– Ды едзь ты прама, кажу, маць тваю, гэта га!..

І бацька хвацка перахоплівае лейцы ў разгубленага дзеда. Яшчэ некалькі імгненняў зухаватай язды, рэзкі крэн – і ўсіх захмялелых ездакоў разам з захутаным дзіцём астуджае сыпучы снег-свяжак, што сыплецца і сыплецца чыстым Боскім блаславеннем з такога ж заснежанага неба.

– Пся... пся крэў! – лаецца мой бацька і не можа ніяк адыхацца ад нечаканай аказіі.

– Ай-яй-яй! Душагубы акаянныя! – верашчаць жанчыны.

Тут жа бацька мікіціць, што здарылася і, не паспеўшы яшчэ падняцца, трывожна пытаецца:

– Дзе сын?.. Сын дзе?..

Я маўчу, бо, мабыць, сплю і не адразу прачынаюся, добра ўхутаны цёплым коцам і мякка-сыпучым снегам.

Бацька кідаецца да мяне – гэта ў метрах двух ад таго месца, адкуль ён толькі што падняўся, і толькі цяпер чуе мой ціхі плач. Я, аказваецца, лёгка выслізнуў з рук цёткі, што сабралася стаць хрышчонай, і мякка ўткнуўся ў снег такім жа свежым і белым тварыкам. Відаць, хоць і быў яшчэ не ахрышчаным, але мой анёл-ахоўнік наперад ведаў, што здарыцца, і падставіў сваё лёгкапёрае скрыдла пад немаўля. Колькі разоў такое здаралася ў маім грэшным жыцці! Няўжо і гэта ўсё запісана там, у абяцаных нябёсах?

Выходзіць, малітва была маім першым у гэтым свеце пачутым гукам. А што я першае змог убачыць? Святло, сонца, твар маці? І першае, і другое, і трэцяе – пасутнасці, адно і тое ж. Як Святая Троіца! Як жа прагна лавіў я святло, калі мама захутвала мяне спачатку ў мяккі коц, пакідаючы адкрытым толькі тварык, а потым – у куслівае радно! Гэтак яна насіла мяне ў халодную пору года з вёскі на хутар, а з хутара – дамоў, назад у вёску. Праз малюсенькія дзірачкі радна да мяне прабівалася святло, а парой і танючкія праменчыкі сонца. Праз іх, асцярожна, але цікаўна, утыркаючыся ў жорскае радно, мне ўдавалася разгледзець бліжэйшыя дрэвы, хаты, парканы, прыбудовы і нават дакладныя абрысы далёкага небакраю...

Хутар... Да яго асабліва прывязана мая душа, прывязана той самай радзіннай пупавінай. Але спачатку ён мусіў быў з’явіцца, паўстаць сярод квітнеючых і заліўных увесну і ўлетку лугоў. Узімку тут панавалі снегапады, віхуры-пазёмкі, снежавыя гурбы, па якіх можна было хадзіць, галёкаць, коўзацца ў сонечныя марозныя пагодныя дні. Як дзівосныя выспы то тут, то там высіліся маляўнічыя хутары, між якіх хутар бабулькі Ульяны і дзедзіды Якіма ўяўляўся мне самым прыгожым і мілым...

“ФЭСТ НА РАДЗІМЕ ПАЭТА...”

Паэты сустрэліся дзіўным чынам і непрадказальна. Да гэтага яны ведалі адзін аднаго па творчасці ды па перапісцы. Пачынаючы паэт з вёскі дасылаў сталічнаму паэту-мэтру свае зарыфмаваныя спробы. Той у сваю чаргу падхвальваў маладога земляка і рыхтаваў падборку ягоных вершаў у рэспубліканскай газеце “Чырвоная змея”. Сталічны паэт меў за плячыма армію, Літаратурны інстытут імя Горкага, што ў Маскве, дзве кніжкі вершаў, прызнанне. Яго малодшы сабрат апрача таго, што нядаўна вярнуўся з арміі, вучыўся завочна на філфаку Брэсцкага педінтэту і адначасна працаваў настаўнікам ў вясковай школе. Вершы яго друкаваліся толькі ў раённай ды абласной газетах, праўда, гучалі, і не аднойчы, па рэспубліканскаму радыё...

Гэта было ў пачатку 70-х мінулага стагоддзя. Мікола Федзюковіч шмат ездзіў па Беларусі, пісаў нарысы і рэпартажы з маладзёжных будоўляў, выступаў з імі ў рэспубліканскім друку, на радыё. Калі бываў у камандзіроўках на Палессі, абавязкова хоць на дзень-два заязджаў на радзіму, да маці, у вёску Гутава. У адну з такіх камандзіровак і нарадзіліся векапомныя радкі:

Мяне паклікаў жураўліны вырай
у вёску,
на радзіму...
Там – вясна!
Там навальніцай хмара прарасла,
каб красавалі нівы яравыя...

Менавіта ў адну з такіх камандзіровак адбылася і гэтая нечакана-выпадковая сустрэча. На аўтастанцыі ў Драгічыне пачынаючы паэт пазнаў сярод сотні незнаёмых свайго славутага земляка, вядомага беларускага паэта.

– Федзюковіч? – запытаў ён маладога мужчыну, які

толькі што размаўляў з вясковым мужыком пра тое, што вырашыў па дарозе ў Мінск заехаць да маці.

– Трафімчук? – такім жа чынам здагадаўся той.

Як усё аказалася проста! І як усё пасля гэтага перамянілася ў жыцці вясковага настаўніка і пачынаючага паэта!..

...Гадоў праз дваццаць колішні пачынаючы паэт працаваў ужо у Бюро прапаганды мастацкай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў БССР у Мінску, маючы дзве паэтычныя кніжкі. Знакаміты яго сябар і паэт-зямляк жывіў сам з васьмідзесяцігадовай матуляй, якую забраў, нарэшце, з вёскі даглядаць, бо быў апошнім і адзіным. Жывіў побач па мерках вялікага горада, зрэдку запрашаў у госці. Часам малодшы зямляк сам тэлефанаваў яму, праўда, яшчэ радзей бываў запрошаным. Словам, сустракаліся яны цяпер рэдка. А з тае пары, як паэт забраў да сябе матулю, ён усё часцей адмаўляўся ад камандзіровак Бюро прапаганды СПБ, якія ўвесь час прапаноўваў яму яго малодшы сябар. Пачыналіся праблемы са здароўем маці, з яго ўласным настроем і здароўем...

Сваё 50-годдзе Мікола Федзюковіч сустрэў сціпла і ніякавата. На прапановы з Бюро прапаганды малодшага сябра і зямляка арганізаваць юбілейную вечарыну ў сталічным Доме літаратара ўсё аднекваўся. На радзіме таксама не захацеў быць ушанаваным...

Свята паэзіі славутага земляка (калі яго можна назваць “святam”) адбылося з нагоды яго 55-годдзя на радзіме, у Гутава, у школе, якую ён калісьці заканчаў. Ужо без самога паэта. За два гады да гэтага ён нібыта адчуваў, што так яно і будзе. Усім, хто сустракаўся з ім ў апошнія гады, сцвярджаў, што не стане яго, як і многіх вядомых паэтаў, ў 53...

Хутка міне 65. Без яго – 13. На радзіме паэта вясна. Адышоў сакавік, неўзабаве забуе май-травень.

Набліжаецца час паэтычнага фэста – Свята паэзіі паэта-земляка. Хай бы яно стала штогадовым, традыцыйным. Так яго нам усім не хапае!

ТРАВЕНЬ У ГУТАВА

Фэст на радзіме паэта.
Травень. Буе трава.
Завязь наліваў, ранетаў.
Кружыцца галава...

Дзетак выводзіць бусліха –
Днямі ў буслянцы адна...
Год шасцьдзесят ужо ціха...
Край абмінае вайна.

Хоць і бяда не мінае
Вёсачкі гэтай святой...
Край земляка ўспамінае
Пад паэтычны настрой.

Не! Тут не ўсё шчэ апета...
Душаў людскіх не суняць!
Фэст на радзіме паэта.
Травы, як рыфмы, звіняць...

2010 год

ТАК РОЖДАЮТСЯ И ЖИВУТ ПОЭТЫ

Здесь почти первозданные леса, девственные поляны, исконные непроходимые топи. Среди этого изумрудно-радужного царства являет себя суетному миру голубая жемчужина — озеро с распространенным в Беларуси названием Белое. Впрочем, к Беларуси относится только его северная чисть, другая, южная, — в Украине. Граница с недавних времен пролегла как раз посреди озера. Дальше

на юг недлинная речушка ведет в другое очаровательное озеро — Волянское. К нему и прислонилась "малая родина» Николая Герасимика — деревенька Хабарише. Среди этого головокружительного ожерелья кристально чистых полесских озер прошли его лучшие годы жизни — детство и отрочество...

Полесье... Белорусско-украинское лесистое помежье... Окраинная земля как с той, так и с другой стороны. Люди здесь, как и природа, особые: чуткие и покладистые, хозяйственные и непосредственные. Край охотников и рыболовов, художников и поэтов. Ну как иначе смог бы жить Николай Герасимик? Без этой щемящей любви-тоски к земле и к жизни; без этого основательного, неспешного, одновременно делового и романтического отношения ко всему окружающему...

Поэзия — не самое лучшее средство познать и утвердиться, раскрыться и сосредоточиться. Но это лучший возмутитель спокойствия и замечательное лекарство от нежелательной головной боли. Николай Герасимик, кажется, это прекрасно понимает. Это в крови его стихов. Они ведь больше от души, чем от интеллекта. Вот почему многие из них так легко ложатся на гитарные аккорды. Николай редко когда расстаётся с гитарой, и эта склонность к музицированию сродни его непосредственной лиричности.

Да, непрофессионал. Даже не филолог. Ни по призванию, ни по образованию. Скажем так, по социальному статусу Николай — деловой человек, аграрий с высшим академическим образованием, по специальности пчеловод. Такая вот у него «романтическая» профессия. Потому что такая душа. Озеро его души такое же кристально чистое, как и озеро его детства. Жизненные невзгоды не смогли замутить его благодаря особому, «поэтическому» отношению Николая к действительности.

Прочтите стихотворения «Рой», «Баллада о детстве», «Белая Русь», «Я — Полесья сын», «Баллада о любви». В них — ответ на вопрос, как рождаются и живут поэты...

Да и остальные, особенно лирические, стихи, уверен, покажутся вам чистым полесским нектаром, дающим душе и телу непреходящие бодрость и здоровье.

ДВЕ РОДИНЫ – СУДЬБА ОДНА

Конечно же, это аксиома. Судьба у каждого из нас одна. Но жить с чувством не одной родины, а двух – согласиться, судьба редкая и непростая.

У Галины Ивановны Лисовской-Саратикян, как и фамилии, родины две. Первая и первородная – Беларусь, другая, заполнившая всю почти ее сознательную жизнь, – Армения.

Есть в Гомельской области местечко Паричи, некогда известное имение графа Михаила Пушкина. Здесь рождались ее первые, созвучные вольному течению реки, стихи. И здесь, пожалуй, к юной поэтессе впервые пришло озарение, что:

Тот, кто оголен перед страданьем
И на чьей ладони – целый свет,
Кто звездой плывет по мирозданию,
Тот, скажу я, истинный поэт.

Романтичной, возвышенно-устремленной натуре кроме тихого созерцания и книг не хватало Полета. Именно чувство Его и питало Поэзию. В Полете происходило дальнейшее осмысление и жизни, и творчества:

Хочу обратиться я с просьбою к вам:
Судите меня вот по этим стихам!
Была я богата иль бедной была
И верно ли жизнь я свою прожила?

Судите меня вот по этим стихам,
А я вам стихами за это воздам!

Вскоре Галина вышла замуж за армянина, который увез ее на свою далекую родину. Почти 30 лет прожила она в Ереване. Здесь ее поэзия училась мужественности и гражданственности. Именно здесь появились стихи, полные мудрой философии жизни. Здесь и ощутила она себя дочерью двух народов. В Ереване родился единственный сын Эмиль. И это окончательно соединило ее белорусское начало с армянским. Ощущение как духовного, так и физического единения росло и развивалось, отражаясь в ее творчестве. Вот какой «виделась на расстоянии» ей Беларусь:

Белая Русь моя, белая, белая!
Ты так нежна, как невеста несмелая,
Ты так прекрасна, как женщина зрелая,
Ты величава, как мать престарелая.

Все лучшее, написанное в Ереване и во время незабываемых поездок на свою «малую родину», составило ее первую и уже не единственную теперь книгу «Дочь двух народов», изданную в 1994 году.

Непростые события и потрясения делают человеческую судьбу действительно не простой. Так случилось, что Галина Ивановна окончательно вернулась в Беларусь. Сейчас она живет в Минске в блочной комнате одного из столичных интернатов. Живет скромно и одиноко, посвящая лучшие часы подведению итогов жизни и творчества:

Иссяк источник вдохновенья,
Поивший столько лет меня.
Но тайна вечного сомненья
Во мне по-прежнему жива...

СВЕТ ШЧОДРЫ І ТАЯМНІЧЫ

У сапраўднай паэзіі ёсць адна неад’емная асаблівасць: яна краане да глыбіні душы. Чытачоў гэтай паэтычнай кніжкі міжволі пачне хваляваць нават сама яе назва – “Неад’емнае”. А пасля абавязкова возьмуць у палон хоць бы гэтыя радкі:

Кожны мае кут адзіны.
Як рукой падаць,
Вось яна, мая радзіма, –
Лес, лугі, вада...

“Плыве човен – вады повен...”
З ветрам круглы год
На маёй, на роднай мове
Шэпчацца чарот...

Найдарошы сэрцу краю,
Лепшы на зямлі,
Радасць мне твая спявае,
Боль мне твой баліць...

Гэта невялічкі ўрывац з аднайменнай паэмы, якая заключае зборнік. Але гаворку хочацца пачаць менавіта з яе.

Ці шмат мы страчваем, калі нешта знаходзім? Ці не занадта спакойныя і абыякавыя мы да бурлівых падзей нашай рэчаіснасці? Гэтыя і многія іншыя пытанні паўстаюць з глыбіні душы, разварушанай чарадзейнай сілай паэтычнага таленту. Мікола Пракаповіч, чыя кніжка “Неад’емнае” толькі што з’явілася на паліцах кнігарняў, – паэт і традыцыйны, і сучасны. Вобраз радзімы, “кута адзінага” ў святле супярэчнасцей, выкліканых экалагічнай рэвалюцыяй, яскрава паўстае перад намі:

Мне б цячы яшчэ сотні год,
Вастраносыя гойдаць лодкі,

Як збавенне, чакаць крыгаход
І шалець веснавой паводкай.

На купалле нясці вянкi,
Галасы закаханых слухаць.
Ды не выпаў мне лёс такі –
На маіх перакатах суха.

Гэта маналог палескай рэчкі, лагодныя воды якой,
высмакталі асушальныя каналы...

Тэма экалагічнай раўнавагі пачынае гучаць у апошнія
гады ў літаратуры і кіно асабліва востра. Паэзія таксама
абавязана адгукнуцца. Толькі тады яна будзе сапраўды
высокай, грамадзянскай:

...Імчымся ў прастору і час,
Самі
Сабе суддзі.
Нішто не трывожыць нас.
Пасля...
Ці не позна будзе?

Свет сонечных берагоў, змораных паводак, старэнькіх
лодак, колішніх песень, знойдзеных і нязнойдзеных да-
рог; “свет таемны – няма пачатку, свет бязмежны – няма
канца” адкрывае перад намі паэт. Адкрывае даверліва і
верыць, што “цёпла-цёпла стане сэрцу і лёгка-лёгка на
душы”.

“Язычнік я. Другой не маю веры” – гэта не галаслоўнае
сцвярджэнне. Яно апраўдана лепшымі паэтычнымі
радкамі, якія не могуць не хваляваць:

Я ўпарта латаю лодку,
Сваю старэнькую лодку, –
Ніяк не магу паверыць,
Што можна жыць без яе.

Паэтызуючы лодку, як неад’емны сімвал Палесся,
аўтар узнімаецца да новых этычных вышыняў, жыць без
якіх немагчыма.

Вершы Міколы Пракаповіча (а яны сабраны ў зборніку на дзіва арганічна) агортваюць чытача і натуральна светлым чалавечым смуткам, і шчодрым святлом дзівосных адкрыццяў, і таямнічым марывам нечага пакуль не спазнанага, неад'емнага...

АПРАЎДАННЕ ПАКУТНІКА

Розныя ёсць кнігі... О, колькі іх “здаралася” ў маім жыцці! Я маю на ўвазе не толькі тыя з іх, якія пашанцавала чытаць. Цяпер да прачытаных я далучаю і тыя кнігі, якія прывялося яшчэ і рэдагаваць. За тыя гады, якія я аддаў рабоце ў аўтарамі літальманаха “Гоман”, узмацнілася думка, што кожны чалавек – гэта сапраўды асобны Сусвет, і калі чалавек знікае з зямнога жыцця – у бясконцым космасе гіне і цэлы Сусвет. Вось так! Ні больш-ні менш...

Гэтая кніга – да ўсяго ж таго яшчэ і кніга сябра, чалавека-паэта, якога я ведаў на працягу добрага дзесятка год. Сто разоў мае рацыю мэтр паэзіі Яўгеній Еўтушэнка, які сказаў прыблізна так: «Сапраўдны паэт не можа выкрышталізавацца з тых людзей, якія хочуць толькі аднаго: жыць сытна ды спакойна». Можа таму і так мала сапраўдных паэтаў?

Геннадзь Мяцеліца якраз з той рэдкай кагорты людзей, якім наканавана ўсё жыццё пакутаваць ад апантанасці і неспакою. Чаму? Навошта? Дзеля чаго?.. Пытанні, пытанні... «Кожны дзень я задаю сабе тысячы пытанняў...» – прызнаецца той жа Еўтушэнка. Ды нічога дзіўнага! Яму адказвае сабрат-паэт Андрэй Вазнясенскі: «Паэты – гэта пытанні...» Пытанні, на якія не паспяваеш даваць адказы – гэта і ёсць самая страшная зямная пакута. Такім быў і Генадзь.

О маё цела, ты – зямная соль,
Ты – згустак нерваў у адным абліччы,

Што нат у сне я адчуваю боль,
Што нат у сне мой лёс такі трагічны.

Гэта пра цела. А гэта пра душу:

Бо душы непадзельнаю хочацца быць
І, тым часам, шырока адкрытай.
Ёй пакутаваць трэба, як мо і любіць,
Быць шчаслівай і горам прыбітай...

Гэтыя радкі, як і сотні сваіх апублікаваных і невядомых пакуль яго вершаў, пакінуў паэт для такіх жа няўрымслівых і пакутлівых. Шкада толькі, што іх з кожным днём усё менш і менш...

«Без паэзіі жыццё – злачынства...» – не без распачы сказаў украінскі паэт Міхайла Кацюбінскі. Без паэзіі, якой пранізана гэтая кніга, – жыццё было б яшчэ болей жорсткае і... неапраўдае.

Генадзь Мяцеліца апраўдаў свае зямныя пакуты завершаным цыклем няўрымслівага жыцця, што напаверку аказалася Паэзіяй.

«СТИХИ ПОЭТА ОТКРЫВАЮТ ТАЙНЫ...»

Всегда интересны и симпатичны люди, которые постоянно в движении. Как сама жизнь, как «вечный двигатель», который придумала неутомимая человеческая фантазия. Такие личности всегда находятся в поиске, всегда стремятся реализовать свой духовный и физический потенциал. А главное – они знают о нем все; знают, чего еще не достигли, и как, на каком жизненном поприще довести все до логического завершения. Как правило, такие люди талантливы во многих областях «человеческого духа».

Янина Константиновна Григорович с полной отдачей

сил трудилась и посвятила свои лучшие годы бухгалтерскому делу. Кроме того она всегда была активной общественницей, пела, декламировала, читала, писала сама. В последние года много печатается – в каменецкой районной газете, во многих областных периодических изданиях, во Всебелорусском литературно-художественном альманахе «Гоман». В 2006 году издала свою первую книгу стихов «Глазами доброты», обнаружив особый талант лирика и тонкого наблюдателя. Ее несколько кажущиеся декларативными стихи проникнуты мудростью и женским теплом. Она нередко в них нравоучительна, но делает это с осторожностью и любовью женщины-матери. «В стихах своих быть нужно терпеливым,» – уверена она, ибо уже открыла для себя секрет поэтического ремесла:

Стихи поэта открывают тайны,
Чтоб увлекаться, радоваться, петь,
Чтоб каждый день был добрым и желанным
И оставлял неизгладимый след...

Как отмечено в анатации к первой книге Янины Григорович, лейтмотивом ее стала авторская строка «Пусть воспрянет душа над пустой суетой!..» В своем новом сборнике стихов она как бы в продолжение этой темы утверждает:

Соткана твоя душа из сочных майских трав...

Таким образом на лицо новый взлет поэтического мастерства, выход на новый уровень восприятия мира как бытия и внутреннего мира человека:

Обид в душе держать не будем,
В них – разрушение, добра нет...
Давайте вместе их забудем
И жизнь продлим на сотни лет!

В стихах Янины Григорович нередко чудесным образом соединены поучительные (дидактические) мотивы и

гуманизм, доброта лирической героини, которая озабочена одновременно и человеческими судьбами, и судьбой нашего мира. В одном из стихотворений она обращается к лирическому герою:

Я хочу облегчить твои раны,
Я хочу твоей быть медсестрой...

Такова жизненная позиция, таково кредо поэтессы – облегчать самочувствие, жизнь людей. А как иначе, «если сердце полно вдохновенья, если веришь, надеешься, ждешь»?

РОДНИК ИЗ... СЕРДЦА

Читая стихи Валентины Леви, как истину начинаешь понимать крылатые слова мудреца, что «поэт родился еще до сотворения мира». От них дышит вечностью, сокровенностью чувств, величественностью мысли, неким магическим и в тоже время простым земным восприятием жизни. Отнюдь не филолог по образованию, Валентина Абрамовна обладает отменным художественным вкусом и острым чутьем того «поэтического ритма», который скрывается в глубинах человеческого бытия и доступен далеко не каждому человеку.

Едва познакомившись с первыми случайно попавшими на глаза ее стихами становится ясно, откуда такая способность у этой на первый взгляд обычной, простой женщины – ну конечно же это дар, или точнее, дарование свыше:

Природе чужда пустота.
Соседство ни к чему такое,
Где тлеет жизни пустота,
Где мысли и дела в покое.

Это дарование не только иметь художественное восприятие мира, но видеть и чувствовать во всей полноте его гармонию, нерушимую, неистребимую вопреки различным природным катаклизмам и несурaziцам повседневной жизни. Сразу же становится понятным ее жизненное кредо: не тлеть, а гореть, не находится в состоянии покоя, а всегда быть в движении, в непрерывном развитии, не довольствоваться малым:

Мне б на синице сговориться
Да и решить бы все на том...
Но нет! Журавль мне в небе снится
И высота, что под крылом.

Иногда, кстати, читая стихи того или иного автора, стоит обращать внимание на необычное, неординарное, с «несуществующего» как бы ракурса видение вполне обычных явлений жизни. Вот и в этом четверостишии небесная высота не над крылом, а под крылом журавля. Представьте только!..

Да, далеко не каждый может увидеть в жизни, как «годами выстелены дали», как «хлещет дождь, не умолкая, по судьбе и вкривь, и вкось», почувствовать, как «брызжет из сердца родник-кипяток». «Родник» – так называется первый раздел в этой интересной и замечательной книге. Так могла бы вполне оправданно называться и сама книга. Но, согласитесь, «В рассвете дня» – тоже замечательное название для книги, имеющее глубоко символический и несколько мистический смысл, что, бесспорно, соответствует ее содержанию и «духу».

После этого остается «диву даваться», почему только сейчас появилась эта прекрасная книга, почему ее автор так долго оставался «наедине с собой». Впрочем, всему свое время на этой земле, как сказано мудрецом древности.

В добрый путь, Книга, в добрый путь, Поэзия! Освещай все наши пути – земные, исповедимые!

КРЫНІЦА ПЯШЧОТАЙ БРУІЦЦА...

Сэрца паэта – крыніца,
З яго чысціня бруіцца,
Пяшчота і асалода...
Яно жыве для народа.

Гэтыя радкі можна браць эпіграфам да ўсяе творчасці вядомай баранавіцкай паэткі Раісы Раманчук. Лейтматыў бруістай крыніцы, пяшчоты і лагоды, жытніх рамонкаў ды васількоў, мядовых лясных верасоў гучыць у апошніх яе зборніках “Рамонкавы ранак” і “Звон верасовы”, што амаль адначасова ўбачылі свет у мінскім філіяле смаленскага выдавецтва. Любы край і родная мова, матуля і блізкія родзічы, боская спагада і бласлаўленне высокіх нябёсаў ды многае іншае з паўсядзённых рэалій жыцця арганічна пераплецена ў яе пранікнёных радках і строфах.

Крынічкаю лагоднаю няхай цячэ гамонка,
Няхай шчыруе мова над любою старонкай...

І хоць яе “гады маланкай мільганулі”, аднак усё адно “удалеч плыт гадоў прастуе” і душа, заўсёды маладая, прагне тварыць дабро.

І шчасця ў доўг я не жадаю,
І не прашу яго ў другіх.
З любоўю дзетак павучаю,
Вучу і ўнукаў дарагіх.

У кнізе “Звон верасовы” апроч лірычных вершаў пра “душы настрой і думак рой” кранаюць яе надзвычай вобразныя замалёўкі пейзажаў і стану роднай прыроды. Усё вакол наўздзіў дынамічнае, жывое:

Прысеў на зэдлік вечар,
Крадзецца ў вочы сон.
Ад хмаркі хуткацечнай
Хавае парасон...

Зямлю ноч укрывае
Задымленым крылом,
І ў прыцемках знікае
Вятрыска за вуглом.

Значная колькасць вершаў у кнізе “Звон верасовы” – гэта даніна памяці славутым землякам: Адаму Міцкевічу, Паўлюку Багрыму, Алесю Гаруну, Уладзіміру Карвату, Ігару Іванову; сваім бацькам, родзічам і знаёмым, па якіх звіняць і звіняць векапомныя верасы.

«ЗОЛОТАЯ ВАЗА» ДИМЫ ВОЛЫНЦА

Учить перо быть подвластным своим мыслям, чувствам и желаниям Диме приходится не первый год. Кто знает, как бы он преуспел, если бы не коварная инвалидность! Но упорности, летучей устремленности парню не занимать. Благо хоть этого у него в избытке! Вот и борется: и с немощью, и с сопротивлением материала, название которому «литературное мастерство».

Помню, в не столь отдалённом 2006-м, когда с невероятными трудностями готовился к выпуску первый том литературно-художественного альманаха «Гоман», я с зыбкой надеждой поддержал неловкого парнишку, кое-как пытавшегося рифмовать неуклюжие слова и обороты. Получилась совсем неплохая первая публикация, поэтической которую можно назвать весьма условно. Хотя...

Вижу: ваза золотая...
Вот бы в руки ее взять!
Но, держать ее желая,
Не могу никак достать.

Зацепило! «Золотая ваза» – ведь этот образ в самую точку... Но вот по-настоящему законченного литературного произведения, к сожалению, не получилось.

А ведь ваза так светилась,
Что готов я все отдать!..
Это точно бы случилось,
Если б мог ее достать.

Что случилось бы, «если б смог...», остаётся вопросом. Таких, я бы сказал, неопределённых поэтических находок у Димы уже подсобралось немало. В самый раз систематизировать их и подвергнуть анализу. Но... для этого нужно образование или самообразование. С этим у парня нелегко. Незнание основ литературоведения, неумение сопоставить и соединить теорию и практику, мешает ему продвигаться дальше...

Но хорошо уже то, что он это понимает и теперь пытается штурмовать литературоведческий Олимп. Что ж, пожелаем ему успехов! А пока познакомимся с первыми литературными опытами нелёгкой судьбы стихотворца.

СОПЕРНИЧАЯ С БЕЛЛЕТРИСТИКОЙ

*О двухтомнике Галины Мишинёвой
«Повесть о непрежитом»*

Кто не знает крылатого пушкинского выражения «Лета к суровой прозе клонят...»? Слышали его даже те, кто и вовсе не читал «Евгения Онегина». Под «суровой прозой», полагаю, нужно понимать прозу серьёзную, «думающую», философскую. Только отнюдь не беллетризованную, построенную на вымысле, пусть даже высокохудожественную.

Почему-то хочется думать, что у автора этого достаточно объёмного двухкнижия именно нестерпимое желание запечатлеть своё время и его ощущение дало толчок обратиться к такому надёжному документальному жанру, как мемуары. Ведь надо учесть, что Галина Фёдоровна не просто «дружила» с литературой, но и сама пробовала

свои силы в поэтическом творчестве, а позже даже готовила себя к серьёзному писательскому труду, издав первый сборник стихов. Но почему вполне филологически подготовленный автор выбирает вначале литературнотворческого пути не художественную прозу, а документальную? Дело разве только в «летах»? Похоже, опытного, одухотворённого и талантливого человека и учёного здесь не подвело самое обычное чутьё. Ведь по большому счёту в давнем соперничестве с документалистикой беллетристика зачастую уступает ей. Откройте любой толковый словарь и вы заметите, что слово это уже имеет несколько смыслов и оттенков. И некоторые из них намекают на то, что это либо низкопробное и развлекательное «чтиво», либо литература для изысканных эстетов или молодых людей с недостаточным жизненным опытом.

Так вот Галина Фёдоровна Мишнёва безошибочно выбрала самый серьёзный и суровый в литературе жанр, чтобы через судьбу одной семьи, двух-трёх поколений монументально запечатлеть «то время» – тоже по-своему серьёзное и суровое...

ЕСЛИ МАТЕМАТИКА – ЦАРИЦА, ТО ПОЭЗИЯ – БЛИСТАТЕЛЬНАЯ ПРИНЦЕССА

Когда-то, вначале второй половины двадцатого столетия, почти целых два десятка лет в среде советских литературных критиков и литературоведов не стихали споры между так называемыми «физиками» и «лириками». Споры, в сущности, пустые, безосновательные, раздутые искусственно. Суть их, если остановиться коротко, сводилась к тому, что поэзией, лирикой должны заниматься «лирики», а не «физики»; ведь дело последних – наука, а не литература, тем более поэзия. Конечно, к «физикам»

относили и математиков, и химиков – вообще, представителей всей научной и технической интеллигенции.

А началось, как мне припоминается, всё с того, что в русскую советскую поэзию 60-х годов прошлого столетия совершенно неожиданно и шумно ворвались поэты, интеллект которых заметно превосходил духовный мир поэтов «фронтового поколения». Рядом с замечательными «военными» стихами Сергея Орлова, Константина Ваншенкина, Евгения Винокурова, Марка Лисянского вдруг совершенно по-новому зазвучали витиеватые строки о многосложном бытии Леонида Мартынова, Андрея Вознесенского, Евгения Евтушенко, Беллы Ахмадулиной и других, зачастую молодых поэтов, не с филологическим, а техническим образованием...

Так вот хочется сказать, что безосновательный спор тот давно утих, но интеллектуальный уровень поэзии с тех пор продолжал только повышаться. Да и сейчас среди пишущих преобладают люди как раз «технических» профессий – как пожилые, так и молодёжь. Бесспорно, что, как отметил один известный белорусский литературовед Владимир Гниломёдов, постепенно произошло выравнивание «эмоционального» и «интеллектуального» начал в советской поэзии.

Вот и творчество уже знакомой современному русскоязычному читателю Джеммы Случак-Марцинкевич лишний раз подтверждает, что поэзия хоть и вовсе не «весёлая наука» (термин вагантов), но науке серьёзной надёжная и верная подруга. Ещё в своей первой книге «Математика жизни» (2012 г.) поэтесса попыталась убедить читателя, что в жизни «всё гораздо сложнее математики». Поэтому одним интеллектом «сыт не будешь»:

Мы не можем прожить в изоляции,
Без родных, без друзей, без общения.
Жизнь – система из N-уровней,
Каждый видит свой способ решения.

Как-то в одном стихотворении автор называет математику царицей всех наук. Но если по определению некото-

рых литературных критиков «наука без поэзии мертва», то в самый раз назвать поэзию, по меньшей мере, блистательной принцессой. Есть в новом сборнике Джеммы Александровны стихи в какой-то степени знаковые, «программные». Они глубоко философские и образные. Вот, к примеру, строки из стихотворения «Тюльпаны»:

Предвестники весны – грачи
Победы вестники – тюльпаны.
Цветы – природные врачи,
Они на сердце лечат раны...

Таких «умных» строчек у поэтессы великое множество. Они и создают ту гармонию, которая объединяет некогда непримиримых «физиков» и «лириков».

...І БУДЗЕ ПАШАНА З НЯБЁС

Гэта ўжо трэцяя кніга Лідзіі Пятроўны Чайко, да якой як рэдактар я маю непасрэднае дачыненне. І трэба сказаць, што яе паэтычнае – ды і не толькі – майстэрства ўзрастае з кожным такім выданнем. Але, што самае адметнае, з кожнай наступнай кніжкай яе светаўспрыманне, якое грунтуецца на агульначалавечых, грамадзянскіх ды хрысціянскіх каштоўнасцях, становіцца больш акрэсленым і ў той жа час болей лагодным, талерантным. Перад намі паўстае творчая асоба – мудрая і цяплявая, якая добра ўсведамляе сваё прызначэнне на зямлі...

Памятаеце, знаёмы нам з дзяцінства хрэстаматыйны верш Францішка Багушэвіча “Бог няроўна дзеліць...”? У ім, дарэчы, мы не знаходзім дакладнага адказу, чаму так... Ёсць абурэнне сацыяльнай несправяліваасцю, ёсць пратэст, але там няма хрысціянскага тлумачэння гэтай няроўнасці. А вось у вершы Лідзіі Пятроўны Чайко, у

недалёкім мінулым, відаць, выдатнага педагога, “Чаму Бог няроўна дзеліць” гэтая маралізатарская хіба выпраўлена і аформлена ў філасофскую догму:

Як няроўна ў Бога верым,
Ушаноўваем святых –
Так і маем, бо па веры
Бог адорвае сваіх...

На ўсе вострыя пытанні нашага жыцця ёсць у паэткі маральна акрэслены адказ: жыць трэба па Боскіх заветах... Гэта асабліва недвухсэнсоўна гучыць у яе кароценькіх абразках-апавяданнях, якія склалі другую частачку кніжкі. Некаторыя творы напісаны на рускай мове і адзін з лепшых, які лёгка запамінаецца, – “Невидимый мир». Ён варты, каб увайсці ў любую школьную хрэстаматыю. Вось як, напрыклад, тлумачыць у ім настаўніца вучням штодзённую барацьбу Добра і Зла: “... чистые, светлые силы любят чистоту, порядок, а тёмные – грязь, беспорядок, всякое безобразие...” І шчырая, заклапочаная лёсам кожнага з нас пісьменніца як бы заклікае ўсіх у першую чаргу хвалявацца, а ці будзе нам шанаванне з нябёс:

Беларусы, не страчайце твару:
Богам дадзены край свой і лёс.
Не цурайцеся мовы дзяржаўнай,
Бо не будзе пашаны з нябёс.

В ПОЗОЛОТЕ ДНЕЙ

Как-то на заре своей литературной жизни она написала:

... Так пробегают дни, недели
В работе, в суете, в делах.
И, вроде, каждый день при деле,
Но что-то всё-таки не так...

Слышите? «Что-то не так...» В этой суете под чудесным названием Жизнь только особенно чуткий и ранимый, равнодушный человек сразу заметит некую странную аномалию: вроде бы всё хорошо, всё есть, а душа не на месте...

Теперь я понимаю, почему её каждый следующий расцвет ярче и красочнее предыдущего. Каждый день, каждый раз – что-то не так, не то... И надо приложить хоть сколько усилий, чтобы что-то изменить.

Помню и дебют Галины Ивановны в первом томе коллективного сборника «Дыханием единым», появившегося в печати взамен юбилейного, десятого выпуска альманаха «Гоман» – подборку под общим названием «Любовь отцветать не желает». На первый взгляд в чём-то наивные, банальные стихи о любви и дружбе, о смысле жизни. Но... то тут, то там встречаются в них тревожные нотки. Оказывается, «мы бежим по судьбе, как по кругу», а надо бы жить совершенно по-другому: стремиться по прямой восходящей...

Кстати, в том сборнике рядом опубликованы и стихи её дочери Ольги – на удивление искренние, нежные... Что ж, как говорят, «яблоко от яблони...»

Наверняка, публикация в столичном издании придала Галине Ивановне, стихи которой печатались лишь в барановичских газетах, «второе дыхание». Потому что сразу же, уже во втором томе этого сборника, она выступает с весьма солидной и примечательной подборкой стихов «Пока в душе живёт весна».

Поэзия её рассветная, как раннее утро, и лазурная, как чистый, безоблачный день. Как светло и неповторимо пишет она о весне! А какое у неё благоуханное лето! Какая яркая и щедрая, боготворимая осень! А зима нежная, бархатная, очищающая душу своим целомудрием!..

И рассветы у неё трепетно-золотистые, а дни так и сверкают удивительной позолотой, в которой дрожат-колышутся полутона и тени пурпурных закатов... Какое богатство красок! Какая удивительная палитра жизни! Не

зря её литературное творчество идёт «плечом к плечу» с творчеством художника-живописца. Репродукции натюрмортов Галины Ивановны тоже печатались в альманахе «Гоман» – в 14-м выпуске, обложку которого украсило её фото...

Сегодня у Галины Ивановны Лис золотой юбилей – настоящий апогей её удивительного творчества. Ведь она и поэт, и художник, и бард-«вагант»... Воистину большой талант не бывает одиноким.

В копилке его творческих находок четыре книги стихов, прозаических этюдов, афоризмов, репродукций живописных зарисовок и натюрмотов...

Здоровья, счастья, вдохновения Вам, дорогая Галина Ивановна!

ЛЮБІЎ ЖЫЦЦЁ ВА ЎСІХ ПРАЯВАХ

Мікола Вяршынін наколькі шчырым быў ды непасрэдным, настолькі і валодаў тактам ды інтэлігентнасцю. Ён мог і захапляцца сабой, але ў яго гэта атрымлівалася так лоўка ды прыстойна, што не ўзнікала і ценю сумневу ў яго нясціпласці ці бахвальстве. “У мяне гэта чатырнаццатая кніга, – з высокай узнёсласцю казаў ён, – вучыцца, як трэба пісаць і выдавацца... А то крэмзаеце, як мокрыя гарыць...” І сапраўды яго пісьменніцкай пладавітасці нельга было не пазаздросціць. І актыўнай жыццёвай пазіцыі – таксама. Як пісьменнік-грамадзянін ён ніколі не заставаўся абыхаковым да любых праяваў жыцця, тым больш літаратурнага. Дзіва што – паэт-сатырык, паэт гумарыст!.. Жыццё ва ўсіх праявах і колерах віравала вакол яго, і ён заўжды паспяваў усё заўважаць і на ўсё адгукацца...

Не мог ён абысці і з’яўленне кожнага таленту, кожнай

цікавай кніжкі, сам дапамагаў парадамі і ўчынкамі многім, асабліва маладым пісьменнікам. Усё жыццё ён кагосьці з творцаў апякаў, шмат часу праводзіў на пасяджэннях розных літаратурных аб'яднанняў, пісаў і друкаваў свае водгукі і ўспаміны. А пры сустрэчы з усімі мудра каламбурыв і тактоўна жартаваў. Таму і цвердзіць кожны, хто яго ведаў: Мікола Вяршынін любіў жыццё такім, якім яно ёсць, а людзей прымаў з усімі іх плюсамі і мінусамі. Зрэшты, усё гэта можна знайсці ў яго незабыўных творах...

У мяне сапраўднае сяброўства з Міколам пачалося тады, калі я сур'ёзна пачаў займацца рэалізацыяй свайго “праекту жыцця” – выданнем альманаха “Гоман”. Да гэтага сустракаліся хіба па пісьменніцкіх сходах ды з'ездах. Мікола вельмі пільна аднёсся да новага выдання, адзначаў яго актуальнасць і неабходнасць, захапляўся яго ўнікальнасцю, шырока прапагандаваў яго і нарэшце выступіў ў штотыднёвіку “Літаратура і мастацтва” з адмысловым панегірыкам...

Міколу Вяршыніна цанілі і запрашалі да супрацоўніцтва рэдактары розных літаратурных выданняў. Ён быў літкансультантам, сябрам рэдакцыйных калегій. Пазней я запрасіў яго ў рэдкалегію альманаха “Гоман”, а калі пачаў рэдагаваць літаратурна-мастацкі часопіс “Акно” (заснавальнік – Беларускае таварыства інвалідаў) – паклікаў і туды...

Сёння мы кажам пра страту, якую панесла родная літаратуры ў асобе паэта-гумарыста, паэта-сатырыка, паэта-грамадзяніна Міколы Вяршыніна. Так, панесла, але, дзякуючы яму, колькі і набыла! Такіх гумарыстаў і сатырыкаў сёння, безумоўна, ў нашай літаратуры няма, ды пакуль не праглядваюцца яны і на гарызонце. Гонар, праўда, у адным: славыты пантэон беларускай літаратуры цяпер папоўніўся яшчэ адным векапомным імем – Мікола Вяршынін.

САБРАТ ПА ВЯСЁЛАЙ СПРАВЕ

Урыўкі з аповесці-эсэ

“Час прадлеця Міколы Федзюковіча»

Загадка паэта... Загадка паэтычнага пакалення. Загадка паэзіі наогул... Ці ёсць яны? Бяспрэчна ёсць!

Загадкавы ў пэўнай меры і паэтычны феномен Міколы Федзюковіча, прадстаўніка ваенна-пасляваеннага пакалення – пакалення літаратараў, маленства якіх апалена мінулай вайной. Людзі гэтыя ў большасці сваёй бязбацькавічы. Загартаваныя ў нялёгка пасляваенныя гады, яны аказаліся здольнымі да самарэалізацыі ў незаўсёды прыдатных на тое варунках...

Цяжка адназначна казаць пра варункі ў сярэдзіне ці напрыканцы шасцідзесятых. А менавіта на гэтыя гады прыпадаюць першыя паэтычныя адкрыцці Міколы Федзюковіча. Па-юначы шчырыя і дасканалыя, нібы адшліфаваныя рукой вопытнага майстра, вершы маладога паэта ладнымі касякамі прабіваюцца на брусістую плынь беларускай паэзіі. А ў 1968 годзе з’яўляецца і першая кніжка паэта з адмысловай назвай «Зямля – магніт». Сам паэт у гэты час – студэнт Літаратурнага інстытута ў Маскве. Ён наведвае семінары Сяргея Нараўчатава і вельмі апантаны творчасцю Аляксандра Блока. Атрымліваецца амаль як у тым антычным афарызме: скажы, хто твой сябар, і я скажу, хто ты...

Хлопец з Палесся абраў сабе годных настаўнікаў і, што самае важнае, аказаўся вартым іх. Блок стаўся бліжнім хлопцу-палешуку не так з прычыны колішняга геаграфічнага суседства (паэт знаходзіўся на Піншчыне ў гады першай сусветнай вайны), як па роднасці (калі не па роўнасці) таленту і грамадзянскага сумлення. Гэтая роднасць будзе зафіксавана ўсюды ў чалавечым і паэтычным лёсе Міколы Федзюковіча.

Першая ж кніжка запомнілася беларускаму чытачу не толькі арыгінальнай назвай, але і сваім непаўторным зместам. У літаратуру прыйшоў яшчэ адзін паэт родам з ваеннага дзяцінства:

Ад пажару
аблокi,
як сцены,
крышыліся.
Я стаў нерухома
на чорным дзядзінцы...
Прыляталі буслы –
І бяссільна кружыліся
над маім трохгадовым,
пякельным дзяцінствам.

Так засведчыў паэт сваю прыналежнасць да пакалення народжаных вайной. «Баладай пра буслоў» адкрываецца першая кніжка Міколы Федзюковіча. «Баладай пра буслоў» пачынаецца яго грамадзянская і творчая біяграфія.

Тут –
вайна сорак першага года;
я –
апошні ў сям’і і адзіны мужчына...
Хто сказаў,
што мінае
бусліны край гора?
Бацька мёртвы...
Трываць не магчыма...

Нават пры пэўных недахопах «пачаткоўскага верша» «Балада пра буслоў» – твор, безумоўна, хрэстаматыйнага кшталту. Гэта першы, калі быць да канца справядлівым, праграмны верш паэта. Верш і канчаецца як праграмны – мудра і патэтычна:

І цяпер,
калі моўчкі стаю на дарозе,
нада мной белы бусел
нястомна лунае...

Ці не бацьку майго
увы мне,
у дарослым,
ён жадае пазнаць,
ён убачыць жадае?

Цікавы штрэх да біаграфіі паэта. «Балада пра буслоў» пазначаны як прысвячэнне А.Т. Каўко. Вось так, першы верш у першай кнізе – і адразу прысвячэнне... Можна толькі здагадвацца, што чалавек, якому прысвечаны твор, – асоба неардынарная, блізкая і дарагая аўтару.

Мінавіта такім я і ўяўляў Аляксея Трафімавіча Каўко да знаёмства. Шчыры, добры, мудры. Настаўнік, духоўны бацька Міколы. Зрэшты, ці толькі яго аднаго... І аўтару гэтых радкоў не без лёгкай рукі самога Міколы пашчасціла жыць і працаваць пад бацькоўскім наглядам Аляксея Трафімавіча. Доўгія гады ён быў нязменным рэдактарам Іванаўскай раённай газеты «Чырвоная звязда» – газеты, якая для многіх пісьменнікаў і журналістаў стала першым надзейным абапірышчам у іх творчасці. І для Міколы Федзюковіча – таксама.

...Гартаю першую кніжачку паэта-земляка. Кішэннага фармату, зялёненькая з рэтушным фатаздымкам пасярэдзіне на вокладцы. Даўно такіх не выпускаюць! Калісьці я гартаў яе з асаблівым, характэрным для апантанага паэзіяй юнака, хваляваннем, з дзіўнай радасцю і любасцю, гордасцю за хлопца з Гутава, такой блізкай хоць і незнаёмай мне вёскі майго раёна. Аказваецца, і ў нас, на нашай палескай зямлі родзяцца паэты!.. Эх, як адразу запомніліся мне тады радкі:

Прачыналася рэчка Ясельда
і цякла
ў старажытны бор...
Павандрую –
і зноўку я сюды
прынясу маёй страты боль.

І хоць не разумеў я тады яшчэ, пра якую страту і які боль гаворыць паэт, вобраз рэчкі Ясельды і авдвечнага бору ўсхваляваў да глыбіні душы. А далей хваляванне нарастала яшчэ з большай сілай:

О, дачка задуменнай вернасці, –
ясяльдзянка з касой красой,
я не веру,
што ты не вернешся
ў гэта мудрае хараство.
А паверу –
дык песняй параненай
на гарачы ўпаду абрус...
Захвалюецца рэчкай ранішняй
у вачах маіх
Беларусь.

Далібог, аўтар гэтых радкоў сам тады небеспаспяхова вучыўся ў старэйшага брата па пярэ. І перш-наперш таму, як смела трэба шукаць незвычайныя мастацкія сродкі. А якія, аказваецца рыфмы, маўкліва затоеныя, можна знайсці ў нашай мове: «Ясельда – я сюды...»

Далей у зборніку зноў была балада – «Балада пра хату» і зноў з прысвячэннем, на гэты раз Уладзіміру Паўлаву:

Хату
будаваць
збіраўся тата,
каб не знацца болей
з буданамі.
Мы тады намерзліся ўдосталь –
навісала неба
коўдрай белай.
Я ішоў з маленства
у даросласць
па снягах,
між соснай карабельных...

Гэтыя радкі хвалююць і цяпер. А тады... Я чытаў і плакаў, я адчуваў, што так напісаць мог толькі паэт, блізкі па духу ўсяму чалавецтву. І зноў паэт-бязбацькавіч прысвячаў чарговы свой верш сябру-настаўніку. Ён стаўся для маладога тады аўтара вядомы паэт і прэзаік Уладзімір Паўлаў. Толькі пазней я зразумеў, што і «Балада пра буслоў» і «Балада пра хату» з такімі абавязковымі прысвячэннямі не маглі не з'явіцца ў першай кніжцы Міколы Федзюковіча. Па-першае, іх нараджэнне было выклікана самімі фактамі біяграфіі паэта; па-другое, і буслы і хата (ці буслы над хатаю) – традыцыйныя сімвалы нашага ўкладу жыцця; а па-трэцяе, і адна і другая баллады як бы сцвярджаюць творчы шлях і крэда маладога паэта – плённы і правільны, а крэда аптымістычнае. Вось як завяршаецца «Балада пра хату»:

– Глянь, Мікола!..
 вокліч брыгадзіра
разбудзіў
 нарэшце
 ўсё навокала...
Выплывала хата
 брыганцінай
з чыстымі,
 як вочы,
 вокнамі.

Аднойчы неяк з сотні афарызмаў пра мастацтва запомніўся мне адзін – пра паэзію. Ён прагучаў нібыта калісьці з вуснаў старажытнага мудраца. «Я ведаю, – сказаў старац, – што гэта такое, але спытайце мяне – і я ўжо не ведаю...» Цяпер ён прыгадаўся мне, гэты афарызм. Прыгадаўся падчас перачытвання паэтычных зборнікаў Міколы Федзюковіча...

Лагічна працягваючы лейтматыў сваёй незабыўнай першай кніжкі, паэт і ў наступных сваіх зборніках «Мілавіца», «Птушыны грай», «Макаў цвет» паказаў сябе здольным на глыбокае і адметнае асэнсаванне і свайго

асабістага лёсу, і лёсу землякоў, і лёсу цэлага народа, і чалавецтва.

Я вінаваты, вінаваты,
што два гады ад роду меў,
што не было ў нас цёплай хаты,
што ўмелі гаварыць гарматы,
а я, бязбацькавіч, не ўмеў...

Гэта адзін з многіх аўтабіяграфічных вершаў, у якім уласная біяграфія – толькі знешні штуршок для філасофскага абагульнення і самых разнастайных перажыванняў. Колькі такіх адчувальных штуршкоў выпала на долю паэта! Колькі перадумана, наноў перажыта!..

Ведаю адно: пры больш уважлівым падыходзе да творчасці Міколы Федзюковіча чытачы, а тым больш літаратуразнаўцы (чытаць: чалавеказнаўцы), знайшлі б і запамнілі б шмат хрэстаматыйнага. І шчыра, пачалавечы шкада, што цяпер выдаўцы кінуліся ў другую крайнасць: калі раней выдавалі выбранае ледзь не ўсіх паэтаў да іх 50-гадавых юбілеяў, дык цяпер – амаль нікога не выдаюць. Даўно, неапраўдана даўно няма і чарговага зборніка паэзіі Міколы Федзюковіча.

Апошні, – «Макаў цвет», убачыў свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1979 годзе. Ажно чатырнаццаць гадоў!.. І гэта феноменальна таксама...

Думаю, як добра было б праз столькі год з дзіўным хваляваннем узяць у рукі зборнік выбранай лірыкі Міколы Федзюковіча і ў прадчуванні знаёмага і загадкавага цуда перагарнуць старонку-другую!..

Пераблытаны ўсе каляндарныя даты.
Між табою і мной – навальніц паласа.
Я живу на адмоўным,
а ты на дадатным...
Мы на розных жывём палюсах.

Пра што гэта?... Пра нас, наша жыццё, наш час.

У баку ад сяброў і яршыстых, і мілых;
у баку ад шумлівых і звонкіх дарог
я блукаю па вуліцах нашых памылак,
Ты – па вуліцах нашых трывог.

Непаўторныя, як жыццё, радкі! Непадробныя, як Сусвет, гармонія! Такіх твораў у паэтычных кніжках Міколы Федзюковіча, прынамсі, праз адзін. Так і хочацца перачытваць і паўтараць:

А ты ўсё тая ж,
усё такая ж:
недасягальная, святая, –
мая і восень і вясна...
І залатая золь на дрэвах,
І звон лісця ў ціхве надрэмнай,
І ўсплеск вясельнага вясла...

Памятаю самы шчаслівы, бадай, для паэта 1976 год. Тады, увесну, падпісваў ён мне спачатку зборнік вершаў «Птичье дерево», які толькі што выйшаў у перакладзе на расейскую мову ў Маскве, а потым і трэці свой арыгінальны зборнік «Птушыны грай». У адным і ў другім ён напісаў так: «...сябру і сабрату па нашай няўдзячнай і вясёлай справе». Тады я чакаў адказ з выдавецтва «Мастацкая літаратура» на здадзены год таму рукапіс сваёй першай кніжкі і ведаў ужо, што азначаюць гэтыя словы... Але мой «сябар і сабрат» ведаў куды больш...

...У тых гады ён нямала ездзіў па Беларусі. Ад назойлівых, як авадні ў спёку, вершаў ён ратаваўся ў засені газетных і часопісных публікацый, выступленняў па радыё і тэлебачанні. Двойчы паэт ездзіў у працяглыя творчыя камандзіроўкі пісаць лірычныя дзённікі. З Гомельшчыны прывёз паэму-дзённік «Рэчыцкі гарызонт» пра першых беларускіх нафтаздабытчыкаў, а не падалёку

ад родных мясцін на Брэстчыне пісаліся першыя раздзелы лірычнага дзённіка пра мікашэвіцкіх гранітчыкаў «Граніт зямлі». Якія актуальныя на той час гэта былі творы! Цяпер тыя падзеі сталі нашай гісторыяй. А вось з’ява лірычнага дзённіка ў найноўшай гісторыі нашай літаратуры так і не адкрыта, не даследавана. Мо таму і не атрымала свайго развіцця. А дарэмна...

Вершы часцей за ўсё нараджаюцца ў дарозе. Паэзія ў гэтым сэнсе – з’ява дынамічная, а паэт – дзіця руху. Рух – адна з яскравых асаблівасцей паэзіі Міколы Федзюковіча:

Ці з-пад Ковеля,
ці з-пад Янава,
невядома – адкуль, куды... –
выпадкава-неспадзяваная,
у вагон заглянула ты...

Альбо:

Ад Ашмян да самае Смаргоні
цераз гай, праз гоні, сенажаць
быццам уцякаюць ад пагоні,
галяпуюць мае годы-коні,
залатымі грывамі звіняць...

Пяцьдзесят гадоў, вядома, узрост не няўрымслівых і «годы-коні» грывамі не звіняць, меней і «выпадкава-неспадзяваных» сустрэч. Але да восені яшчэ далёка. На гарызонце – грымліва-залеўнае лета, не меней гарачая пара пошукаў і трывог. А зараз – толькі вясна, праўда, позняя. Я б сказаў – час прадлецця, час любімай паэтам зоркі Мілавіцы. На небасхіле – добры знак. Шчасця табе, зямляча!

Ёсць у мяне верш, навеяны ўспамінамі пра старэйшага сябра па пяру, земляка, паэта з вялікай літары і са шчымлівым зычным голасам – Міколу Федзюковіча:

Прадлецця водар і цяпло,
Юнацтва час шчаслівы...
Было... Не будзе... Ды было —
Сустрэчы, чары, дзівы...

Нейкі даволі працяглы час я быў ім зачараваны. З ім і сапраўды было дзіўна. Не проста цікава ці забаўляльна, а менавіта дзіўна. Першая яго кніжка з нечаканай для паэтычнага зборніка таямнічай назваю “Зямля – магніт” аказалася сапраўды прыцягальнай, чароўнай.

Маленькага, нават мініяцюрнага, “кішэннага” фармату, яна здавалася для мяне сапраўдным фаліянтам. Такую магутную энергетыку мела яна і на мяне ўздзейнічала адмыслова і асабліва...

Яна заварожвала адразу, з першага верша, прысвечанага “другому бацьку” Міколы, настаўніку па журналісцкай і пісьменніцкай справе, былому рэдактару іванаўскай райгазеты – светлая яму памяць — Аляксею Трафімавічу Каўко. Верш называўся “Балада пра буслоў”. Затым адразу брала ў палон другая балада – “Балада пра хату”, якую Мікола прысвячаў сталічнаму сябру-паэту Уладзіміру Паўлаву. Гэтая хата заўсёды мела чароўную прыцягальную энергетыку не толькі для яго, але і для мяне. Можашчэ і таму, што жыла тут незвычайнай дабрыні і ласкі жанчына – маці паэта-самародка. Як яна сустракала яго, нас, гасцей, сяброў Міколы!..

З малой радзімай Міколы Федзюковіча “блаславёнай вёскай Гутава” ў мяне было безліч сустрэч і ў мімалётных часіны прыезду яго да маці, і проста па газетных справах, калі працаваў карэспандэнтам “Драгічынскага весніка” (тады, праўда, – “Запаветаў Леніна”). А яшчэ тут радзіма і другога майго сабрата па пярэ – журналіста і пісьменніка Уладзіміра Сітухі. Гэта яму прысвяціў паэт вершаваныя радкі: “Гэй, Валодзя, бяры гармонік ды за вёску акрай аўсоў!..” У бацькоў Валодзі я таксама бываў часта, асабліва падчас працы ў рэдакцыі іванаўскай райгазеты “Чырвоная звязда”. Адночы ён вадзіў мяне паглядзець

на тья “аўсы”, што слухалі калісьці залівісты гармонік і вершы вядомага, славутага паэта...

Мы часта сустракаліся з ім у Янаве. І хоць у афіцыйным друку пісалі “Іванава” – мы з ім любілі называць гэты мілы нашым юным сэрцам гарадок “па-свойску” – “Янаў” ці “Янова”. Тут і яму, і мне было наканавана нейкі час жыць, пісаць і працаваць. А яшчэ – сябраваць, кахаць, радавацца ўдалым вершам і публікацыям...

А пра першую нашу сустрэчу я пісаў ва ўспамінах пад назваю “Фэст на радзіме паэта”. Яна таксама была неверагодна-дзіўнай, загадкавай, забаўнай і вясёлай, як наша сумеснае з ім “рамяство”...

Першую і адзіную кніжку ў перакладзе на рускую мову “Птичье дерево”, якая выйшла ў 1976 годзе ў маскоўскім выдавецтве “Молодая гвардия”, ён мне падпісаў так: “Міколу Трафімчуку – сябру і сабрату па нашай нялёгкай і вясёлай справе”. Жыць і пісаць у той час і сапраўды было весела... Мы, здавалася, гулялі ў вясёлую, захапляльную гульню – паэзію... Ён здзіўляў – не, ашаламляў! – мяне нечаканымі словамі-эпітэтамі і замовамі-метафарами. Тады ж інтэрнэта не было – мы бясконца ліставаліся... У мяне і зараз паўстае перад вачыма яго прыгожы размахысты почырк. Дасылаў на мой адрас самыя ўдалыя свае вершы – радаваўся сам, радаваў мяне... Часам гэтая радасць перахлёствала цераз край у выглядзе забаўляльных прыпевак ды каламбураў...

Ва ўзросце розніца ў нас больш за сем гадоў. Але хіба бяруцца ў разлік гады ў маладосці?.. Усё жыццё здаецца аднойчы падоранай Вечнасцю!

Так, да канца яшчэ далёка:
адно імгненне – сто гадзін...

пісаў ён на досвітку сваёй “завейнай” маладосці. Але ў гэтым жа, другім, паэтычным зборніку з такой мілагучнай

назваю “Мілавіца” ў бадзёрыя акорды ўкрадаюцца ўжо
трывожныя ноткі:

Здаецца – міг,
здаецца – паўімгненне
і – назаўсёды знікне свет з вачэй...

Альбо:

Вастрэе зрок,
гучнее крок,
калі сціхае цвыркат вераб’іны.
І паступова наплывае змрок
на белы аркуш
снегавой раўніны...

Апагеем наканаванасці і непазбежнасці стаўся наступны яго паэтычны зборнік, трэці па ліку, з такой жа тужліва-трывожнай назваю “Птушыны грай”. Тут упершыню з’яўляюцца вершы, прысвечаныя памяці сяброў, брата, узмацняюцца ноткі жальбы і адчаю:

Падкасіла знячэўная сіла...
Як цяпер да світання дажыць?
Там, дзе ніва мая ўскаласіла,
слупянеюць касыя дажджы.

Альбо ў іншым вершы:

...І я пытацца буду зноў і зноў
сябе і вас,
пакуль не зразумею,
чаму я чую навальнічны звон
у шуме вечаровае завеі.

Далей, у наступных кніжках, яшчэ больш напружана і “рэльефна”:

Далонь ачышчае далонь:
губляем, шукаем, знаходзім...

Каго возьме час, а каго
пакіне ў наступным стагоддзі...

Яго час забраў з мінулага стагоддзя, каб пакінуць у наступным...

Апошняя, пасмяротная кніга Міколы Федзюковіча “Красадзён” — яшчэ адна дзівосная з’ява ў нашай шэрай паўсядзённасці. Адарвацца ад яе практычна немагчыма. А калі і адхінешся, дык з непрыхаваным жалем пашкадуеш: эх, якія ж мы абдзеленыя ці абкрадзеныя шчасцем і радасцю людзі, што не знаемся з Яе Вялікасцю Паэзіяй!.. Але казаў жа класік: ”Паэзія — як паветра... Калі яно ёсць — мы яго не заўважаем, а калі няма — задыхаемся...”

Ну як, скажыце, жыць без такіх вось вершаў?

Я й сам не магу перайначыць
жыццё нават блізкіх людзей...
А нехта спрабуе прадбачыць
мой лёс і мой заўтрашні дзень!
Прадбачце, але не сурочце:
пахукайце ў рукі спярша!..
Прабачце мне дзіркі ў сарочцы,
таму што ў іх свеціць душа...

Душа Міколы Федзюковіча свеціць вось ужо восьмы дзесятак год. Цяпер ужо адтуль — дзе міргае зорка Мілавіца...

НАПЕВНЫХ СТРОК «СВЯТАЯ ПРОСТОТА»

Среди многочисленных высказываний о поэзии, особенно признанных мастеров художественного слова, немало таких, которые для облегчения восприятия касаются в основном формы и содержания произведения. Известно, что стихотворение – это литературный жанр малой формы, в котором мысль (идея) автора может выражаться только в строгой, общепринятой форме: в нём в первую очередь должны присутствовать ритмика, рифма, некоторые художественные средства выражения. А вот здесь, или, вернее, отсюда, начинаются усложнения...

Считается, что чем сложнее и «мудрее» стихотворение – тем оно более ценно и неповторимо. То есть, стихи, как ни крути, должны быть «умными», а ещё лучше – «заумными». Но для кого они тогда? Кто их будет пытаться понять и сколько на это потребуется времени?

Конечно же, есть так называемая «элитарная поэзия» (как и элитарное искусство). Но это «для элиты»! А что для простого, «усреднённого» читателя? Ведь такового большинство!

Как сказал некогда один из мэтров художественного слова «если прозу можно сравнить с арифметикой – это как $2+2=4$; то поэзия – это алгебра, где $a+v=u$... Не каждому под силу решать математические уравнения!

Вот и поэт-самородок из села Николаевка, что на Буда-Кошелёвщине, Виктор Харченко давно, кажется, понял незаурядную истину: донести до каждого сердца красоту мысли и звучания слов следует только наиболее прямым путём. Мысли должны быть ясными и чёткими, образность (иносказательность) обязана соответствовать устоявшимся народным традициям и понятиям, которые заложены в фольклоре. Ну, а если иметь ввиду, что поэт

из народа не может не идти впереди всех, то главное для него – как говорили древние, поспешать медленно, не забегая слишком вперёд, что тоже в народной традиции...

Вот и пишет для земляков поэт, как дышит, как живёт – вместе со всеми в такт, в ногу со временем; подкупает их своей «святой простотой», оставаясь с ними на родной земле, можно сказать, у самого подножья блистающего своей непостижимой вершиной ослепительного Парнаса.

ДАР ГОВОРИТЬ СО ВСЕЛЕННОЙ

В кратком предисловии к книге ключевым является словосочетание «Великий дар» (так называется даже целый раздел), а основная цель автора сборника, очевидно, состоит в том, чтобы как можно шире раскрыть его смысл и поделиться этим бесценным сокровищем со всеми, кто прикоснётся к его поэтическому творчеству.

Далеко не каждый живущий на Земле увидел, нашёл, почувствовал этот дар. Да и вряд ли понял до конца, что сама жизнь является этим самым даром. Чтобы не испугать своим откровением-открытием недоверчивого к стихам современного читателя поэт как бы начинает издалека:

Там, во мраке призрачных созвездий,
Где тоска в туманностях дрожит,
Неустанно лучик Веры светит.
Он уже навстречу к нам бежит!

Стихотворением «Три огня» автор не случайно открывает свой новый сборник. Далее тепло и блеск этих огней будут сопровождать его лирического героя в нелёгком «пути к Свету». Слова «вера», «надежда», «любовь» со-

ставляют многоузорчатую канву всей его тёплой и мудрой лирики. В этом пути он не устаёт открывать и узнавать всё новые и новые грани Великого дара. А всё потому, что его лирический герой «дружбу с Верою водил», за что в его душу «вселил Надежду Бог». Это уже из других стихов под сакральным названием «В пути». А грани Божественной ювелирной отделки так и сверкают невероятными, неземными, казалось бы, бликами!

Вот как говорит поэт о прекрасном даре любить в стихотворении «Огромная сила»:

В желании счастье познать
Таится огромная сила.
Она заставляет вставать,
Когда вдруг к земле придавило.
Когда вам под «дых» дан удар
И смысл струится сквозь пальцы,
Она разжигает пожар
Стремлений к блаженству и счастью.
Появятся силы творить,
Завистникам шанс не давая.
Счастливым захочется быть,
В безумной любви утопая!

А дальше неотразимо блещут всё новые грани поэтического дарования Игоря Субботина:

Для дел полезных рождены
Мы все и творческих идей.
Нам в дар секундошки даны,
Чтоб сделать лучше жизнь людей.

(«Великий дар»)

Нынче ценю все мгновенья,

В дар что даны мне судьбой.
В ссоре с капризною ленью.
Время! Я в дружбе с тобой!

(«Вернись!»)

Мы рождены на белом свете,
Построить чтоб большой Дворец.
Лучи добра где ярко светят
От наших искренних сердец.

(«Дворец»)

Цитировать стихи Игоря Субботина можно неустанно и бесконечно. Строки как бы сотканы из тончайшей материи души. Они тоже тот бесценный Великий дар, которым так одержим поэт. И восхищён всё новыми и новыми гранями своих неожиданных открытий. Вот он уже «ощутил Вселенной бриз», а вот и завёл разговор со Вселенной. Этот дар «говорить со Вселенной» подчинил его всего. Однажды и навсегда. Поэтому и путь поэта к Свету не может быть иным, как лучезарным и бесконечным.

«НЯСУ АСЦЯРОЖНА Ў ДАЛОНЯХ ГАДЫ...»

Паэзія Галіны Ліс ціхая, але яркая і шматколерная, як вясёлка, што ўзнікла раптам на паўнеба; здзівіла, захапіла ўсіх і непрыкметна потым пагасла ў набрынялым свежым аэонам паднябессі. Ізноў “птушка-сонейка ў небе лунае”, “сочаць позіркам дзіўным аблокі” за ўсім гэтым, і вось ужо душа лірычнай гераіні дакранаецца да цяпла і разам з птушкамі пачынае спаваць...

Песні ў яе свае, непаўторныя, адмысловыя, толькі што народжаныя, шчырыя-шчырыя, хоць і ціхія. А спявае душа аб усім, што бачыць і што адчувае: аб патаемным, малапрыкметным... Напрыклад, аб тым, як “лашчыць сонейка лесу загрыўку”, як зямля ўвесну “апранае абноўкі” і як дзьмухаўцы збіраюць сонечныя праменьчыкі ў свой кілім, і як увосень “сарамліва чырванее наш прыгожы сябар – клён”...

Поры года праносяцца ў вершах Галіны Ліс вясёлым, заліхвацкім цягніком-экспрэсам. Так і хочацца гукнуць наўздагон “ау-у-у!”, а на бліжэйшай станцыі Зіма ці Лета спытацца ў няўрымслівых пасажыраў-гадоў: куды так порстка, можна ж было б і спыніцца ці на прыстанку Любоў, ці на перагоне Смутах?..

Жыццё, час паўстаюць у вершах паэткі як бяскрайні дзівосны Сусвет:

Спазранку аднойчы прачнуся,
Адчыніўшы фіранку душы
І вясёлкай усім усміхнуся,
Прабягу з ёй абочкі шашы...
І я ў думках сваіх не спынюся,
І не змерзну студзёнай зімой,
Я дажджом веснавым наталюся,
Засланю ў небе хмаркі сабой.

(Верш “Сцежка”)

Лірычная гераіня ў ім сапраўдная гаспадыня, нават чараўніца, без якой анічога ў прыродзе само па сабе не адбываецца:

Я з вясёлкай прыйду да крынічкі,
Зазірнем мы ў люстэрка-ваду.

Лета нам размалюе сунічкі,
Свае чары я ў фарбах знайду.

(Верш “Я намалюю...”)

Вось чаму паэтка такая ўдумлівая і асцярожная, калі
піша пра лёс, час, гады, гадзіны, хвіліны, імгненні...

Пацерак многа ў кішэні я маю,
Даты падзей іх кладуць у рады.
У жменьках багацце сваё я трымаю,
Нясу асцярожна ў далонях гады...

(Верш “Пацэркі лёсу”)

Новая кніга паэзіі “Пацэркі лёсу” – шостая ў творчай
біяграфіі Галіны Ліс. І асаблівая яна тым, што вершы ў
ёй напісаны на двух мовах – беларускай і рускай. Адпа-
ведна і кніга складаецца з двух раздзелаў. Раней паэтка
пісала толькі па-руску, і вось цяпер паспрабавала думаць
і пісаць на роднай мове. Хоць і нельга сказаць, што ўсё
адразу атрымалася.

У рускамоўных вершах па-ранейшаму то тут, то там
ззяюць чароўным блескам словы-залацінскі – каларыт-
ныя эпітэты і нечаканыя метафары:

На улицах милого города
Жасмином весна расцветает,
Накидку из белого золота
Лучом для земли вышивает.
Её вновь прикроются плечи
Из белого шёлка цветами –
И день обновлённый, и вечер
В сердцах отзовётся мечтами.
На лавочке в парке под ивой

Весна нас с тобой ожидает,
Она под вуалью красивой
Всю землю собой обнимает.

(Верш «Весна нас с тобой позовёт...»)

Зачараваны горад... Вясна-чараўніца... Чароўная
паэзія!..

ПЛЫНЬ “ЯСЕЛЬДЫ” БАДЗЁРЫЦЬ МЯНЕ ДА ГЭТАГА ЧАСУ Урыўкі са зборніка эсэ “Дзіваслоў”

На журналісцкі шлях я стаў дастаткова самаарганізаваным і дысцыплінаваным юнаком, за плячы-ма якога было войска, інстытут, настаўніцкая праца – увогуле “спартанскі” лад жыцця. Хаця яшчэ раней – школа... Маю на ўвазе агульнаадукацыйную. Усё “даармейскае” жыццё маё знаходзілася пад пільным наглядам строгага бацькі, у тым ліку і вучоба. Таму вучыць “непрактычныя” ўрокі даводзілася з-пад палкі. З задавальненнем толькі чытаў мастацкую літаратуру, слухаў радыёпастаноўкі і стараўся не прапускаць кіно. Усе веды чэрпаў адтуль. Школьная праграма мне здавалася дарэмнай муштрой і марнай тратай часу... І ўсё ж галоўны ўрок я ведаў на “пяць”: каб дасягнуць многага ў жыцці, трэба мець не столькі абстрактныя веды, колькі важныя рысы характару – самадысцыпліна, арганізаванасць, напорыстасць, настойлівасць, упэўненасць у сваіх сілах... Мяне да гэтага часу дужа непакоіць, што сярэдняю адукацыю ўсе пакаленні людзей на зямлі атрымліваюць далёка не поўную і, што істотнае, – непатрэбную. Бо галоўнымі прадметамі

у ёй павінны быць не алгебра і хімія, а чалавеказнаўства і жыццязнаўства... У войску, падчас завочнага навучання ў педінстытуце, працуючы адначасова ў школе, я самаахвярна займаўся самаадукацыяй і “набіваў руку” на ніве літаратурнай творчасці. Увесь час у мяне быў разбіты на хвіліны – рэжым усталяваўся надзвычай аўтарытарным. Дзякуючы гэтаму я шмат паспяваў...

І вось сустрэча з першым настаўнікам ў паэзіі, земляком Міколам Федзюковічам. Ён хутка пераканаў мяне кідаць працу ў школе і ісці ў журналістыку. “Гэта першая прыступка ў вялікую літаратуру”. – сказаў ён. Я і сам ужо гэта добра разумеў тады.

Той “першай прыступкай” у далёкім 1975 годзе для мяне стала рэдакцыя Іванаўскай раённай газеты “Чырвоная звезда. Пратажэ аўтарытэтнага Міколы Федзюковіча было безапеляцыйным. Мяне, сельскага настаўніка беларускай мовы і літаратуры, у якога што і было надрукавана, дык толькі вершы, узялі на працу ў газету з перспекывай праз месяц зрабіць загадчыкам аддзела пісьмаў ды масавай работы, а таксама кіраўніком раённага літаратурнага аб’яднання. Рэдактар газеты, незабыўны, мудры Аляксей Трафімавіч Каўко, відаць, безпамылкова ўбачыў ува мне той самы патэнцыял...

Мае першыя газетныя матэрыялы аказаліся зусім не горшымі за артыкулы прафесійных мэтраў журналістыкі. А кіраваць літаб’яднаннем я ўзяўся з імпэтам і ведамі вопытнага адказнага работніка і педагога.

Да гэтага я нават не быў ў літаб’яднанні, хаця па публікацыям у газетах ведаў, што гэта такое. У адной са школ сам стварыў яго. Вершы, абразкі пісалі усе вучні майго 7-га класа, дзе я быў кіраўніком. Выпусцілі некалькі нумароў літаратурнай насценнай газеты “Акрыленне”. Гэтага досведу для мяне аказалася дастаткова, каб разгарнуцца ўжо ў маштабах усяго раёна. І пацякла бурлівая плынь ракі, што пашыралася і ўсё мацней бурліла год ад году...

Плынь Ясельды бадзёрыць,
Звініць крышталёвады...
Запальваюцца зоры
Над ёю. Назаўжды.

Між іх, як месяц-поўня,
Глядзіцца ў гладзь ракі
Мой светлы німб духоўны,
Паўсталы на вякі.

Літаб'яднанне “Ясельда” існавала на той час ужо дзесяць гадоў. Па ранейшых публікацыях і літстаронках я вывучыў яго гісторыю, сабраў добры касцяк мясцовых паэтаў і празаікаў. Адразу узяў за правіла рэгулярна збіраць пасяджэнні і выпускаць літаратурныя старонкі, сачыць за творчасцю кожнага пачаткоўца і своєчасова яго падтрымліваць першай, ды яшчэ гучнай, публікацыяй. Накшталт, знаёмцеся: яшчэ адзін новы паэт... Чакаць такіх амбіцыйных дэбютаў можна было штомесяц у кожным выпуску. Яны былі, бадай, у кожнага, хто пачынаў у тыя гады свой шлях у літаратуру: у Валодзі Гетманчука, Валерыя Кухарчука, Міколы Мінзеры, Леаніда Грэбня, Васіля Гедзькі, Леанілы Масюк, Алены Парфеевец, Галіны Пахолка... Вядома, усяго гэта магло б не быць без шырокай і нават гарачай падтрымкі рэдактара газеты Аляксея Трафімавіча Каўко. Сам, чалавек надвычай таленавіты і творчы, ён не толькі падтрымліваў, але і жыва цікавіўся жыццём літаб'яднання і ў нечым нават, як мне здавалася, кіраваў ім – такой эфектыўнай і, галоўнае, своєчасовай была яго падтрымка. “Мікола, як і ў любой дзейнасці, тут патрэбна сістэма... галоўнае ствары яе і запусці і яна хутка сама пачне усім кіраваць”... – вучыў ён мяне. Сістэму гэтую мы распрацавалі сумесна. Патрэбна было наладзіць рэгулярныя пасяджэнні – раз у месяц, напрыклад, у кожную другую нядзелю у рэдакцыю павінны з'язджацца паэты і празаікі з усяго раёна, прывозіць творы, якія таксама па чарзе абмяркоўваюцца. лепшыя матэрыялы рыхтуюцца для літаратурнай старонкі “Ясельда”. І так без выключэння кожны месяц – пасяджэнне – старонка; зноў пасяджэнне – зноў чарговая старонка...

Сістэма хутка пачала працаваць і даваць свае вынікі – з’яўляліся новыя імёны, цікавыя творы. Я стаў загадваць вельмі важным адзелама пісьмаў і масавай работы. Трэба ўлічваць (а гэта Аляксей Трафімавіч Каўко як прафесіянал і мудры чалавек разумеў), што кожны пачынаючы паэт, празаік, гумарыст і сатырык пісаў яшчэ розныя допісы ў газету. Таму спіс пазаштатных супрацоўнікаў газеты пачаў хутка расці. Газета рабілася больш чытальнай, цікавай і папулярнай у падпісчыкаў. Тады я і заўважыў адну адметную дэталю: у выніку актывізацыі літаб’яднання многія ранейшыя рабселькоры апрача сухіх інфармацый у газету пачалі пісаць мастацкія замалёўкі пра перадавікоў, некаторыя – вершы, гумарэскі, сатырычныя абразкі. І наадварот, паэты, празаікі апрача літаратурных твораў прапаноўвалі газеце цікавыя журналісцкія матэрыялы. У выніку павышаўся якасны узровень газеты. А гэтаму тады райкамы і райвыканкамы, чымі органамі з’яўляліся мясцовыя газеты, надавалі вельмі важнае значэнне. У тыя гады Іванаўская райгазета “Чырвоная звязда” лічылася адной з самых лепшых у вобласці. У многім дзякуючы рэгулярнай і эфектыўнай дзейнасці літаратурнага аб’яднання. Эх, каб цяпер такія часы!..

Толькі сёння, пасля цягу дзесятак гадоў, адкрываецца сапраўдны сэнс многіх незразумелых раней супадзенняў, загадкавых абставінаў, сустрэч, знаёмстваў, сяброўстваў, супрацоўніцтваў. Успаміны становяцца больш выразнымі, рэльефнымі. Памяць жыве незабыўным...

ПРАЕКТЫ, ВАРТЫЯ 21-ГА СТАГОДДЗЯ

Год 1937... Год 2007... Іх аддзяляе сем дзесяцігоддзяў. Як бачым, зноў лічба 7. Здавалася б, шчаслівае супадзенне. Толькі нам, беларускім пісьменнікам, зразумелая гэтая

“іронія лёсу”. Як і семдзесят гадоў таму мы ў большасці сваёй пад “дамоклавым мячом” рэпрэсій.

Уласная дзяржава – не чужая – патрабуе ад нас быць рабамі; свае – а не іншаземныя – чыноўнікі здзекуюцца над намі. Гэта так яны, мабыць, “дзячаць” за тое, што ў юнацтве іх выходзілі на лепшых літаратурна-мастацкіх узорах – творах Я. Купалы, М. Багдановіча, В. Быкава...

А на планеце ўжо дваццаць першае стагоддзе. У нашай, нарэшце, суверэннай Беларусі няма, на шчасце, ГУЛАГаў, але жыве яшчэ ўсё той жа дух непрымірымасці да гонару і іншадумства, які панаваў на адной шостаі частцы Зямлі ў мінулым стагоддзі. Жывучы, нягоднік, нягледзячы на тое, што мы заўжды яго выкрывалі ды кляімілі...

Аднак заўжды ў часіны такіх фізічных і псіхалагічна-маральных выпрабаванняў іншы дух – дух вольнасці і высародства – загартोўваецца і найбольш актыўна праяўляе сябе.

Пацверджаннем такіх высноў ёсць з’яўленне за апошнія некалькі год пэўнай колькасці недзяржаўных літаратурна-мастацкіх выданняў. Гэта не што іншае, як экспрэсіўная рэакцыя на захады чынавенства па скарачэнню-закрыцці выдавецтваў, газет, часопісаў. “Выжывайце як можаце!” – здаецца, такім быў кліч сучасных манкуртаў, кінуты ў адрас рупліўцаў нацыянальнай культуры. Ім, як быццам бы, і няўцям, што ў любой цывілізаванай краіне перш-наперш дзяржаўную падтрымку мае нацыянальная культура, а пасля ўжо ўсё астатняе...

Ну ды, як кажуць, Бог ім суддзя! Выжываць дык выжываць! А між тым вядома, што ў супрацьпастаўленні камерцыялізаванай вульгарнай масавай культуры нацыянальнай выйграе толькі апошняя – у ёй захоўваюцца ўласцівасці элітарнасці: высакародства духу, узнёсласць думак, чысціня і культура мовы... Гэта якраз і закліканы лішні раз пацвердзіць праекты, рэалізаваныя ў двухмоўны літаратурна-мастацкі альманах “Томан” і беларускамоўны “часопіс ў альманаху” “Шматкроп’е”.

Яшчэ напачатку 90 гадоў мінулага стагоддзя некалькі

прадпрымальных журналістаў-выдаўцоў вырашылі выпускаць газету “Графаман”. Але калі пралічылі ўсе плюсы-мінусы – не рызыкнулі. І гэта пры тым, што выданне мелася выходзіць вялікім накладам і распаўсюджвацца па ўсёй постсавецкай прасторы. Была праведзена велізарная падрыхтоўчая работа, сабрана сотня, калі не больш, аўтараў, за кошт якіх павінен быў фінансавацца першы нумар газеты. Мне давялося бачыць арыгінал-макет таго нумара; праўда, ўжо тады, калі выйшаў першы выпуск “Гомана”. І па форме, і па зместу выданне мелася быць не толькі рускамоўным, а, так бы мовіць, “прарасейскім” (нават назоў стылізаваўся пад шырока распаўсюджаную ў пачатку мінулага стагоддзя гарнітуру з цвёрдым знакам пасля літары н). Я ўжо не кажу пра неадзначнасць самога назову: як-ніяк у рускай мове слова “графаман” заўсёды мела перавернуты з ног на галаву сэнс. Пры тым гэта быў цалкам камерцыйны праект. З тае прычыны ён і не быў рэалізаваны – выдаўцы разлічвалі не толькі на самаакупнасць, але і на добры прыбытак. Захады ж не былі беспадстаўнымі. Ужо тады выданне такога кшталту было запатрабавана, асабліва літаратурамі-пачаткоўцамі.

На жаль выдавецкай справай я як прадпрымальнік пачаў займаўся толькі тады, калі піянеры яе добра-такі “нагрэлі рукі”, а нядаўна паўпустыя кнігарні ды кіёскі былі завалены кнігамі, газетамі, часопісамі на любы густ. Прыбытку асаблівага я не меў, таму ідэя за кошт яго выдаваць так неабходны новы літаратурны часопіс ці альманах доўгі час не магла быць рэалізаванай.

Рызыкнуў толькі ў 2005 годзе. Спачатку за свой кошт правёў рэкламную кампанію. Пасыпаліся лісты з вершамі, апавяданнямі, тэлефаванні з усіх куткоў Беларусі. Вядома, памылкі быць не магло. Асабліва ў райцэнтрах, у вёсках творчыя людзі задыхаліся ў затхлай атмасферы неразумення і абываковых адносін да іх творчасці з боку чыноўнікаў і мясцовых выдаўцоў. А тут прапанова друкаваць іх творы і не абы-дзе, а ў самой сталіцы! Людзей ужо не цікавілі ні ганарары, ні сума аплаты за свае публікацыі

– за пятнаццаць год усе спасціглі сутнасць “рынкавага сацыялізму”.

Неўзабаве была створана рэдакцыйная калегія новага выдання, якая і стала яго заснавальнікам. Першы выпуск літаратурна-мастацкага альманаха “Гоман” здолеў змясціць 170 імёнаў творцаў – паэтаў, празаікаў, эсэістаў, драматургаў, крытыкаў, публіцыстаў, мастакоў, кампазітараў – і ўразіў перш за ўсё сваёй непаўторнасцю. На яго з’яўленне адгукнуўся “Літ”. Сярод аўтараў панавала эйфарыя. Пазней, калі рыхтаваліся наступныя выпускі, сярод іх у розных кутках знайшлося шмат сапраўдных рупліцаў-заўзятараў. Яны прапанавалі літаральна ўсё: і безліч здольных, невядомых дагэтуль аўтараў, і ахвяраванні, і ўсялякія паслугі па выпуску і папулярызацыі новага і такога змястоўнага альманаха.

А між тым сітуацыя ў літаратурным жыцці краіны хутка змянялася. Спачатку Грамадскае аб’яднанне “Саюз беларускіх пісьменнікаў” было пазбаўлены сваіх друкаваных органаў – утварыўся дзяржаўны холдынг “Літаратура і мастацтва”. Далей – ужо афіцыйны падзел пісьменнікаў на “сваіх” і “чужых”. Не за гарамі і той час, калі выданні, якія ўваходзяць у вышэйпамянёны холдынг, будуць друкаваць толькі творы сяброў новага Грамадскага аб’яднання “Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Сябрам “старога Саюза”, вядома, даводзіцца цяпер клапаціцца пра свае выданні, свае сувязі з грамадскасцю.

З другога боку факт, што ў краіне існуюць дзве афіцыйна зарэгістраваныя творчыя арганізацыі, мае і вядомыя плюсы. Цяпер у пачынаючага ці ў маладога літаратара, асабліва калі ён жыве на перыферыі і марыць друкавацца ў сталічных выданнях, больш шанцаў быць заўважаным. Нават калі адна з іх не па закону (!) праследуецца, для некаторых гэта тым больш прыцягальна. Найбольш актыўныя з іх зразумелі, што “Гоман” – самае даступнае і, галоўнае, своечасовае выданне, дзе іх заўважаць. Пры тым “платны” альманах – не часопіс, у якім за публікацыяй трэба пастаяць у чарзе нават таленавітаму. У “Гомане”

кожны аўтар мае магчымасць друкавацца практычна кожны квартал. Многія і друкуюцца з выпуску ў выпуск. Вось чаму у другі выпуск альманаха трапіла ажно 270 аўтараў!

Вядома, у “Гомана” пакуль невялікі наклад – менш чым 200 асобнікаў. Гэта абумоўлена многімі прычынамі. Галоўныя з іх – неабходнасць змяншаць выдаткі пры мізэрным “самафінансаванні”, а таксама магчымасць выходзіць без афіцыйнай рэгістрацыі. Альманах у большасці набываюць самі аўтары. Але няцяжка ўявіць, колькі прыхільнікаў-чытачоў у кожнага з іх. Паколькі выданне рэдкае, яно ў асноўным “ходзіць па руках” і рэклама па-сутнасці яму не патрэбна. Тым не менш у рэдакцыю ўсё часцей звяртаюцца чытачы і бібліятэчныя работнікі з пытаннем, дзе і як яго можна набыць.

Калі ўсё будзе добра, нам, безумоўна, з цягам часу давядзецца і рэгістравацца, і павышаць наклад, і больш практычна вырашаць пытанні фінансавання і самаакупнасці.

Я тут прыгадваў пра гэтак званы “часопіс у альманаху”. Дык вось у чацвёртым, апошнім па часе выпуску “Гомана” рэалізаваны яшчэ адзін праект нашай рэдкалегіі – беларускамоўны часопіс “Шматкроп’е”. Пакуль пад вокладкай альманаха. Часопіс задуманы з перспекывай стаць адным з элітарных літаратурна-мастацкіх нацыянальных выданняў. Але толькі час пакажа, што яму наканаваана...

«ГОМАН» ОТКРЫВАЕТ И ОБЪЕДИНЯЕТ...

Интервью с главным редактором М. Трофимчуком

В наше время редко какое издание, в том числе и периодическое, приобретает после выхода в свет особый резонанс. Литературно-художественным альманах «Гоман» в этом смысле скорее исключение, чем правило. Первый

его выпуск появился весной прошлого года, а буквально на днях – третий...

Мы беседует с главным редактором нового литературно-художественного издания (он же – автор этого проекта) поэтом Миколом Трофимчуком, и наш первый вопрос: как пришла ему в голову такая своевременная идея?

– Идея родилась не сегодня и даже не вчера... Да, да, о необходимости такого издания я думал еще эдак лет десять назад, когда более-менее успешно как предприниматель занимался издательской деятельностью. Полагал: еще немного «раскручусь» и вложу часть прибыли в новый журнал... Но «сверхприбыль» все не появлялась, время шло, идея, как говорят, повисла в воздухе.

– И все же она была реализована и, как видим, довольно своевременно и успешно. Что, появилась наконец-таки «сверхприбыль»?

– В том то и дело, что для меня вопрос быть или не быть изданию уже «встал ребром». Время вот-вот будет упущено; кто-то, где-то все равно запустит похожий проект, а денег по-прежнему нет. Пришлось рискнуть, попробовать сделать первый выпуск как бы авансом за счет самих авторов...

– То есть финансовые затраты вначале были твои, из личных сбережений, а затем авторы и читатели покупали альманах?

– Все так. Авторы же второго и третьего выпусков делали уже предоплату...

– Значит, риск оправдал себя и еще раз подтвердил репутацию благородного дела?

– Я бы повременил с этим утверждением. Пока издание себя не окупает, да и для некоторых авторов печататься в альманахе «не по карману». Надеюсь все-таки на поддержку тех авторов, которые побогаче...

– Что ж, пусть надежда умрет последней, а лучше – никогда. С финансовой стороны дела все более-менее ясно. А как творческая сторона?

– Я повторяю всегда, что такого издания, как «Гоман», люди творческие, пишущие ждали давно. А где у нас можно печатать художественные произведения? В официальных общественно-политических периодических изданиях практически нельзя, в литературно-художественных журналах, который входят в холдинг «Літаратура і мастацтва», можно, но они рассчитаны в основном на так называемых «профессионалов». Там обычно смотрят не только на «высокий уровень», но и на принадлежность к творческому союзу. А если уровень пока не высок, а в «союз» рановато? Вот вам и «ниша», которая всегда востребована подобными авторами.

– *Так и всегда?..*

– Конечно. На сегодняшний день у нашего альманаха как минимум 350 «потенциальных авторов», т. е. желающих напечататься. И эти люди заявили о себе всего лишь в течение года! «Гоман» и задуман не как журнал, а как альманах с тем, чтобы в каждом выпуске вмещать побольше произведений разных жанров и самых разнообразных авторов со всех уголков страны.

– *Да, кстати! Во всех отзывах от районных и областных газет до центрального еженедельника «Літаратура і мастацтва» примечается одна из особенностей вашего издания: охват большого количества авторов из всех регионов Беларуси. Такого еще не было в истории литературы!*

– Да, что-то не припоминается... Но огромное желание писать и особенно публиковаться у белорусов было всегда. Как замечено не раз нашими писателями, “беларусы – самая паэтычная нацыя”. Разве удалось бы мне одному, безо всякой помощи “властимущих”, без какой-либо рекламной компании за полгода собрать в первый выпуск никому доселе неведомого издания 170 авторов – будь все не так? Но уже буквально через пару месяцев после появления его в свет, меня забросали письмами и своими произведениями еще полторы сотни любителей пера. Об-

ратите внимание: во втором выпуске “Гомана” напечатаны произведения уже 270 авторов!

– *Наверное, для подготовки в печать такой массы художественного материала в другой раз потребовался бы огромный штат литсотрудников. Но Вы, как я понимаю, сделали все это сами?*

– А кто бы нынче стал работать “за так”? Крайне необходимо, чтобы “под рукой” был хоть один настоящий, надежный редактор. Но... Сам работаю “на общественных началах”. Благо на работу ездить не надо – вот уже двенадцать лет “индивидуальный предприниматель на дому”. Так и сижу за компьютером почти “безвылазно” дома...

– *Но есть же редакционные коллегия...*

– Сами понимаете, она тоже работает “на “общественных началах”. К тому же это больше совещательный, так сказать, орган.

– *Даже беглое знакомство с первыми выпусками альманаха свидетельствует о том, что он не только объединяет, но и открывает немало новых имен. Есть и знакомые, но большинство – дебютанты, и некоторые весьма успешные.*

– Конечно, когда печатается огромное количество авторов, есть шансы и на большее количество открытий, находок. Как, впрочем, всегда достаточно будет серости и низкопробного материала. Но ведь все, как говорится, познается в сравнении. Поэтому один из основных принципов у меня как у главного редактора: печатать как можно больше, а критики, читатели, само время дадут оценку и сделают выводы.

– *Интересно, много ли среди такой массы авторов Ваших земляков – брестчан?*

– Немало. Из всей области – несколько десятков. Особенно “урожайные” на этот счет город Пинск, естественно Брест, Барановичи...

– *Можете ли Вы как главный редактор назвать наиболее заметные и достойные имена?*

– Да сколько угодно! Есть заметные, “колоритные фигуры” земляков и как писателей, и просто как людей, я бы сказал даже, личностей. Это брестчанки Вера Павловна Прокопович, Александра Петровна Лятыцкая, Надежда Николаевна Парчук, Янина Константиновна Григорович да и другие. Хорошие, добросовестные, отзывчивые и талантливые женщины. Кстати, пользуясь случаем, хочу от всего сердца поздравить их с женским днем 8 Марта и пожелать такого же прекрасного здоровья, какими они являются сами... А чего стоит один только “пинчук” Михаил Павлович Башук (видите, даже в рифму!). И вообще все пинчане достойны особых слов восхищения и творчеством, и своей гражданской позицией.

Хорошие у меня отношения с близкими моему сердцу “ясельдянами” из города Иваново, где когда-то я работал в редакции местной газеты и руководил литобъединением. Теперь я доволен своими воспитанниками и приемниками. В этом, третьем, выпуске “Гомана” в разделе “Літаратурныя аб’яднанні Беларусі” читайте рассказ о работе литобъединения “Ясельда”.

В последнее время активизировались литераторы из Барановичей. Привозят свои произведения, обещают достойно выступить на страницах следующего выпуска.

– Будем надеяться, “Гоман” не перестанет шуметь и звинеть самобытными голосами!?

– Конечно, нет. Время уже подтверждает это.

Юлия Савицкая

**“НАРОД НЕ ТОЛЬКІ ЧЫТАЕ,
ЁН ЯШЧЭ ПІША...
І ДРУКУЕЦЦА”**

З галоўным рэдактарам папулярнага літаратурна-мастацкага альманаха “Гоман” Міколам Трафімчуком гутарыць Алесь Мяснікоў.

– *Выхад у свет у 2006 годзе першага выпуску альманаха «Гоман» паклаў пачатак дыскусіі ў літаратурных колах аб межах і “капцах” у творчасці пісьменнікаў-аматараў і пісьменнікаў-прафесіяналаў. Узяць хаця б публікацыю у штотыднёвіку “Літаратура і мастацтва” Яўген Гарадніцкага пад загалоўкам “Межавыя капцы не расстаўлены”... Якое Ваша стаўленне да гэтага?*

– Дыскусія не такая і новая, як здавалася б. А яшчэ хачу сказаць, што яна надзвычай штучная. Бо, з аднаго боку, літаратар – гэта не прафесія, а, з другога боку, прафесіяналізм – паняцце адноснае і як працэс бясконцае ў сваім развіцці...

– *Ці не хочаце сказаць, што кожны перш чым стаць прафесіяналам “пабываў у скуру” графамана?*

– Безумоўна, так! Кожны майстар-профі калісьці пачынаў з прымітыўнага графаманства. Бяда толькі, што пасля хто-ніхто з іх як толькі адчуў у сабе “усім іншы узровень”, так узвысіўся, што й забыўся на тое, кім быў да гэтага, а на пачаткоўцаў пачаў глядзець як на нявартых увагі графаманаў. Крыўдна і... смешна!

– *Гэта па-першае. А па-другое...*

– ...Па-другое, самы “прымітыўны графаман” перш чым стаць ім захапляўся літаратурай, шмат чытаў майстроў-профі і, дзе толькі мог, прапагандаваў прыгожае пісьменства, падтрымліваючы гэтым самым у грамадстве атмасферу духоўнасці. Такім “графаманам” помнікі трэба ставіць, а мы адмаўляем ім у праве на развіццё, не пускаючы ў друк няхай і недасканалыя, але так неабходныя для іх росту, творы...

А тым не менш, у гісторыі літаратуры, як і ўвогуле мастацтва, было нямала прыкладаў уважлівых адносінаў мэтраў пяра да кволых спробаў графаманаў-пачаткоўцаў. Нават калі хто-небудзь з іх і не падымаўся вышэй графаманскага ўзроўню, ён заставаўся на ўсё жыццё ўдзячным чытачом і няўрымслівым папулірызатарам літаратуры. І сёння кожны з тых, хто піша “для сябе”, ці “ў шуфляду”, хто ніразу не бачыў свае творы надрукаванымі, перш-

наперш з'яўляецца чытачом. А мы кажам, што нас ніхто не чытае. Чытаюць ды яшчэ як! Праўда, у большасці сваёй гэта тыя людзі, якія самі спрабуюць свае сілы ў літаратурнай творчасці і вельмі хочуць бачыць гэтыя свае спробы надрукаванымі. Хочацца запытацца ў сваіх калег па пяру: дык што, будзем секчы сук, на якім самі ж і сядзім?..

— Ці не таму аднойчы і прыйшла да Вас ідэя заснавання такога выдання, дзе “графаманы” маглі б друкавацца на роўні з “неграфаманамі”?

— Ідэя прыйшла яшчэ ў далёкія цяпер дзявяностыя гады мінулага стагоддзя. А ажыццявілася ў рэальнасці толькі гадоў праз дзесяць. Я недзе пра гэта ўжо казаў...

— Чаму так? Настолькі складана было?..

— Складана... Хоць рэдактарскія партфелі літаратурна-мастацкіх часопісаў і альманахаў у тыя часы разрываліся ад вартасных твораў самых розных жанраў, а чэргі на апублікаванне сягалі на шмат гадоў наперад. Папраўдзе кажучы, я вырашыў чакаць самага піку гэтай запатрабаванасці. Пасля нешта павінна было змяніцца. Інтуіцыя мяне не падвяла. Стала магчымым не толькі займацца індывідуальнай выдавецкай дзейнасцю, але спонсарскай і дабрачыннай. Менавіта на дабрачынныя сродкі і рабіўся першы выпуск...

— А чаму альманах, чаму не яшчэ адзін новы часопіс?

— Ні ў якім разе не хацелася, каб новае выданне паўтарала раней існуючыя. Тое, што гэта павінен быць альманах, я вызначыўся даўно. Што такое часопіс, нават калі ён па перыядычнасці штомесячны? У кожным нумары яго могуць змясціцца творы не больш як 15-20 аўтараў. Потым кожны гэты аўтар павінен чакаць сваёй наступнай чаргі на публікацыю некалькі год. А калі ён працуе ў розных жанрах – паспрабуй у адным нумары часопіса выступіць у розных раздзелах...

— І што, у альманаху Вам удалося пазбегчы гэтых абмежаванняў? Неверагодна!..

— А вось і ўдалося!.. І элементарна. Сабралася, напры-

клад, сотня альбо дзве сотні аўтараў. Нехта заявіў адну, нехта – дзве-тры старонкі, унеслі адпаведна кожны сваю суму – і праз некалькі месяцаў чарговы выпуск альманаха ўбачыў свет. У наступным выпуску могуць надрукавацца зноў тыя ж аўтары, было б жаданне ды сродкі. Ніякай чаргі! І друкуйся хоць ва ўсіх раздзелах-рубрыках! А іх – вялікая кольсць: “Паэзія”, “Проза”, “Драматургія”, “Публіцыстыка”, “Крытыка і літаратуразнаўства”, “Для дзетак неўгамонных”, “Томан са смехам”...

– Ведаю, што за пяць мінулых гадоў убачыла свет адзінаццаць выпускаў вашага альманаха. А кольскасць аўтараў, якім вы дапамаглі ўбачыць свае творы апублікаванымі, сягае за пяць соцён... З іх дзесяткі за гэты час набылі вядомасць і сталі сябрамі абодвух Саюзаў пісьменнікаў. Хацелася б пачуць пра найбольш цікавыя публікацыі і іх аўтараў.

– Сапраўды, сотням “графаманаў” і “неграфаманаў” пашанцавала выступіць на старонках “Томана”. Імёны многіх з іх сталі цяпер вядомымі. Шмат, дарэчы, і такіх, якім дастаткова было прагучаць толькі аднойчы, каб самарэалізавацца. Хачу назваць тых, якія з першага выпуску і па сённяшні дзень сябруюць са сваім альманахам. Гэта Вячаслаў Атрахімовіч (празаік, аўтар некалькіх кніжак, цяпер мой намеснік, хоць і жыве ў Новаполацку), Міхась Башчук (нястомны папулізатар мастацкай літаратуры і альманаха ў горадзе Пінску), Ларыса Уладыка-Рыхцікава, Мікалай Герасімік, Вячаслаў Данілаў, Яўген Дарафееў, Надзея Парчук, Вера Пракаповіч, Рыгор Пусаў, Наталля Саветная, Кацярына Сосна, Мікола Тонкавіч, Юрый Хацкоў, Валянціна Цехановіч, Іван Ярашэвіч, Браніслава Яскевіч. На працягу многіх гадоў са старонак альманаху не сыходзяць новыя творы вядомых ужо “гоманацаў” Яніны Грыгаровіч, Паўла Баянкова, Людмілы Пасынкавай, Леаніда Багдановіча, Віктара Харчанкі, Ліліі Матусевіч, Уладзіміра Гетманчука, Яўгена Гучка, Маі Ярмоленка, Анатоля Іванчанкі, Валянціны Паўлоўскай,

Людмілы Завеі, Тамары Кейты-Станкевіч, Валянціны Кучмель, Алы Лапошыч, Лідзіі Чайко, Раісы Раманчук, Святланы Чарнай, Людмілы Шувалавай, Ніны Паповай, Марыі Якімук, Аляксандры Лятыцкай, Ірыны Тарбецкай.

Апошнім часам да нас прышло шмат новых, у асноўным маладых, аўтараў. І гэтаму паспрыялі новыя праекты рэдакцыйнай калегіі...

– *І што гэта за праекты? Здаецца, пра іх ніхто пакуль не ведае...*

– На жаль, пакуль не... Таму пра іх мне і карціць расказаць. Напрыканцы 2010 года замест юбілейнага, дзесятага, выпуску альманаха вырашаны было выпусціць двухтомнік пад назвай “Дыханием единым. Подыхам адзіным”. У ім выступіла паўтары сотні “гоманаўцаў”. А вось мінулы, 2011 год, азнаменаваўся для нас выхадам у свет новай кніжнай серыі “Гоман, Сучасная літаратура Беларусі”. Гэта чатыры кніжкі: зборнік “Паэзія 2010” у двух тамах (аб’ёмам кожная амаль у 450 старонак), зборнікі “Проза 2010” і “Публіцыстыка 2010” (кожны прыблізна ў 220 старонак). Кнігі яшчэ чакаюць сваіх літаратурных крытыкаў.

Дзякуючы гэтым выданням свае творы апублікавалі аўтары, вядомыя дасюль хіба што ў сваіх рэгіёнах. Аўтары цікавыя, таленавітыя: Вячаслаў Домніч, Анатоль Гарай, Павел Станевіч, Меліса Шварц, Уладзімір Апекуноў, Сяргей Цыплюк, Святлана Асаўцова, Валянціна Сопікава, Васіль Філіповіч, Раіса Зарэмба, Аляксандр Хітроў, Людміла Малчанская, Надзея Мяделец, Мікалай Балдоўскі, Галіна Загурская, Джэма Марцінкевіч, Наталля Мамякова, Аксана Пальто, Алег Пракапенка, Іван Сагановіч, Аляксей Радзівонаў, Станіслаў Цярэнцьеў, Святлана Шушко-Кандратовіч, Дзмітрый Феакцістаў, Таццяна Еўдакова, Лідзія Полазава, Мікалай Пажыткаў, Генадзь Канцавой, Вольга Вярбіцкая, Венядзікт Грынёў, Вольга Змітрачэнка, Яўген Карпуць, Ганна Крамнёва, Вера Ена, Святлана Кусько, Галіна Ліс, Уладзіслаў Слабадзін, Тамара Стэцко,

Эдуард Цімафееў, Кацярына Фядотава, Альбіна Салавец.
Усіх і немагчыма пералічыць...

Новыя імёны для беларускага чытача адкрыў і чарговы, 11-ы выпуск альманаха “Гоман”: Марыя Гусарава, Надзея Салодкая, Кацярына Сідарэвіч, Ларыса Міхновіч... Не менш цікавым будзе і наступны, 12-ы выпуск, які ўбачыць свет напачатку сакавіка. У новым, 2012 годзе з’явяцца чарговыя зборнікі: “Паэзія 2011”, “Проза 2011”, Публіцыстыка 2011”.

А як хораша на старонках “Гомана” пачалі прадстаўляцца цэлыя рэгіёны! То Берасцейшчына, то Піншчына, то Бабруйшчына, то Барысаўшчына, то Шаркаўшчына, то Полаччына... Ну проста рэспубліканскі парад літаратурных талентаў!

Як пісаў яшчэ ў 2007 годзе штотыднёвік “ЛіМ”, альманах “Гоман” стаўся шырокай пляцоўкай для “народнай” літаратуры. Зрэшты, тэрмін “народная” я нават рэкамендаваў бы пісаць без усялякіх двукоссяў...

– Выходзіць, панятка “народная літаратура” і сапраўды мае права на існаванне?

– Чаму б і не? Народ не толькі чытае (хоць і менш, чым раней), але і піша ды яшчэ друкуецца ў сваім, народным, выданні. Як нехта даўно ўжо прыкмеціў, беларусы – нацыя паэтаў...

НАКАНАВАНА БЫЦЬ...

Альманах «Гоман» настолькі стаўся знакавай з’явай у літаратурным жыцці, што адсутнасць яго выхаду ў свет на працягу ледзьве ні аднаго года адразу стварыла адчуванне нейкага духоўнага вакууму ў асяроддзі літаратараў у розных кутках краіны. Пайшлі нараканні накшталт “куды падзеўся “Гоман”...

Здавалася б, пачала выходзіць серыя штогоднікаў “Гоман. Сучасная літаратуры Беларусі”. Сотні аўтараў на працягу года змясцілі свае актуальныя творы ў чатырох кнігах гэтай серыі – “Паэзія 2010” у двух тамах, “Проза 2010” і “Публіцыстыка 2010”. Але засталіся неапублікаванымі многія матэрыялы ў іншых жанрах – літаратуразнаўчых і крытычныя артыкулы, вершы і апавяданні для дзяцей, сатырычна-гумарыстычныя творы.

Стала зразумелым: без альманаха абысціся ўжо немагчыма. Яму проста накавана быць! Таму, доўга не раздумваючы, вырашана было аднавіць яго выхад. Выпускі “Гомана” будуць з’яўляцца па меры назапашвання матэрыялу, але не радзей двух разоў на год. Недахопу ў ім як не было, так і няма, ды яшчэ доўга, відаць, не будзе. Нягледзячы на гэтак званы “крызіс духоўнасці”. Людзі пішуць, людзі хочуць бачыць свае творы на старонках літаратурных выданняў, людзі прагнуць самарэалізацыі.

Ну што ж, як кажуць, будзьма!..

КРОНЫ І КАРАНІ

Гэта ўжо стала гісторыяй! Яскравай старонкай у кнізе літаратурнага жыцця маладой краіны. Жыццё гэтае на паверку аказалася няпростым: няўтульным і халодным. Духоўная крыза грамадства, выкліканая з аднаго боку жадааннем бурлівага культурна-нацыяльнага адраджэння, з другога – шалёнай хваляй нацыянальнага нігілізму, што нахабна праявіўся ў палітыцы дзяржчынавецтва, наўпрост негатыўна адбілася і на стане літаратуры як няспыннага творчага працэсу, так і ўсёй выдавецкай справы. Кліч “выжывайце як можаце самі, а нам трэба займацца эканомікай” з боку чыноўнікаў стаў вяршыняй крывадушша ў сучаснай гісторыі Беларусі ў адносінах да духоўнай спадчыны беларусаў. Мінуў час і аказалася, што і здаро-

вай эканомікі не пабудавалі, і літаратуру загналі ў затхлыя сутарэнні, і ўвогуле... сістэмны крызіс атрымалі.

З'яўленне ў літаратурным жыцці Беларусі альманаха "Гоман" выглядала спачатку як наіўная самадзейнасць і марная саманадзейнасць. Маўляў, ну каму патрэбна цяпер літаратура, хто і для каго будзе пісаць, ды і навошта, калі не да пісання і чытання, абы толькі выжыць фізічна... Аднак неўзабаве выявілася, што людзей, якія пішуць, хай сабе і "ў стол", існуе вялікае мноства. Мала таго, жадаючых друкавацца за ўласныя капейкі таксама аказалася шмат. Першыя выпускі "Гомана", хай і смешна малымі накладамі, былі назвычай аб'ёмнымі – такіх увогуле ў нас ніколі не выдавалася – па 300-400 старонак і па 200-300 аўтараў пад адной вокладкай! Газета беларускай творчай інтэлігенцыі "ЛіМ" распачала нават дыскусію пра з'яўленне ці непрыкметнае да гэтага часу існаванне ў Беларусі гэтак званай "народнай літаратуры". Дзіва-дзіўнае: альманах некаторыя прызналі "пляцоўкай" гэтай самай народнай літаратуры. У аглядна-крытычным артыкуле Ладзі Алейнік "Пра што "Гоман"? ("ЛіМ" ад 12 траўня 2006 года) адзначае: "Сама ідэя стварэння альманаха – выдатная. Можна, сапраўды, дзе-небудзь у вёсачцы на Случчыне ці Піншчыне жыве-пажывае адораны Богам талент, самародак, пра якога ніхто не ведае, піша сабе "ў скрыню"... Што як дачуецца ён пра гэтае выданне і адгукнецца? Так што, калі ў шумлівай какафоніі гукаў "Гомана" вылучыцца нават адзіны яркі і самабытны голас, думаецца, гэта будзе найлепшым апраўданнем усіх высілкаў рэдакцыйнай рады, усіх маральна-фізічных выдаткаў чытачоў. Будзем спадзявацца..."

І спадзяванні гэтыя неўзабаве апраўдаліся. Бо мала хто, трэба шчыра сказаць, на гэта спадзяваўся. Думалі: выйдзе гэты альманах два-тры разы ды і задыхнецца... Хто ў нас, асабліва на перыферыі, так ужо і літаратурай займаецца!..

І вось цяпер, напэрэдадні дзесяцігоддзя з дня выхodu ў свет гэтага, можна сказаць, ужо легендарнага выдання, даводзіцца канстантаваць: маем тое, што маем...

Ва ўсіх васемнаццаці выпусках надрукавалі свае творы (вершы, паэмы, апавяданні, аповесці, п'есы, крытычныя і публіцыстычныя артыкулы) крыху больш за тысячу аўтараў, з іх некалькі дзесяткаў ужо сталі сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Многіх, вельмі многіх яркіх, таленавітых, пладавітых хочацца проста пералічыць пайменна. Гэта Міхась Башчук, Тамара Лазнюха, Ніна Енбулаева, Мікалай Лаўровіч, Марыя Ляшук, Тамара Кейта-Станкевіч, Міхась Самуйлік і іншыя з Пінска; Надзея Парчук, Вера Пракаповіч, Яніна Грыгаровіч, Сяргей Цыплюк, Марыя Якімук, Аляксандра Лятыцкая і іншыя з Брэста; Галіна Ліс, Алесь Корнеў, Людміла Шувалава, Раіса Раманчук, Валянціна Паўлоўская, Міхась Маліноўскі і іншыя з Баранавічаў; Кацярына Сосна, Ірына Тарбецкая, Віктар Лагун, Міледзій Кукуць і іншыя з Шаркаўшчыны; Браніслава Яскевіч, Мікалай Юмашаў, Васіль Касцян, Яўген Маеўскі і іншыя з Бабруйска. А колькі віцябчан, магіляўчан, гамельчан, гарадзенцаў паказалі сябе сапраўднымі “народнымі” майстрамі мастацкага слова за гэтыя гады на старонках альманаха! А калі гаварыць пра сталічных аўтараў, то тут можна пераліваць сотні імёнаў. Многія прыносяць свае творы ў “Гоман” пасля таго, як добра-такі паабівалі парогі сталічных выданняў, асабліва пасля трафарэтных слоў рэдактараў “у нас не той фармат”...

Вядома, “не той”, таму што там свае праблемы – чэргі з масцітых, знакамітых даўно пісьменнікаў, якім таксама друкавацца не толькі хочацца, але і неабходна...

Дарэчы, і “масцітыя” не грэбавалі друкавацца ў “Гомане”. Творы вядомых цяпер пісьменнікаў Васіля Шырко, Міколы Адама, Серафімы Беставай, Ніны Шкляравай, Міколы Вяршыніна, Яўгена Гучка, Анатоля Кудласевіча, Юрася Нератка, Міхася Южыка, Леаніда Юнчыка можна было сустрэць і прачытаць толькі ў “Гомане”. А ў традыцыйных раздзелах “Спадчына” і “Гасцёўня” была прадстаўлена творчасць Рыгора Барадуліна, Ге-

надзя Бураўкіна, Ніла Гілевіча, Анатоля Сыса, Міколы Аўрамчыка, Пятра Прыходзькі, Алесь Пісьмянкова, Юрася Свіркі, Яўгенні Янішчыц, Міхася Рудкоўскага, Сяргея Законнікава ды многіх іншых.

Нельга абмінуць і той факт, што “Гоман” ад пачатку задумваўся і заставаўся ўвесь час школай літаратурнага майстэрства. У кожным выпуску абавязковым быў раздзел “Літаратурная вучоба”, у якім змяшчаліся артыкулы па тэорыі і праблемах літаратурнага працэсу, інтэрв’ю вядомых майстроў мастацкага слова.

Усе гэтыя гады рэдакцыйная калегія альманаха рабіла ўсё, каб выданне заставалася карысным і запатрабаваным, адпавядала духу часу, выконвала функцыі той пляцоўкі, на якой рыхтаваліся б да ўзлёту на Парнас усе здольныя, таленавітыя, неардэнарныя творчыя асобы.

У нашым шматтомніку, які прымеркаваны да дзясяцігоддзя альманаха, мы паспрабуем даказаць, што “Гоман” паспяхова выконвае сваю асноўную задачу. У гэтага дрэва магутныя кроны і карані.

КАРОТКІЯ ХАРАКТАРЫСТЫКІ ТВОРЧАСЦІ НЕКАТОРЫХ «ГОМАНАЎЦАЎ» (З калектыўнага трохтомніка «Гаманлівае дрэва любові»)

Іван Адамовіч

Вершы і тэксты песен Івана Мікалаевіча вельмі блізкія па гучанню і паэтыцы да твораў вуснай народнай творчасці. Ён добра ведае яе і стараецца захаваць у сучасных матывах і формах.

Наталья Азаренко

Поэзия её трепетная, нежная, чувственная, возвышенная и окрылённая – это журавль в небе, ниспадающий прямо в руки; это Птица-мечта, увлекающая в небесные

выси; это музыка загадочного и нереального звучания, которую посылает нам небо...

Надзея Парчук

Мужная, мудрая, спагадлівая, шчодрая і таленавітая, пяшчотная і ласкавая... Вось толькі малая доля тых эпітэтаў, якія заслугоўвае гэтая жанчына – Чалавек з вялікай літары, Паэт ад Бога, адна з вялікай пашанотнай тройцы-дабрадзеікі – Надзея...

Игорь Субботин

Жадно ищущий и много работающий над собой поэт, творчество которого с каждым годом становится всё более рельефным и волнующим.

Міхась Башчук

Не філолаг, але добра валодае мастацкімі сродкамі, бліскучы майстар слова, філосаф, лірык. Вершы яго цёплыя, меладычныя, некаторыя пакладзены на музыку. Піша прозу і публіцыстычныя артыкулы.

Нізка яго вершаў у 2006 годзе адкрывала першы, гістарычны, выпуск “Гомана”.

Павел Станевич

Поэзия его земная, лирическая и философская в той мере, которую нам диктует жизнь. Поэта не только прельщают неземные высоты, его волнуют проблемы нашего бытия. Он современен, но и традиционен в способах выражения и отображения духовного мира лирического героя. Такое творчество по-прежнему актуально и востребовано.

Валентина Цеханович

Удивительная, мужественная женщина, самобытная, с обнаженной и чистой душой поэтесса. Старається ра-

ботать во всех жанрах, пишет на русском и белорусском языках. Её поэзия по-детски наивная и откровенная, волнительная и тёплая...

Эдуард Тимофеев

Эдуарда можно с полной уверенностью назвать поэтом-духовником. Практически все его стихи написаны или по библейским мативам, или пронизаны духом православия.

Уладзімір Гетманчук

Вельмі тонкі і мудры лірык. Майстар не толькі класічнага верша, але і верша-экспромта. Хоць і не філолаг па адукацыі. Пра такіх, звычайна, кажуць: “самародак”... альбо “самабытны”.

Наталья Азаренко

Поэзия её трепетная, нежная, чувственная, возвышенная и окрылённая — это журавль в небе, ниспадающий прямо в руки; это Птица-мечта, увлекающая в небесные выси; это музыка загадочного и нереального звучания, которую посылает нам небо...

Дмитрий Волынец

Стихи Дима учился писать вместе со скромными публикациями в первом, втором и последующих выпусках альманаха «Гоман». Можно сказать, «Гоман» его и учил, и постепенно представлял его творчество у подножья поэтического Олимпа...

Светлана Шушко-Кондратович

Поэзия Светланы — это чистая, волнующая душу женская лирика, основанная на тонких наблюдениях и возвышенных чувствах.

Виктор Харченко

Самобытный поэт и прозаик, трудоспособности которого может позавидовать любой профессионал. За годы сотрудничества с нашим альманахом достиг определенных вершин в поэтическом мастерстве. Его стихи простые, светлые, тёплые – поистине народные...

Вера Прокопович

Поэтесса с врожденной интеллигентностью, острой способностью сопереживать и чувствовать все тонкости человеческих эмоций. Талантлива как в поэзии, так и в прозе.

Венядзікт Грынёў

Літаратурная творчасць соцен і соцен аўтараў, далёкіх ад філалогіі, сведчыць толькі аб тым, што пісьменніку дастаткова мець натхненне і незвычайны, багаты духоўны свет, каб ствараць сапраўдныя шэдэўры. З такіх творцаў і вучоны-будаўнік Венядзікт Грынёў.

Міхась Маліноўскі

Творчасць Міхася Міхайлавіча вельмі шырокага дыяпазону. Гэта і эсэ, і звычайныя водгукі на падзеі і кнігі; гэта крытычныя артыкулы і літаратуразнаўчыя работы; гэта вершы і пераклады... Шырокай і шчодрай, шчырай душы чалавек!

Любовь Ходневич

Поэзия Любови Ходневич не просто образно-философская. Ей свойственный тот тонкий лиризм, в котором душевный надрыв преобладает над тихим созерцанием и констатацией состояния лирического героя.

Наталья Станкевич

Поэтесса, в творчестве которой заметна гармония высокого чувства и тонкого интеллекта. Стихи у неё достаточно образны, иногда «заумные», усложняют восприятие некоторой недосказанностью, зато заставляют читателя думать и искать ответ на вопрос «что есть истина?»

Мария Коржова

Мария Тарасовна Коржова из поколения детей войны. С 12-летнего возраста в далёком тылу встала за заводской станок. Войну знает по рассказам непосредственных её свидетелей. Пишет давно, постепенно оттачивая своё мастерство, занимаясь филологическим самообразованием и литературной учёбой.

Вера Дудко

Многие бабушки хотели бы подарить своим внукам стихи собственного сочинения, но далеко не многим это под силу. Не получается и всё тут! У Веры же Павловны всё получилось с первого раза...

Александр Хитров

Поэзия Александра Хитрова на первый взгляд простая, бесхитросная, «приземленная». Но при более близком рассмотрении – беспокойная, социально заостренная и философски значимая.

Лидия Чайко

Лидия Петровна одинаково успешно работает во всех литературных жанрах. В поэзии она чуткий лирик, стро-

гий сатирик и искомётный гумарист; в прозе – мудрый философ и моралист. А главное кредо её творчества – духовное совершенство...

Антонина Акперова

Стихи Антонины Владимировны действительно сплошь пронизаны любовью к родной земле. Эта любовь такая всеобъемлющая, что в поле зрения лирического героя (вернее, героини) попадают даже такие мелкие, но существенные в поэзии, детали, как «заросли окраин», грусть ручейка, «белая пена» зимы, «зелёная коса» весны, блеск песка...

Галіна Гара (Галіна Пахолка)

Вершы Галіны нараджаюцца ў жарсцях, на якіх яна згарае датла, да попелу... Вершы на грані фолу, на мяжы рэальнага і сюррэальнага. Здаецца: крыху збоч – і адразу надлом... прорва.

Олег Нефёдов

Его стихи подкупают такой естественной непосредственностью, что кажется: вот она, святая простота. А что просто – то и гениально...

Таццяна Маркоўская

Характэрнай і самай адметнай рысай яе паэзіі з’яўляецца наіўная непасрэднасць. За ёй часам і хаваюцца тыя тэхнічныя хібы, якія ўласцівыя некаторым радкам. У большасці выпадкаў гэта рыфма – вельмі прыблізная альбо проста трафарэтная...

Ирина Мезенцева

Стихи Ирины Васильевны не только музыкальные, они исполнены глубокого философского смысла, пропущены через душу и сердце, что придаёт им особую художественную ценность.

Александра Лятыцкая

Как и большинству поэтов не с филологическим образованием, Александре Петровне свойственны непосредственность в восприятии и отображении окружающего мира, без заранее обдуманных образов и способов подачи материала. Её творчество индивидуально и в тоже время непретензионно...

Яўген Гучок

Творчасць Яўгена Гучка была і застаецца адначасова і традыцыйнай, і авангардна-наватарскай. Ён майстар верша лаканічнага і асацыятыўнага, метафарычнага і філасофскага, афарыстычнага і экспрэсіўнага.

Наталья Сакович

На первый взгляд стихи у Натальи по-ученически просты и непритязательны. Но, прочитав первые строфы, не хочется уже отрываться от целого стихотворения, а затем читать ещё и ещё...

Яніна Грыгаровіч

Вершы ў гэтай паэткі вельмі лірычныя і адначасова філасофска-грамадзянскія. Яны простыя, а таму многія з іх лёгка кладуцца на музыку.

Алесь Корнеў

Майстар трапнага, алегарычнага кароткага верша. Яго паэзія нібы саткана з тысячаў дробных рэалій паўсядзённага жыцця. Гэта жывы чароўны калейдаскоп падзей, вобразаў, думак і пачуццяў, які хвалююць нашага сучасніка.

Ирина Липницкая

Писать втайне стихи – удел каждой неординарной личности. Но принцип “быть как все” в обыденной жизни всё же побеждает. На некоторое время... Рано или поздно этот вулкан проснётся – и быть извержению... У каждой такой творческой личности свои сроки...

Роза Камалова

Почти все стихи у Розы высокого гражданского, патриотического звучания, в том числе и те, где присутствует особый женский лиризм, юмор и даже сатира. Её неравнодушный взгляд на жизнь, на любые ей события и детали – неподдельный и неповторимый.

Валентин Козлов

Очень часто природа одаривает человека не одним талантом, а сразу несколькими. Это, пожалуй, говорит о том, что ему даётся пространственное поле собственного выбора. А Валентин Васильевич всего взял понемногу – музыку, поэзию, живопись... Его поэзия такая же полифоничная, как и другие способности.

Нина Петрашкевич

У поэтессы серьёзный и внимательный взгляд на жизнь, она всегда на острие проблем, её волнуют самые

разные события, казалось бы, совсем мелкие и незначительные. Мативация её стихов – неожиданная, а раздумия над реалиями бытия – глубокие и значимые.

Людмила Шувалова

В стихах её столько лиризма, наивности, волшебства и женственности, что невозможно ещё раз не подтвердить наличие в литературе так называемой «женской поэзии».

Майя Ермоленко

Поэтесса богатейшей души и высокого интеллекта, что позволяет её лирике быть доброй, тёплой и возвышенной, благородной и одухотворённой.

Валентина Климович

От первых проб пера в творчестве поэтессы осталась только характерная для начинающих попытка идеализировать лирического героя, иногда подменить его собой. И всё-таки жизненный опыт помогает ей удачно преодолевать эти “издержки роста”.

Джемма Случак-Марцинкевич

У бывшей учительницы математики пристальный и особенный, художественный взгляд на все реалии жизни. В тоже время её стихам присуще не только эмоциональное, но и рациональное начало.

Алла Шикович

О поэзии Аллы Шикович трудно сказать «женская». Термин этот доньше используется некоторыми литературными критиками. Но темы большей части стихов поэтес-

сы далеко не женские – так смело и остро ставит она вопросы и дает иногда прямые ответы...

Мікола Панасюк

Калі ты вядомы журналіст, слынным пісьменнік-дакументаліст – можа быць і не да вершаў. Толькі гэта не для такога няўрымслівага творцы, як Мікола Панасюк. Без паэзіі яго творчая біяграфія была б далёка няпоўнай і, што істотна, – без каларыту...

Аркадий Денисевич

Стихи этого самобытного поэта достаточно зрелые, выстраданные, сосредоточенные иногда на еле приметных явлениях нашей жизни. Поэтому и не могут не волновать...

Джемма Пугачевская

Поэтессу волнуют не только красоты родной земли, дорогого сердцу уголка, но и судьба своей “малой родины”. Она хорошо знает её прошлое, следит за настоящим, ей безразлично её будущее.

Иван Малашенко

Всю свою жизнь Иван Семёнович посвятил естественным наукам, но поэзии был верен всегда. Порой даже жалел, что не филолог... Много читал, писал, учился у мастеров художественного слова. Его стихи основаны на здравом смысле и философском отношении к жизни.

Вера Прокопович

Поэтесса с врожденной интеллигентностью, острой способностью сопереживать и чувствовать все тонкости

человеческих эмоций. Талантлива как в поэзии, так и в прозе.

Евгения Барсукова

Поэтесса видит мир в линиях и очертаниях, которые доступны только её и которые она старается передавать как художник в технике монотипии. Она предельно наблюдательна, точна и осторожна в определениях.

Марыя Якімук

Паэтка актыўная і пладавітая. Па форме яе вершы вытрыманы ў лепшых традыцыях айчыннага вершаскладання. А па зместу яны цікавыя нечаканымі назіраннямі.

Михаил Метелица

Михаил – поэт по милости самой реальности, и конечно же, – от Бога. Всё его волнует, каждая мелочь в жизни – личной, общественной... Иногда кажется: где здесь можно «зацепиться»... Но нет! Его зоркий поэтический взгляд всегда на страже!

Сергей Манейкин

Стихам Сергея ещё присущие привкус декларативности и немного навязчивый налёт дидактики и риторики. Зато в некоторых из них чувствуется высокая эрудиция и хороший художественный вкус, а также достаточно профессиональное мастерство.

Людміла Ардынская

Самабытную паэтку хвалюе тэма любові да роднай зямлі, знітаванасці свайго лёсу з любымі сэрцу мясцінамі.

Яна шчыра захапляецца роднымі краявідамі і самааддана кахае... Яе вершы нясуць выразную адзнаку часу.

Алексей Родионов

Поэт-самородок, истоки творчества которого начинаются с исконно русских просторов, которые распростираются везде, где живы ещё народные традиции и звучит простая, напевная речь...

Раіса Цігова

У Раісы Міхайлаўны не проста гумар – дасціпны, народны. Гэта – энцыклапедыя народнага жыцця з усімі, не толькі знешнімі, падрабязнасцямі і дэталямі. А ў жыцці заўсёды камічнае пад ручку з трагічным ходзіць...

Галина Лис

Поэзия Галины Ивановны многогранна и многолика, многомерна и разнообразна по тематике, гармонична и полифонична, лирическая и философская, гражданственная и достаточно личностная...

Мария Смирнова

Иногда, читая стихи, мы ловим себя на мысли, что поэт – грешник, исповедующий священнику-читателю свои прегрешения. Но чаще случается так, что стихи-то лишены вины пред Всевышним – просто это гимн торжества жизни, любви и справедливости... Вот так и с творчеством Марии Смирновой...

Бронислава Яскевич

Творчество Брониславы Ивановны – пример того, как большая любовь к поэзии и усердие приносят сладкие

плоды духовного удовлетворения и признания, несмотря на отсутствие филологического образования.

Владимир Ермакович

Лирический герой его прекрасных содержательных стихов также разносторонен в выборе средств художественной выразительности. И не только в этом... Его волнует всё, что окружает; всё, чем жив сам человек...

Валянціна Карпеш (Ціна Хутаранка)

Любоўю да роднай зямлі, да адданных ёй насельнікаў, “братоў нашых меншых”, павагай да гісторыі і сімвалаў гэтай зямлі прасякнуты вершы яшчэ адной берасцейскай паэткі.

Іван Петрашкевіч

У вершах гэтага самабытнага паэта асабліва шчыmlіва гучаць матывы любові да свайго Палесся, да любых сэрцу правінцыйных краявідаў, да людзей шчырых і таленавітых...

Яўген Дарафееў

Самабытны паэт, якога хваляюць і сучаснасць, і мінулае. Майстар не толькі лірычнага, але і гумарыстычнага верша. А тэмы для іх ён бярэ з гушчы народнага жыцця.

Вольга Вярбіцкая

Самабытную паэтку з аднаго боку хвалюе татальная несправядлівасць, часам адсутнасць нацыянальнага і гра-

мадзянскага гонару, абыякавасць і безадказнасць. З другога – яна захапляецца гармоніяй ў прыродзе і ў адносінах паміж людзьмі.

Тамара Селиверстова

Стихи у неё, как шумный водопад, как звёздный феерверк, как шквал неожиданно нагрянувших волн... Мысли забегают вперёд, слова, слова, слова... Не все они успевают попасть в такт этих неукротимых стихий...

Иван Саганович

Гражданственность, духовность, моральность чрезвычайно заострены в творчестве этого самобытного поэта. Его во многом дидактические стихи ненавязчивы, но кричащие прямо в открытые, оголённые сердца современников...

Андрей Божуль

Духовная лирика этого поэта исходит от кристально чистого сердца и горячей, живой, созидательной души. В его стихах есть та «Божья искра», которую не только принято считать талантом, но от которой и свеча загорится, и сердца воспламенятся настоящей любовью...

Раіса Раманчук

Вельмі шчырая лірыка, якая сілкуецца гарачай любоўю да жыцця, да Бога, да людзей, да роднага краю і спадчыны. Яна нясе ласку, спагаду, цяпло душы і натхняе на добрыя ўчынкі.

2

трыванне душы

трыванне душы

трыванне душы

трыванне лушы

трыванне душы

водгукі

на творчасць

міколы

трафімчука

ПАЭТ ЗНАЁМЫ І... НЕЗНАЁМЫ

З Міколам Трафімчуком я пачынаў сваё журналісцкае жыццё. Сядзелі ў адным кабінёце. Сталы – поруч. Праўда, слова «сядзелі» не вельмі падходзіць да таго ладу жыцця, які вялі тады мы, журналісты Іванаўскай раённай газеты «Чырвоная звязда». Бесперапынна гойсалі мы па раёну, здабывалі цікавыя факты, пісалі... Пасля – зноў у дарогу.

Мікола ў той час ужо быў вопытны газетчык, вядомы ў раёне малады паэт. Яго вершы друкаваліся ў рэспубліканскіх газетах, гучалі па радыё. Я – толькі пачынаў работу ў раёнцы. Таму з вялікім задаваленнем слухаў і чытаў яго творы, вучыўся ініцыятыўнаму падыходу да газетнай справы. У той час Трафімчук рыхтаваў ужо сваю першую кніжку і гэта таксама ўзвышала яго ў маіх вачах. Праўда, тая кніжка не атрымалася. Яе, як кажуць, «зарэзалі». А частка твораў трапіла ў калектыўны зборнік «Нашчадкі».

Памятаю, Міколу ўзрадавала, акрыліла і гэта. Што ні кажы, а старт, пачатак ёсць. Ён з падвоенай энергіяй бярэцца за падрыхтоўку новага зборніка.

Гэта было даўно. Пасля шляхі нашы разышліся. Мікола пайшоў працаваць у Брэст, пасля ў Драгічын і, нарэшце, у Мінск. Сустрэцца нам даводзіцца больш па публікацыях на старонках друку. Хоць яго вершы ў газетах і часопісах можна было сустрэць і нярэдка, але дакладнага ўяўлення пра змены ў творчасці Трафічука я не меў. Ведаў толькі адно, што зборнік яго вершаў упарта «заціскаецца» рэцэнзентамі, усё яшчэ «марынуецца»

ў выдавецтве. Толькі ў канцы мінулага года даведаўся, што нарэшце выйшла карэктура. Значыць зборнік хутка ўбачыць свет.

І сапраўды, цяпер у мяне ў руках доўгачаканая самастойная кніжка паэта. Назва яе – «Трыванне» – сінонім слова стойкасць. Нешта сімвалічнае ёсць у гэтым загаловку. Можа аўтар выбраў яго менавіта ад таго, што вельмі доўга давялося яму «трываць» пакуль кніжка дайшла да чытача. А можа стойкасць – гэта жыццёвае крэда Трафімчука, якому сапраўды давялося вытрымліваць у «застойныя» гады і ціск, і няміласць аўтарытарнай сістэмы. Многім тады не падабалася яго смелае слова, многія баяліся яго непакорнага характару.

Але гэта, як кажуць, уступ, кароткі нарыс пра аўтара. Цяпер пара вярнуцца і непасрэдна да самой кнігі.

Прачытаў я яе за гадзіну. Дакладней кажучы, не прачытаў, а праглынуў. Карцела хутчэй даведацца, што з сябе ўяўляе Трафімчук сённяшні? Які кірунак яго творчасці?

Пасля пачаў зноў з пачатку. Зноў лістаў кнігу, вяртаўся да удалых вершаў.

Вядома, не ўсе яны раўназначныя. І па майстэрству складання, і па завершанасці думкі. Але адчуваецца вельмі ўмелая іх раскладка на працягу ўсяго зборніка. Самыя моцныя творы размешчаны ў такім парадку, што ўвесь час даюць новыя імпульсы, узнікаюць цікавасць чытаць далей. Яны чаргуюцца са слабейшымі, надаюць нашай увазе хвалепадобны абрыс, што якраз добра для ўспрымання. Гэта вельмі сур'ёзная заслуга і самога аўтара, і рэдактара – вядомага маладога паэта Леаніда Дранько-Майсюка.

Скажу прама: са старонак кніжкі перада мною пастаў новы Трафімчук. Цяпер паэзія яго зусім іншая, зусім не тая, якой была гадоў пяць таму назад. Асабліва радуе тое, што яна набыла своеасабліваю філасафічнасць. Вершы прымушаюць думаць, пераацэньваць каштоўнасці нашага складанага часу, правяраць правільнасць свайго света-

погляду. Вельмі сімвалічна ў гэтым плане гучыць верш «Надзённае». Сумнай праўдаю б'юць у галаву радкі пра тое, як цяжка нам выйсці з палону шаблонаў, канонаў, з застольнага балю «шэрасці», якая заўсёды прыціскала здольных таленавітых людзей. Паэт пратэстуе супраць ардынарнага жыцця «па мерцы», калі галоўны прынцып – «не высоўвайся!». Ды што многа пісаць, мяркуйце самі:

...Сумна, шэра ў жыцці ардынарным.

І прамовы, і песні – шаблон.

Ды за тое святкуе бяздарнасць,

Нават таленты б'юць ёй паклон.

На глыбокі розум наводзяць гэтыя радкі. Ці ж не праўда? Пануе шэрасць дзе-нідзе і ў наш час. «Прыдушыць, прышчыміць талент» – такі дэвіз да гэтай пары яшчы не выбіты з рук многіх чыноўнікаў ад літаратуры і мастацтва. Бо ў талентах яны бачаць рэальную пагрозу свайму дабрабыту, свайму крэслу, за якое яны трымаюцца абаруч. Колькі разоў даводзілася назіраць прыкладна такі малюнак: «Ах, ты разумнейшы, больш таленавіты, чым мы! Тапі яго, тапчы, не дай галаву ўзняць!» Не падлічыць страт, якія нанеслі для нашай нацыянальнай літаратуры такія «ўладу маючыя». Многія не вытрымліваюць, здаюцца, адыходзяць ад творчасці. Але нават тых, хто прабіўся, – Быкава, напрыклад, – спрабуюць укусіць тыя ж «шэрасці».

Вось такая філасофія. На такія думкі падштурхнуў мяне верш. Можа хто думае інакш, але раўнадушным пасля яго не застанецца.

Мікола Трафімчук – палымяны прапагандыст беларускай мовы. Памятаю, калі я прыйшоў у рэдакцыю «Чырвонай звязды», ён адзін з усяго калектыву паўсядзённа размаўляў па-беларуску. Нязвыкла гэта гучала ў той час. Многія кпілі з паэта. Але ён высакародна не заўважаў гэта. Ён быў перакананы ў перамозе роднага слова. І Трафімчук дачакаўся таго, да чаго імкнуўся, за што змагаўся, за што змагаліся лепшыя прадстаўнікі народа: беларуская мова

прызнана дзяржаўнай. Хоць абруселая, хоць знясіленая, але яна цяпер пачынае паднімацца на ногі.

Ёсць у зборніку верш, які і прысвячаецца якраз гэтай тэме. Апошнія радкі выразна падкрэсліваюць веру паэта ў аднаўленне роднай мовы. Верш кароткі. Прачытайце яго і пераканайцеся самі.

Мне знаёмы твой боль...
Я трываю ледзь-ледзь,
гавару на разбуранай мове.
Замаўкаю. Табой будзе ў свеце звінець
неўгамоннае рэха любові.

У многіх вершах Міколы Трафічука гучаць іванаўскія матывы. І не дзіўна. Усё-такі добры дзесятак гадоў жыцця паэт правёў на гэтай зямлі. Тут ён пісаў свае творы, нарысы пра выдатных людзей раёна. Адзін з вершаў так і называецца «Агоўскія куфры». Прысвечаны ён народным умельцам з вёскі Агова, дзе цяпер, як развіццё іх спадчыны, разгорнуты філіял Брэсцкай фабрыкі сувеніраў.

Адкрыў я ў першай кнізе паэта і такі бок творчасці, якім раней ён амаль не захапляўся. Гэта вершы-двухрадкоўі! Карацелькі, але колькі сэнсу схавана літаральна за дзесяткам слоў. Узяць хаця б гэтае:

Пакуль пакутуе – хто шчыры.
Яшчэшчаслівы – хто ілгун.

Або:

Няма забароненай тэмы,
Ёсць асцярожныя людзі.

Ці яшчэ:

На ўсё зямное ёсць чарга...
Стаю ў чарзе па незямное.

У большасці вершаў кнігі Мікола паўстае як публіцыст. Гэта не новае. Заўсёды заўважаў за ім публіцыстычную струнку, непакорнасць-нязgodу са стэрэатыпам, шэрас-

цю, імкненне змагацца з негатыўнымі з’явамі жыцця грамадства. Але не здрадзіў сабе Трафімчук і як лірык У ім заўсёды ўжываліся два такія бакі чалавечага характару. Ужываюцца яны і ў зборніку. І не замянаюць адзін друго-му. Наадварот – арганічна дапаўняюць, робяць кнігу яшчэ больш цікавай. Вось паслухайце гэтыя радкі. Хіба ж не ўпрыгожваюць яны выданне? «Жанчыны чакаюць вясну. Завея апошняя ўсёца... Жанчыны чакаюць вясну ў прыродзе і ў сэрцах...»

Сто старонак невялічкага па фармату зборніка. А колькі за імі працы, колькі творчых пакут і пошуку. Не змераць дарог, якія праехаў і прайшоў паэт на шляху да чытача, не злічыць радкоў, запісаных на паперы. Не ўсё яшчэ вылілася ў вершах. Многае яшчэ наперадзе. А гэта значыць, наперадзе і новыя сустрэчы з паэтам Міколам Трафімчуком.

Васіль Жумша,
член Саюза пісьменнікаў Беларусі

ТРЫВАННЕ ДУШЫ

Душа не ўмела гаварыць –
І пралілася далячынню...
І сталі чуйнымі вятры
І непахіснымі – вяршыні.

Пачулі птушак неба, лес,
Захваляваліся народы...
І абудзілася: “Азь есмь!..”,
Сябе ўсвядоміўшы, Прырода, –

праграмным, можна не сумнявацца, вершам “Душа”, якім адкрываецца кніга “Трыванне”, запрашае ў свой паэтычны свет Мікола Трафімчук. Гэтага паэта ведаю ўжо даўно. Мы з ім – адны з сааўтараў калектыўнага зборніка

“Нашчадкі” (1979). За гэтыя дванаццаць гадоў многія паэты, што там друкаваліся, выдалі па некалькі зборнікаў.

Памятаю, адказны рэдактар зборніка “Нашчадкі” Рыгор Барадулін пры сустрэчы заўважыў, што з васемнаццаці паэтаў “калектыўніка”, тады яго называлі “брацкай магілай”, яму, побач з некалькімі іншымі імёнамі, імпануе імя Міколы Трафімчука. І пры сур’ёзным стаўленні да творчасці яго чакае паэтычны ўзлёт.

Сёння я думаю пра тое, як доўга ўсё ж адрываўся ад “стартавай пляцоўкі” Мікола Трафімчук. Пасля нізкі “Траекторыя” ў “Нашчадках” гэтая яго кніга – першая. Чаму ў прамым, а не ў пераносным сэнсе паэту патрэбна было “спалымнець... і ўваскрэснуць”?

Аднойчы мусіш зразумець,
Што напачатку, каб адбыцца,
Патрэбна промнем спалымнець
І ... уваскрэснуць бліскавіцай.

(“Аднойчы мусіш...”)

І якое патрэбна было мець “трыванне”, каб канчаткова не зламацца, як гэта здаралася не з адным творцам, а паверыць у сябе, у сваю шчаслівую зорку.

Матуля ў слязах
Над апошнім сваім караваем.
Трываю...
Замест туманоў
Ходзіць стронцый нябачна над краем.
Трываю...
Трывога мяне
Ад дзяцінай зямлі адрывае.
Трываю...
Руку сваю робат
На клавiшы пуску трымае.
Трываю...

(“Матуля ў слязах...”)

Паэзія – не прызнае спакойнага, раўнадушнага ўспрымання жыцця. І гэта “наканаваная хвароба”, а правільней, лёс паэта, і, як ні дзіўна, – яго выратаванне.

Чытаючы зборнік “Трыванне”, я не раз адчуваў высокі напал сэрца і душы аўтара. І мне стала зразумела адна з прычын, чаму такі зацяжны быў узлёт паэта: ні дня без радка, відаць, гэта не яго дэвіз. А пісаў тады, калі “душа спявала” і “сэрца рвалася ў парыве”:

Перахварэй бясплодзем лепей,
Калі не родзіць у душы...
Нічога без душы не злепіш.
Пісаць узнёсла – стог вяршыць!

(“Перахварэй бясплодзем...”)

І добра ўсведамляеш аўтарскую аксіёму, што “вершы спеюць на руінах лёсаў, як і песні... Толькі ў цішыні. Чысціня тых песень – ад нябёсаў. А зямной так мала чысціні!...”

Калі падыходзіць да паэзіі М. Трафімчука аналітычна, то кідаецца ў вочы адно: аўтар сапраўды вельмі часта імкнецца да нябёсаў (“Душой душу нябёс адчуваць”; “І прыляціць твая птушка, неба сальцеца з табой”). Там, у вышыні, паэт спадзяецца набыць “чысціню песень”, бо, відаць, крыху пабойваецца зямной юдолі, дзе “так мала чысціні”. Што ж, у гэтым ён традыцыйны. І ўсё ж у адрозненне ад традыцыйна рамантычнай паэзіі вершы М.Трафімчука па-філасофску звязаныя з зямлёй, з днём, у якім жыве паэт. Яны, яго вершы, хутчэй за ўсё прытчавыя. Абраны жыццёвы пастулат паэтам абагульняецца і ўрэшце ўносіцца да тых жа нябёсаў (“Душа”, “На галасы іх...”, “Ёсць у прыродзе зорны час...”, “Час нуля”, “Людзі і птушкі”, “Адзінства”, “Верш пра неба” і інш.).

Часам здаецца, што аўтар наўмысна праграмуе свой твор. У нейкае імгненне нават мільгае думка, быццам ён імкнецца да паэзіі чыстай красы, што больш чым дзіўна ў наш жорсткі балючы век. Бо, як сказаў Анатоль Сыс у адным са сваіх вершаў, “Паэт не мае права быць паэтам цнатлівае і чыстае красы, калі ў Айчыне загніваюць рэкі і засыхаюць на вачох лясы”. А тым болей, калі праліваецца

нявінная кроў... Але хутка прыходзіш да высновы, што гэта такі лад душы паэта, такі яго стыль:

Любіць прыроду –
Травы разумець
І жаўрука ў бязвоблачнай сінечы,
Здагадвацца парой яшчэ аб нечым
І за душой святое нешта мець...

Любіць прыроду –
Травамі расці,
Аблокамі хадзіць па-над аблогам,
Прадбачыць у вяках сваю дарогу,
Дзе ў бессмяроцці –
Так, як у жыцці.

(“Любіць прыроду...”)

Вось чаму ва ўсім зборніку амаль не знойдзеш вершаў з нейкімі канкрэтнымі жыццёвымі ці нацыянальнымі праблемалі, што сёння поўняць творы многіх сучасных паэтаў, асабліва вершы сюжэтнага, гістарычнага і баладнага характару. Чаго не абмінуў М.Трафімчук – як можна абмінуць тое, што ўжо стала адметнай рысай беларускай паэзіі, – дык гэта тэмы вытокаў, каранёў, малой радзімы. Вершы на гэтую тэму ідуць у зборніку літаральна адзін за адным (“Я спазніўся да цябе, крыніца”, “Вяртанне”, “Даўно не живу тут...”, “У вёсцы”, “Вясковы маршрут”, “Агоўскія куфры”, “З дзяцінства жораў – у вакно”, “Смагу ля стаўка не наталіць...”, “Былое помніць і шануе нас”, “Я і дзяцінства...”). Здавалася б, нічога новага паэт у іх не сказаў. Але ці не гэты васьм радок з верша “У вёсцы” апраўдвае ўсё “вяртанні” паэта: “Калі я еду сюды – хачу зразумець сябе”. Сапраўды, чаго б быў варты паэт, калі б не меў свайго радаслоўнага дрэва з яго моцнымі каранямі... Без яго – “не зразумець сябе”.

Туга, туга...
Напэўна, ёсць яна –
Туга па верасах,
Па тых мясцінах,

Сярод якіх жывуць
Твой клён дзяціны,
Буслы над ціхай матчынай хацінай,
Юначая бярозка ля акна...
І носіш свой святы і грэшны боль,
І ўсюды за табою –
Цень былога...
І кліча, і баліць
Твая дарога,
І раптам спатыкнешся ля парога
Аб тое,
Што нябачна – за табой.
(“Туга, туга...”)

Магчыма, добра, што М. Трафімчук не імкнецца ў публіцыстыку. Гэта, мяркуючы па “крэда” паэта, не яго задача. Адчуваецца, што ён схільны не раздзяляць у паэзіі горад і вёску, а гаварыць пра агульначалавечае. Пацвярджае гэтага – верлібр “Балада пазнання”, прысвечаны Алесю Разанаву: “Пазнай мяне і сам сябе пазнай, пазнай сябе і сам пазнаным будзь!” Пра гэтае ж гаворыць паэт у “Імпульсах” і ў “Двухрадкоўях”, дарэчы, глыбокіх сваім падтэкстам: “І ў стомленасці стомы не адчую, калі пабачу вынік, варты стомы!”, “Нішто нявечна... Нават вера, што ўжо не верыць у сябе”.

Ёсць свой настрой і ў вершах пра каханне. Мне падабаецца, што і тут паэт імкнецца ўзвысіцца, а не проста яшчэ раз сказаць пра шчаслівае ці няшчаснае каханне. Трафімчук імкнецца да даверлівай прастаты і ў той жа час – да вобразнасці.

І такіх вершаў на інтымную тэматыку нямала.

Прыемна, што зборнік “Трыванне” засведчыў пошукі М. Трафімчука ў формаўтварэнні вершаў. Бо прызнана ж: твор без суладдзя зместу і формы – не твор. Аднолькава блізкія М. Трафімчуку і верш з традыцыйнымі рыфамі, і верлібр.

Апошняе. Паэту, мяркую, не варта было ўключаць у кнігу наступныя слабыя вершы: “Нахіліся, вясна, над радзімай...”, “Ветразь”, “Зіма”, “Жарт”, “Размова ста-

рых сяброў”, “Пасля дожджыка ў чацвер”, “Якія нашы гады!..”, дзе, акрамя ўсяго, беспадстаўна шмат рытарычных клічнікаў і таўталогіі, ёсць і няўдалыя выразы, да таго ж з русізмамі, тыпу: “Спачатку трэ стагі нам зладзіць, пасля *каней* ля іх цугляць”.

На заканчэнне хочацца засцерагчы паэта ад падобных пралікаў і ў той жа час падбадзёрыць ягонымі ж словамі:

...А час – суддзя наш непадкупны, строгі.

Ты вер: дзе бераг – новы далягляд,

А там, дзе далягляд, – працяг дарогі.

Яўген Хвалеі,

паэт.

ЛЮБІЦЬ ГАСПОДЗЬ ПАКУТНІКАЎ

Незабыўны Уладзімір Караткевіч з вялікай душэўнай узрушанасцю аднойчы ўсклікнуў: “На Беларусі Бог жыве...” І, мабыць, гэта сапраўды так. Бог жыве там, дзе яму падабаецца, дзе яму добра. Скажам шчыра: ці ж можа каму не спадабацца міралюбная беларуская зямля з яе казачнымі пейзажамі і краявідамі, з яе адвечна працавітым і гасцінным народам? Меў, аднак, рацыю паэт, меў, і трэба верыць яму не толькі на слова.

Услед за сваім славутым папярэднікам вядомы беларускі паэт, аўтар чатырох кніг Мікола Трафімчук новы зборнік паэзіі так і назваў – “Любіць Бог Беларусь”. Лёгка заўважыць, што назва гэтая цалкам вынікае з крылатага выслоўя Уладзіміра Караткевіча.

Бог між намі жыве,

Хоць над намі ўладар.

То не ветру павеў –
Дух святы лашчыць твар...

Я вітаю зару
І з зарой – белы свет.
Любіць Бог Беларусь,
І таму тут живе.

Святая праўда: з нялюбамі не жывуць. Аднак ёсць і іншае азначэнне: любіць Гасподзь пакутнікаў. Хто ж ці не самыя вялікія ў свеце пакутнікі? Беларусы! З верша Міколы Трафімчука: “Беларусь Паспалітая, ты крывёю палітая лешукоў і палянаў, крывічоў і смалянаў...” Гэта даўней, у старажытнасці, а цяпер? Кожны чацвёрты, а то, па некаторых звестках, і кожны трэці на той, апошняй вайне. Пусты “пасляваенны” працадзень. П’янства, убогасць, шэрасць, Чарнобыль. Смяротны вецер, які тады дзьмуў на Беларусь. Глобальнае абрабаванне народа сёння. Чаму? За што? За якія грахі?

Пытанні, пытанні... Няма на іх адказу. Але ўжо добра і тое, што ёсць творцы, якія самым сур’ёзным чынам спрабуюць асэнсаваць мінулы і сённяшні дзень Беларусі, знайсці вытокі яе векавечнага болю. Няхай не крыўдуе Мікола Трафімчук, аднак, мабыць, ён памыляецца, калі няўзнак кідае папрок беларусам за іх даверлівасць, шчырасць і дабрыню. Ёсць, бадай, і іншыя, больш важкія і аб’ектыўныя, прычыны пакут беларускай зямлі. Даверлівасць, шчырасць і дабрыня – гэта зусім не пакорлівасць і ніякае гэта не паслушэнства, што на працягу вякоў не адзін раз было засведчана гісторыяй. Сам жа паэт, здаецца, і намацаў сцяжынку да ісціны:

Няма прарокаў у манкуртаў шэрых.
Яны іх ненавідзяць, душаць іх.
За тое, што прарокі –
Гэта вера,
Якой ніколі не было ў саміх.

Палітычныя погляды Міколы Трафімчука на суровыя рэаліі сённяшняга жыцця-быцця, якія ён выклаў у кнізе “Любіць Бог Беларусь”, шмат каму не прынясуць празмернага захаплення, а ў тых самых “шэрых манкуртаў” дык дакладна: многія вершы паэта выклічуць хіба толькі “праведный” гнеў. Асабліва гэтыя – “Пазьняк і Беларусь”, “Усходнікі”, “Авечкам трэба пастухі”, “Беларускія мужыкі” і некаторыя іншыя. Ну, што ж, хай так і будзе: кожнаму сваё – і боль, і вера, і любоў, і мера адказнасці за зробленыя ўчынкі. Вартасць разглядаемай кнігі, аднак жа, у тым, што яна вымагае сур’ёзнага, удумлівага субяседніка, які ад пачатку да канца паверыў у шчырую, даверлівую споведзь аўтара:

Святло нясу. Няяркае няхай...
Яно заўсёды будзе разгарацца.
Яшчэ ў тумане мой знямелы край...
Я ж не магу, каб ім не захапляцца.

Вось нарэшце: ці не самая прываблівая адметнасць зборніка – гэта тое, што ён цалкам – ад першай да апошняй старонкі – прысвечаны Беларусі. Зноў жа – справяліва. Бо на Беларусі жыве не толькі Бог. Жывуць тут сціплыя працаўнікі-гаротнікі, жывуць прыгажуні Марусі, жыве яшчэ і шчымлівае матчына слова, якое вольна і раскрылена льецца з-пад пяра паэта. Слова да слова, радок да радка, і атрымалася ў чымсьці неардынарная; у чымсьці нават спрэчная, але, безумоўна, цікавая і змястоўная кніга. Лейтматыў яе, бадай – што, вось у гэтай, заключнай, страфе зборніка:

На вечнай зямлі
Нявечны мой след,
Дзе прашчараў стлелі сляды...
Чаму мы прыйшлі
На гэты бел-свет?
Каб жыць Беларусі заўжды!

Сапраўды: чаго мы сюды прыйшлі? З Міколам Трафімчуком, здаецца, усё ясна: ён прыйшоў на зямлю продкаў, каб пакінуць і свой адметны след у беларускай паэзіі.

Віктар Гардзей,
*лаўрэат Літаратурнай прэміі
імя Івана Мележа*

НА ПАРОЗЕ ТВОРЧАЙ СТАЛАСЦІ

Май мой квецень, май мой травень
пышначубы, кучаравы!
Неба – сінь-звон, неба – чары...
Разагнала сонца хмары.
Ружам – сонца, сонцу – ружы!
Май квяцісты з небам дружыць.

Так улюбленна пісаў пра апошні месяц вясны Мікола Трафімчук некалькі гадоў таму. І калі ў супрацоўнікаў Драгічынскай раённай бібліятэкі ўзнікла ідэя ўрачыстага святкавання юбілейнай даты паэта, сам ён папрасіў: «Давайце адкладзем гэтае мерапрыемства да мая, пакуль сады зацвітуць». І назваў дату: 12 мая...

Да 12 мая сады, на жаль, ужо адцвілі. І толькі бэз , духмяны, пышнацветны, вітаў гасцей. Прыехалі паэты з Брэста: Зінаіда Дудзюк, Алесь Каско, Мікола Пракаповіч, пісьменнік журналіст Анатоль Крэйдзіч і паэт Андрэй Масько з Іванава, бездзежская паэтаса Святлана Чурыла і Мікалай Герасімік з Антопаля, вядомая сваімі вершамі сярод драгічынскай інтэлігенцыі Алена Дуньковіч.

«Каб зразумець творчасць паэта, неабходна пабываць на яго радзіме», – гэтае выслоўе двойчы прагучала з вуснаў гасцей на юбілейных урачыстасцях. Мікола Трафімчук

некалькі гадоў працаваў журналістам у драгічынскай раённай газете «Запаветы Леніна» і ўзначальваў раённае літаратурнае аб'яднанне «Світанак». Магчыма, мінавіта таму свята пачалося ў Драгічыне. А прадоўжылася ў Осаўцах – вёсцы, якую паэт лічыць сваёй маленькай радзімай:

...І тут з-пад гнёзд асіных мой выток
Прыветліва на свет не-не дый гляне...
Жыві, квітней, бацькоўскі мой куток,
І вы жывіце ў шчасці, асаўляне!

Хаця, як высветлілася, нарадзіўся паэт не ў Осаўцах, а на невялічкім хутары акурат на мяжы Драгічынскага і Іванаўскага раёнаў. А прафесійны журналісцкі шлях пачынаў з працы ў іванаўскай «раёнцы» «Чырвоная звязда», дзе стаяў ля вытокаў стварэння літаратурнага аб'яднання «Ясельда». Па словах Алеся Каско, «на сёняшні дзень аднаго з мацнейшых аматарскіх літаб'яднанняў у рэспубліцы». Так што пры жаданні суседзі з Іванава маглі б нават паспрачацца, чый паэт Мікола Трафімчук: драгічынскі ці іванаўскі. Цудоўны капраміс у данай сітуацыі знайшоў Андрэй Мазько: «Дык давайце не будзем дзяліць паэта, – сказаў ён. – Бо Мікола Трафімчук наш драгічынскі-іванаўскі...» Закончыць сустрэчу са школьнікамі горада раённай бібліятэцы планавалася прыкладна за паўгадзіны. Доўжылася яна ўтроя даўжэй. Крэслаў у актавай зале для глядачоў не хапала, давялося расстаўляць банкеткі. Не было чуваць шэlestу фанцікаў, заклапочаных суседскіх размоў, у «марскі бой» таксама ніхто не гуляў. Школьнікі ўважліва слухалі вядучых Галіну Самасюк і Веру Галавачанка, якія распавядалі пра творчы шлях паэта. Гасцей, якія назвалі творчасць Трафімчука смелай, добрай, шчырай і балючай і падаралі юбіляру кожны ад сябе – шмат цёплых слоў, аздобленых уласнай рыфмай. А потым слухалі юбіляра, які чытаў вершы і... спяваў.

«Шануй свой дзень! – казалі мне. –
Інакш бясследна ён міне...»
А я шпурляў, выкідваў дні
На тлумны сметнік мітусні.

Гэтае прызнанне зрабіў чытачам у вершы «Шануй свой дзень» Мікола Трафімчук роўна дзесяць год таму. Верш увайшоў у першы паэтычны зборнік паэта «Трыванне» і быў вызначаны як праграмны:

А калі грымнуў судны дзень –
Глядзеў я сумна на людзей.
І запыталі землякі:
«Адкуль і чый, чаму такі?
І з чым прыйшоў на судны дзень,
І што пакінеш для людзей?... »

Пасля «Трывання» свет убачылі зборнікі вершаў «Фэст», «Найперш мы ліцвіны», «Трын-трава», «Любіць Бог Беларусь», «Нішто не вернецца ніколі». Аднак паэт дбаў не толькі пра выданне ўласных кніг. Дзякуючы яго намаганням апрача іншых быў выдадзен зборнік вершаў «Палескі мёд» нашага земля Міколы Герасіміка.

За сваё жыццё паэту давалося шмат дзе працаваць. Закончыўшы філалагічны факультэт Брэсцкага педінстытута, настаўнічаў. Працаваў, пра што гаварылася вышэй, у іванаўскай і драгічынскай «раёнках», на Брэсцкім тэлебачанні, у газетах «Звязда» і «Мінская праўда», у Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яго смелыя публіцыстычныя артыкулы друкаваліся ў апазіцыйнай «Народнай волі».

Хаця, як заўважыў сам паэт, найбольш актыўным з’яўляецца творчы ўзрост пасля 50-ці гадоў, калі чалавек уступае ў пару сталасці...

А тым спякотным, майскім днём, трапіўшы ў Осаўцы, давалося Міколу ў дзяцінства свае вярнуцца, па юнацкіх сцежках прайсціся хвалюючай хадой.

Спачатку гучалі вершы, аб’яднання ў музычна-літаратурную кампазіцыю «Пачынаецца дзень са

світання»: пра каханне, прыроду, Беларусь. А пасля на сцэну Асавецкага сельскага дома культуры падняліся юбіляр, яго старэнькая мама Марыя Якімаўна, жонка Марыя. Збянтэжаная такой увагай да сябе (у зале было поўна дзетвары з Белінскай і Асавецкай школ, аднавяскоўцаў), Марыя Якімаўна ледзь не заплакала. І на сваёй роднай, вясковай мове расказала, як купляў Мікола ў дзяцінстве кнігі і марыў стаць журналістам-паэтам, як збягаў з дому, каб патанчыць у гуртку з вяскавой моладдзю. Шчыра, ад сэрца гаварыла жанчына, і слёзы выступалі на вачах глядачоў...

– Мікола змалку любіў дзяцей, – гэта ўжо сцвярджала сястра паэта Галіна Крынічанская. – На нашай вуліцы іх было шмат. Дык ён арганізоўваў спартыўныя спаборніцтвы, маляваў медалі і ўручаў пераможцам. А яшчэ стварыў Мікола ў Осаўцах «зялёны патруль», які высаджваў дрэўцы.

– Вунь якія вялікія тыя бярозкі ўжо выраслі, – гонарам поўніліся словы Галіны Мікалаеўны.

Малодшая дачка паэта – Ілона (а дачок у Міколы – дзве), падняўшыся на сцэну, прызналася:

– Я ганаруся тым, што ў мяне такі бацька! – І прачытала артыстычна, па-майстэрску, свой любімы верш: «Вясковы маршрут», напісаны бацькам у тую пару, калі вымушаны быў ён дабірацца пыльным «ПАЗікам» з Осаўцаў у Драгічын і наадварот.

Апошняя з сям’і слова ўзяла жонка – Марыя. І расказала публіцы, як шмат год таму пазнаёмілася ў Сварынскай школе з 22-гадовым настаўнікам беларускай мовы і літаратуры. І як паабяцаў ён пакахаць дзяўчыну так, «як ніхто ніколі нікога не кахаў...»

Дзяліліся ўспамінамі былыя настаўнікі Міколы, сябры дзяцінства, дарылі юбіляру пяшчотныя нарцызы, яркія цюльпаны. Настрой у зале панаваў, быццам блізкія, родныя людзі сабраліся на сямейны юбілей: так хараша і хвалююча было сэрцам...

Мікола быў яшчэ зусім малы, калі, вяртаючыся з войска,

прывез бацька яму ў падарунак дзіцячы гармонік. Хлопчык пачаў самастойна вучыцца іграць, а суседскія дзеці пад тую музыку «танцавалі». Пазней купілі Трафімчукі сыну сапраўдны гармонік...

Пра сваё музычнае захапленне Мікола ўспомніў ужо ў даволі сталым узросце. Ubачыў аднойчы ў магазіне дзіцячы акардэон і не змог утрымацца: купіў. Са сваім сябрам-акардэонам прыехаў ён і на святкаванне юбілею. Заўважыўшы ў Осаўцах, што вершаў прачытана было і без яго ўжо шмат, прапанаваў:

– Давайце лепей, як у дзяцінстве, я вазьму гармонік і паспяваю...

І сапраўды, зайграў і заспяваў. Выконваў паэт дзве песні: адну – на вершы Міколы Федзюкевіча, адну – на свае ўласныя. Прызнаваўся ў той песні паэт, што «паміж горадам і вёскай разрываецца ў яго душа». Вось ужо больш за 10 год Мікола Трафімчук жыве ў Мінску.

А потым зноў гучалі вершы ў выкананні дзяўчат з раённай бібліятэкі:

Святая, мама, твая доля і бласлаўлены небам лёс:
То калі печы ты, то ў полі калі не ў спёку, то ў мароз,
калі не ў радасці, то ў скрусе, але заўсёды ты ў хадзе.
Такіх, як ты, – паў-Беларусі! Такіх, як ты няма нідзе...

Заклучным акордам свята, гучным, узнёслым, стала выступленне народнага аркестра народных інструментаў Драгічынскай дзіцячай музычнай школы. Кіруе аркестрам Мікалай Сіліч. Ён паклаў шмат вершаў Міколы Трафімчука на музыку – атрымаліся песні. На юбілеі яны прагучалі ў выкананні самадзейных артыстаў Мікалая Ільюткі і юнай Волечкі Ткачук. А ў суботу ў мой рэдакцыйны кабінет завіталі дзве дзяўчынкі-школьніцы. І нават не прадставіўшыся, адна з іх працягнула мне спісаных фіялетавамі чарніламі лісточкі са школьнага сшытка. «У нашым горадзе не так часта адбываюцца цікавыя падзеі,

таму святкаванне юбілею Міколы Трафімчука нікога не пакінула раўнадушным...» – прачытала я. І ўспомніла, што бачыла тую дзяўчынку ў бібліятэцы на свяце. Яна адной з першых падышла да некага з паэтаў і папрасіла аўтограф. Я працягвала чытаць: «Нам цікава было сустрэцца з М. Трафімчуком, на ўроках беларускай літаратуры мы часта пра яго гаварылі. Таму на сустрэчу пайшлі з задавальненнем. Якое гэта было вялікае шчасце сустрэцца з паэтам, ягонымі сябрамі, адчуць атмасферу паэзіі! Крыўдна, што людзі не ведаюць сваіх землякоў, якія шмат зрабілі, каб уславіць родную зямлю, не баючыся сказаць праўду ў вочы ўладзе. Таму мы лічым, што сустрэча з паэтам назаўсёды застанеца ў нашай памяці...»

Магчыма таму не падпісала сваім прозвішчам гэты ліст дзяўчынка, што думкі выказвала не толькі свае. А ўсіх сваіх аднагодак, якіх узрушыла сустрэча...

...Пачаў прасіцца я ў адказ:
«Куды спяшацца? Дайце час!»
«Ты меў свой час...» – казалі мне...
Хіба я мог пярэчыць «не»?
Мне столькі часу даў сам Бог!
А што паспеў я?
Што я змог?..

Так закончыў свой верш «Шануй свой дзень» Мікола Трафімчук. 50 – не канец жыцця, а ўсяго толькі яго сярэдзіна. Асабліва, калі ў паэта безліч творчых задумак і планаў. Мікола прапанаваў сустрэцца ўсім удзельнікам свята зноўку праз 10 гадоў. Праз 10-годзе творчай сталасці.

...У 1976 годзе, пазнаёміўшыся на семінары маладых літаратараў з Зінаідай Дудзюк, Мікола Трафімчук сказаў ёй: «Пабачыш, мы яшчэ класікамі станем!» А што калі і сапраўды?! Дай Бог!

Ніна Ткачук,
карэспандэнтка газеты “Драгічынскі веснік”

“...А ПРАГУ ЖЫЦЬ НЕ НАТАЛІЎ”

Трыяда творчасці Міколы Трафімчука

Бадай, у кожнага, хто публічна засведчвае свой светапогляд (паэтаў тое тычыцца асабліва), можна знайсці афарызмы, якія яскрава характарызуюць яго крэда. **Афарыстычнасць** – адна з самых адметных рыс і лірыка-філасофскай паэзіі Міколы Трафімчука. Крылатыя выразы з яго вершаў трапілі нават у кнігу сучасных літаратурных афарызмаў, якая нядаўна выйшла ў свет у адным са сталічных выдавецтваў.

Яшчэ ў першым паэтычным зборніку, названым паэтам метафарычна “Траекторыя”, можна знайсці безліч небяскрылых выразаў, што сведчыла ўжо аб яго самавітай схільнасці да філасофскага роздуму. Дзе-нідзе аўтар яшчэ па нявопытнасці паўтараецца:

Ці то ў шчасці б я жыў,
ці ў бядзе,
ці то ў радасці быў бы, ці ў горы я –
набліжаецца да людзей
прызначэння майго траекторыя.

(“Траекторыя”)

Жыць –
не мінаць непрыкметнага.
Жыць –
абдымаць неабдымнае.

(“Жыць...”)

Вершы спеюць на руінах лёсаў,
як і песні...
Толькі ў цішыні.

(“Вершы спеюць...”)

Але ўжо ў настуным зборніку “Трыванне”, некаторыя радкі хочацца са смакам цытаваць. Як напрыклад:

Аднойчы мусіш зразумець,
што напачатку, каб адбыцца,
патрэбна промнем спалымнець
і... уваскрэснуць бліскавіцай.

(“Аднойчы...”)

“Шануй свой дзень! –
казалі мне. –
Інакш бяследна ён міне...”
А я шпурляў, выкідваў дні
на тлумы сметнік мітусні.

(“Шануй свой дзень...”)

І ў стомленасці
Стомы не адчую,
Калі пабачу вынік,
Варты стомы.

Пераступаем праз магілы
І прагна цягнемся да зор...

На ўсё зямное ёсць чарга...
А я ў чарзе па... незямное.

(“Імпульсы”)

Калі паспрабаваць прасачыць далёка не прамы шлях паэта да вяршыняў сапраўднага майстэрства, нельга не заўважыць яго крытычнае стаўленне да сваёй асобы і творчасці. **Самакрытыка** свайго светапогляду, свайго шляху, свайго прызвання – тое неад’емнае, што і надалей будзе суправаджаць творчасць Міколы Трафімчука. Нездарма ў анатацыі да адной з невялічкіх кніжак ім самім зроблена спроба выявіць свой непаўторны метада, які ён умоўна-іранічна называе “*самакрытычны неарэалізм*” (параўнайце раней існуючы – “крытычны рэалізм”).

Сапраўды, мала хто здолеў бы гэтак патрабавальна пакпіць з сябе. Хоць справа, вядома ж, не ў кпінах. Здольнасць падвяргаць сумневу і крытыцы абсалютна ўсё жаўжды была ўласціва таленавітым.

Пакуль не замалю грахі –
Не буду
Забраны Богам у нязнаны рай.
О, колькі трэба год мне,
Каб ад броду
Ачысціць занядбаны мною край!

(“Я доўга буду жыць...”)

Канаем мы... у часу на абочыне.
Пяршыць у горле незямны палын.

Грахі нашы – ранеты буйнаплодныя...
А справы нашы – спархнелы тын...
Чарнобыльскі народ!
Чарнобылоіды!
Мы з зоркі той,
Назоў якой – Палын.

(“Таямніца палыну”)

Народ перш чым страчвае мову –
Сумленне губляе сваё.

(“Народ...”)

У адным з вершаў паэт у адчаі прамаўляе: “народзе, ты не беларускі...” Можна каму гэта здасца няўключным і штучным пазёрствам, толькі насамрэч гэта здаровы эмацыйны ўсплеск у поўнаўвартаснага сына народа, які і сапраўды няварта такога нашчадка-патрыёта. Бо згодна старой народнай мудрасці любіць не той, хто губіць (цалуе), а той, хто чубіць (цягае за чупрыну, б’е). Для большай пэўнасці працытую гэты верш цалкам:

Народ перш чым страчвае мову –
Сумленне губляе сваё.

А потым...

А потым у момант

Злятае на баль вараннё.

Над мёртвай, смярдзючай “святыйнай”

Шчэ доўга кружыцца яму...

Зямля Курапатаў, Хатыняў,

Каму аддаешся, чаму?

Няхай будзе злыдзень пракляты,

Які распладзіў вараннё!

Басяк, перш чым страчвае хату,

Сумленне губляе сваё.

Яшчэ адна асаблівасць творчасці Міколы Трафімчука – высокая *духоўнасць*, “нябеснасць” яго лірычнага героя. Лёгка заўважыць, што ПРА ДУШУ вершаў у яго значна больш, чым ПРА ЦЕЛА. Мала таго адзін са зборнікаў паэта “Нішто не вернецца ніколі” ўключае ў сябе цэлы разд-

зел, пазначаны як “духоўная лірыка”. Увогуле заўважана, што з кожным новым зборнікам паэзія яго набывае усё большае грамадзянскае і духоўнае гучанне. У апошніх кнігах амаль цалкам адсутнічае гэтак званае дробнатэм’е. З’яве гэтай паэт не прамінуў нават прысвяціць асобны верш:

...Зноў пануе кліч “Не вытыркайся!”
“Нічаво такова” не рабі!
А калі й зрабіў – хутчэй пакайся,
Іншага, хто вытыркнуўся, бі!

Цягне тое опускаў бярэмя
Бацькаўшчыну ў багну назаўжды...
Зноў прыйшла эпоха дробнатэм’я –
Змрочны час духоўнай злыбяды.

(“Зноў прыйшла эпоха дробнатэм’я...”)

Такія вось тры галоўныя прыкметныя рысы паэзіі Міколы Трафімчука. Яго адметная творчая трыяда.

Мікола Адам,
паэт, празаік.

ПРА ШТО «ГОМАН»?

Што ні кажыце, а беларусы надзвычай творчая нацыя. Першы выпуск “усебеларускага літаратурна-мастацкага альманаха” пад гучнай назвай “Гоман” засведчыў неверагодны патэнцыял у галіне айчыннай словатворчасці. 170 аўтараў фактычна з усіх рэгіёнаў Беларусі і нават з блізкага замежжа на беларускай і рускай мовах падзяліліся з шырокай публікай сваім мастацка-вобразным мысленнем ды індывідуальна-непаўторным бачаннем свету. Публікацыі

суправаджаюцца біяграфічнымі даведкамі, што дае магчымасць убачыць найшырэйшую амплітуду ўзростасвых катэгорый, жыццёвага досведу і прафесійных арыентацый творцаў. У анатацыі да выдання дакладна абгрунтавана мэта, патлумачана сутнасць альманаха, а таксама вызначаны магчымасці, якія ён адкрывае для аўтараў: “Спрацоўнікі выдавецтва “Народная кніга” вырашылі дапамагчы як прафесійным, так і непрафесійным паэтам, прэзаікам, драматургам, публіцыстам і ў значнай ступені “разгрузіць” розныя перыядычныя выданні ад неабавязковай для іх “літаратурнай пошты”. Рэспубліканскі літаратурна-мастацкі альманах “Томан” – гэта серыйнае выданне, на старонках якога змогуць рэгулярна друкавацца ўсе тыя, хто сёння абдзелены ўвагай літаратурных і грамадска-палітычных перыядычных органаў друку, а таксама і прафесійныя літаратары. Альманах адкрыты таксама для мастакоў, кампазітараў, народных умельцаў, калектываў мастацкай самадзейнасці, работнікаў культуры і мастацтва Беларусі.

Выданне, несумненна, заслугоўвае самага шырокага рэкламавання. Уступная прамова **Міколы Трафімчука**, заснавальніка і галоўнага рэдактара альманаха, вытлумачвае не толькі “гаваркую” і вельмі адпаведную зместу назву, але і закранае фінансавы бок справы. Тут як у “святых пісьмах”, што часам трапляюць у паштовую скрыню (... калі хочаш здароўя і шчасця, павінен перапісаць тры разы і адправіць знаёмым...”), утрымліваецца заклік да аўтараў і чытачоў набывць па некалькі асобнікаў і далучыць да творчай справы хаця б аднаго новага аўтара. Думаецца, за апошнім справа не стане – адно каб розгалас быў.

Паэзія ў выданні – гэта неахопны дыяпазон галасоў і адгалоскаў, інтанацыйных і эмацыянальных адценняў. Безумоўна, у межах гэтага артыкула ўсе творы разглед-

зець не ўяўляецца магчымым. Думаецца, будзе мэтазгодным засяродзіць увагу на ключавых тэмах, праблемах і вобразах, якія асабліва прывабліваюць аўтараў і натхняюць на творчасць.

Найбольшая колькасць вершаў у выданні адрасавана «вобразам мілым роднага краю». Радзіму ва ўсіх іпастасях – гарады і весі, лясы і палі, лугі і пагоркі, рэкі ды азёры – на ўсе лады апяваюць красамоўныяч пііты. Зборны вобраз велічнай бацькаўшчыны персаніфікуецца ў вершах “Родны край” Серафімы Беставай, “Малая родина” і “Мой край” Ірыны Шруб, “Родина” Мікалая Махнова, “Зямля мая» Нэлі Астрэйка, “радзіме” Ніны Сакавай і ў шматлікіх іншых. Паколькі ў альманаху “задзейнічаны” аўтары з розных куточкаў Беларусі, то, натуральна, шмат твораў “адрасных”, па іх магчыма вывучаць геаграфію роднай краіны. Аляксей Галаскок у вершы “Палешукі” і Іван Ярашэвіч у “Палескіх замалёўках” славяць сваіх землякоў, Наталля Прыступа выконвае “Гімн Пінску”, Алена Смалянчэнка з Гарадзеншчыны прызнаецца: “Я хаджу ўлюбёная ў свае Геранёны...”, “Маленькай радзіме Колкі” належыць сэрца Васіля Рамашкі.

Несумненна, патрыятызм, глыбокая любоў да бацькоўскай зямлі, павага да сучаснікаў – рэчы вельмі ўхвальныя. Але актуальнасць тэмы, як вядома, не знаходзіцца ў прамой залежнасці ад мастацкай эстэтыкі. Шчыра кажучы, ніводзін твор не падаўся тут вельмі адметным, яркім ці арыгінальным. З верша ў верш пераходзяць банальныя моўныя штампы, распаўсюджаныя метафарычныя выразы і ўстойлівыя эпітэты. А вось творчасць Уладзіміра Шкаброва ўвогуле прымусіла згадаць “верш” з вядомай дзіцячай кніжкі (Я – поэт. Зовусь я Цветик. От меня вам всем приветик!”):

Эх, вы, Борки, мои Борки,
Мой Тростинский сельсовет!

Как живёте на пригорке?
Шлю вам пламенный привет!

Аднак, разам з тым, шмат аўтараў зрабілі і спробы вызначэння: што ёсць паэзія для іх асабіста. Высновы, да якіх прыходзяць мастакі, безумоўна, вельмі неадназначныя. Мікола Тонкавіч, чалавек з няпростым жыццёвым лёсам, шчыра сведчыць:

Прайшлі гады. Пакутамі замучаны,
Мацую дух свой я выснавай важкай:
Пакуль са мной паэзія пякучая –
Жыву! І жыць цікава. Хоць і цяжка.

Васіль Рамашка, нібы ў працяг, дадае:

Паэзія – агонь жыцця,
Высокіх дум свячэнне.
Яна – і маці, і дзіця,
І вечнасць, і імгненне.

Многія паэты шчодро дзеляцца ў вершах сакрэтамі свайго майстэрства і прыватнымі тэхналогіямі творчасці. Як высвятляецца, і тут шмат агульнага. Вось, напрыклад, Таццяна Еўдакова, нібы саромеючыся, прызнаецца:

Я перш-наперш з Богам размаўляю.
Ціхенька, употай, “тэт-а-тэт”.
Ён мяне на творчасць бласлаўляе,
Самы мудры Творца і Паэт.

А Мікалай Герасімік адкрыта, ледзь не трыумфальна заяўляе:

С Богом я стихи свои творю,
Божьими словами говорю...

Адметна, што ад празмернай сціпласці сёння няшмат хто з паэтаў пакутуе. Многія самаацэнкі яскрава дэманструюць гэты факт, у прыватнасці – верш Наталлі Саветнай “Я пишу...»:

Я пишу. Каждый стих, словно чудо!
Мысль рождённая рифмой повита,
Образ дивный, пришёл ты откуда?
Метких слов с тобой бойкая свита...

Творчы плён ва ўсіх адрозны: да Галіны Нупрэйчык “рыфмы-слова” ажно “шкрабуца ў вокны, дзверы” (“Натхненне”), а ў Юрася Нератка “лярваю муза ляжыць” (“Без натхнення”). Тым, у каго гультаяватая муза, могуць зрабіцца прыдатнымі парады Людміла Шадукаевай, выказаныя ў вершы “Поэту”:

Чтоб стать поэтом –
Нужен вечный пост:
Натруженный желудок
Плохо видит...

Вось такія неардэнарныя думкі выказваюць на старонках альманаха сучасныя аматары прыгожага пісьменства.

Шмат паэтычных твораў рознай танальнасці, рознага “тэмпераменту” прысвечана светламу вобразу маці. Драматызмам напоўнены вершы Таццяны Еўдаковай і Алены Смалянічэнка з аднайменнымі назвамі “Маці”. Абедзве паэткі прысвяцілі свае творы тым гаротным жанчынам, што страцілі сваіх сыноў у Афганістане. Лірычнай напеўнасцю прасякнуты верш Наталлі Прыступы “Ма-

теринская сила”, гарачымі прамоўніцкімі інтанацыямі – “Сэрца маці” Віктара Лагуна, кранальнай пяшчотай – верш “Мама” школьніцы Кацярыны Кухарчык, урачыстым гучаннем – “Мать” Пятра Хоміча, філасофскай павучальнасцю — “Мамы” Валянціны Цехановіч.

Асобным раздзелам, “Беларускай анталёгіяй” пад назвай “Дзівасіл”, прадстаўлена ў “Гомане” творчасць маладых, найбольш выбітных паэтаў Беларусі – “такіх вядомых на сённяшні дзень, як А. Брусевіч, Т. Будовіч, А. Дуброўскі, В. Жыбуль, С. Мінскевіч, Н. Капа, В. Корбут, В. Кустава...” і інш. У першую частку “анталёгіі” ўвайшлі лірычныя творы, у другую – сатырычныя. Нягледзячы на пэўную “элітарнасць”, ізаляванасць “прафесіяналаў” ад “аматараў”, творы лірычнай часткі “Дзівасіла” мала чым вылучаюцца ў агульнай “гамане” выдання, а вось у сатырычнай навідавоку: некаторыя аўтары паблыталі “сатыру” і пошасць. Думаецца, сатыра ніколі не кіравалася дэвізам “чым горш, тым лепш”. У прыватнасці – “агідныя малюнкi” Усевалада Гарачкі... Якое яны маюць дачыненне да сатыры ці, увогуле, да літаратуры?

За прахадною
Рабочы рыгае.
Другі – дапамагае.
І гэты
Жыццё мацюкае,
І той
Праўду-матку шукае...

Паэтычнай творчасці ў альманаху прысвечана яшчэ некалькі рубрык. У “Гасцёўні” друкуюцца творы Ніла Гілевіча, у “Спадчыне” – Анатоля Сыса, “Літвучоба” прапанавала ўвазе чытачоў і творцаў вытрымкі з нататак Юрыя Алешы “Ни дня без строчки” і артыкула Уладзіміра

Маякоўскага “Как делать стихи?”, а вось “Майстэрня” прадстаўляе “исповедь стихотворца”, дзе Андрэй Кацярыніч, жыхар вёскі Осаўцы Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці, пачаў аповед пра свой шлях у паэзію (працяг у наступным выпуску). У гэтай жа рубрыцы друкуецца водгук на кнігу Віталія Кірпічэнкі “Разное”. Тут гаворка тычыцца не толькі непасрэдна вартасцяў выдання, але і ўвогуле праблем літаратурнай творчасці: “В литературу, не секрет (да простят меня за такое сравнение) стремятся многие, выстраиваясь в очередь, как за колбасой. И, в общем-то, стремление это по-человечески понятно и похвально. За одним исключением: от количества членов в писательских организациях отнюдь не увеличивается количество романов, повестей, поэтических сборников, способных разбудить у читателей лучшие человеческие качества.” Гэтая думка падаецца асабліва слухнай пасля азнаямлення з узорамі прозы “Гомана”.

Сюжэт дакументальнага дэтэктыва Анатоля Белавуса “Подделка” разгортваецца вакол “крадзяжу” дзесяці тон лімоннай кіслаты са Свідзельскага цукровага камбіната. Гэты твор нават па жанравым вызначэнні мала прэтэндуе на “мастацкасць”... Такія рэчы, думаецца, могуць быць прыдатнымі ў якасці “метадычак” для студэнтаў юрыдычнага профілю, але ніяк не для прыхільнікаў прыгожага пісьменства.

Узор мастацкай творчасці Валянціны Шчарбаевай прыцягвае ўвагу ўжо ўласна арыгінальнай назвай – “Он и Она. Из жизни женщины”. Сюжэт твора падаваўся б драматычным, калі б не ўвабраў гэтулькі кур’ёзных эпізодаў і недарэчных сітуацый. Жанчына сталага веку пакахала, а яе выбраннік, як высветлілася, лічыць сябе “Богам”. Яна вымушана падпарадкоўвацца “Богавым” правілам жыцця і паводзінаў. Найперш каханы водзіць яе па цэрквах, дзе спачатку яны “обвенчались” у адпаведнасці з яго бачан-

нем шлюбнага рытуалу: «Он налил два пластмассовых стаканчика свеченой воды и приказал один из них выпить Ей с ним на брудершафт». А ўжо далей (адметная паслядоўнасць) “Бог” павёў каханую хрысціца ў ледзяной вадзе Свіслачы: “Раздевайся! Шесть раз акунёмся с головой... Так надо!” Трагічная развязка: “Такое испытание не прошло для Неё бесследно. Она простудилась и слегла. Болела недолго, и вскоре Её жизнь оборвалась...” Шматабяцальнае “окончание в следующем выпуске» ў дадзеным выпадку не асабліва абнадзейвае і не павялічвае аптымізму...

Пераважная большасць праявітых твораў малога жанру прысвечана, так бы мовіць, шматстайным аспектам кахання. Апавяданні Таццяны Бухаткінай “Не сули мне рая на земле” і Марыі Ляшук “Запоздалый крик журавлей» дэманструюць жаночую міласэрнасць, усёдаравальнасць і мудрасць. Зміцер Трубач у апавяданні “Незадача” асэнсоўвае “непаразументні”, якія адбываюцца паміж каханымі і часта прыводзяць да непараўнальных вынікаў. У апавяданні Вольгі Кандрацэвай “Яблоки в сентябре” ўвасоблена гісторыя «аднабокага кахання» і, адпаведна, зласлівай рэўнасці.

Сярод іншых рубрык альманаха – “Крытыка і літаратуразнаўства”, “Літаратурныя аб’яднанні Беларусі”, “Паэтычны слоўнік”, “Для дзетак неўгамонных” і яшчэ шмат чаго. Нельга не прызнаць, што неймаверны аб’ём працы, праробленай выдаўцамі, уражвае.

Сама ж ідэя стварэння альманаха – выдатная. Можа, спраўды, дзе-небудзь у вёсачцы на Случчыне ці Піншчыне жыве-пажывае адораны Богам талент-самародак, пра якога ніхто не ведае, піша сабе “ў шуфляду”... што як дачуецца ён пра гэтае выданне і адгукнецца? Так што калі ў шумлівай какафоніі гукаў “Томана” вылучыцца нават адзіны яркі і самабытны голас, думаецца, гэта будзе най-

лепшым апраўданнем усіх высілкаў рэдакцыйнай рады, усіх маральна-фізічных выдаткаў чытачоў. Будзем спадывацца!

Лада Алейнік
г. Мінск

УДИВЛЯЕТ, РАДУЕТ, СОГРЕВАЕТ

Вышел 2-й выпуск литературно-художественного альманаха «Гоман», главный редактор которого **Микола Трофимчук**, он же и основатель этого издания.

Пожалуй, не ошибусь, если скажу, что все, получившие это замечательное литературное издание, приятно удивлены дизайном и его внушительными размерами. И, конечно же, продолжая знакомиться с его содержанием, нашли в нем себя, знакомые фамилии...

Забегая вперед, хочу сказать, что и о первом выпуске, и о втором очень много хороших отзывов. Это и понятно! Ведь в Пинске ждали выхода альманаха. И к нашей радости мы увидели на его страницах произведения пинских авторов: Тамары Лозных, Натальи Приступы, Марии Ляшук, Анатоля Шушко, Михаила Бощука, Ольги Курдюмовой, Михаила Самуйлика, Нины Енбулаевой и вашего покорного слуги. К этому хочется добавить, что Мария Ляшук и Михаил Бошчук показаны не только как поэты, но их имена и среди авторов прозы. Более того, Михаил Бошчук вошел в состав редколлегии данного выпуска. Мария Ивановна же недавно принята в члены Союза писателей Беларуси.

Хочется сказать слова признательности редколлегии, которая нашла место в альманахе более чем 100 новым

авторам, открыла новую страницу в их жизни. В числе опубликованных – пинчане Жанна Завадская, Лидия Кучинская, Сергей Баран, Иван Корогвич, Тамара Маринчик, Лана Устиновская и многие другие.

Особого внимания заслуживает факт, что есть здесь ветераны Великой Отечественной войны, студенты, школьники. Все произведения как по содержанию, так и по объему, по теме – разные. Но от них исходит теплота и ясность, разумная простота и откровенность. Их манера, тон, образ радуют, подталкивают к размышлению, но не утомляют. В отдельных можно найти нечто такое, что является сходством с чьей-то судьбой, жизнью. В связи с этим мне вспоминается мое далекое детство. Тогда во многих домах, как помню, были лоскутные одеяла. И когда их шили, то никто не пытался укладывать цветные квадратики в какой-то особый узор, потому все выглядело интересно, грело и радовало глаз. Вот и «Гоман» нечто подобное мне напомнил.

Может, кому-то покажется не совсем удачным такое сравнение, но присмотритесь повнимательнее и вчитайтесь в его содержание и вы согласитесь, что таким греющим предстает «Гоман». Для тех, кто впервые увидел в таком объемном и содержательном издании, уверен, -- это событие! А сколько в нем разных рубрик, разных жанров! Но главенствует в нем поэзия и проза.

Признаюсь, у меня нет желания как-то систематизировать и строить в некой последовательности содержание 2-го выпуска «Гомана». Об этом красноречиво и подробно говорит статья Лады Алейник из Минска «Пра што «Гоман»?». Она показала в широком диапазоне многих авторов из всех регионов Беларуси. А Анатолий Шушко не для рекламы представил пинчан-литераторов как самый многочисленный отряд после Бобруйска.

В связи с этим пусть читатель, открывая для себя новые или уже знакомые имена, сам определяет свое отношение к ним. Уместно привести в качестве примера высказывание главного редактора журнала «Неман» Н. Т. Чайка, ко-

торая, посетив наш город, сказала: «Пинск – столица Полесского края с древнейшей историей, богат на таланты!» Во 2-ом выпуске «Гомана» представлены 17 пинчан!

Нельзя не обратить внимание на оформление, объем, тираж, содержание альманаха. Можно сказать, что он находится в стадии своего становления. Надеюсь, многие обратили внимание на статью «У добры шлях, альманах!» в рубрике «Ад рэдакцыйнай калегіі». В ней речь идет о том, что будет делать редколлегия, чтобы издание нашло отклик у читателей. Тем самым она дает понять, что «Гоман» будет совершенствоваться, расти профессионально и открывать новые таланты. Таким предстанет 3-й выпуск «Гомана».

Тираж 2-го выпуска невелик. Но вполне вероятно, что им заинтересуется талантливая молодежь, и его тираж значительно увеличится и будет доступен широкому кругу читателей.

Николай Лаврович,
член Союза писателей Беларуси

СОЛЬНЫЯ ГАЛАСЫ Ё “ГОМАНЕ”

Грамадскі рэзананс, выкліканы выхадам першага выпуску літаратурна-мастацкага альманаха “Гоман” (заснавальнік і галоўны рэдактар паэт **Мікола Трафімчук**), у пэўнай ступені, аздачыў. Шчыра кажучы, нават не думалася, што выданне атрымае такія шырокія разгаласы ды ўздыме гэтакія хвалі эмоцый! Думаецца, наўрад ці трэба кагосьці пераконваць у запатрабаванасці выдання? Тут сама за сябе гаворыць колькасць аўтараў, чые творы ўвабраў другі выпуск альманаха: больш за дзве з паловай сотні чалавек (!) атрымалі магчымасць “з цэлым народам гутарку весці”.

Другі выпуск альманаха распачынаецца рубрыкай, прысвечанай трагічным падзеям нашай айчыннай гісторыі, -- “Ішла вайна народная...” Аўтары розных узростаў і рознага жыццёвага досведу ўзнаўляюць і ўслаўляюць гераічнае мінулае ў паэзіі і ў прозе. Сярод узораў творчасці тут верш 18-гадовага мінчаніна Алеся Бараноўскага “Невядомаму салдату”, верш ветэрана Вялікай Айчыннай вайны з Украіны Івана Ларына “С Победой!” і шмат іншых. У рубрыцы “Гасцёўня” прадстаўлена творчаць “двух старэйшых і знакамітых паэтаў, якім выпала ў маладыя гады змагацца з “карычневай чумой” мінулага стагоддзя – фашызмам. Абодва яны равеснікі, адзначылі сёлета па 85 гадоў” – Міколы Аўрамчыка і Пятра Прыходзькі. (Вершы Пятра Прыходзькі, надрукаваныя ў “Гомане”, сталіся адной з апошніх прыжыццёвых публікацый паэта. 30 лістапада 2006 года творцы не стала).

У гэтым выпуску, як у мінулым, колькасна пераўзыходзіць усе іншыя віды літаратурна-мастацкай творчасці менавіта паэзія. Проста губляешся, апынаючыся ў бурлівым віры разнастайнай тэматыкі ды праблематыкі пад шквалам ашаламляльных пачуццяў. Не менш уражае інфармацыя, якой дзеляцца пра сябе аўтары: колькі неардэнарных асобаў, характараў, так бы мовіць, творчых індывідуальнасцяў! Вось, напрыклад, як адмыслова раскажаў пра сябе Леанід Юнчык, “чорнарабочы журналістыкі”: “Порой хто-то называе акулой пера, газетным зубром. Как-никак три своих документальных книги издал, во многих коллективных сборниках печатался, тысячи статей написал. Но лично я себя считаю таким газетным червем, который несмотря на все пертурбации и удары судьбы, делает своё дело”. У “Дорожной поэме” аўтар увасобіў спецыфічную гісторыю кахання, дзе лірычны герой позна зразумеў сваю памылку:

Ты прости меня, родная!
Ты прости, прости, прости,
Что отрезал, сам не зная,
Я к любви твоей пути...

У вершы «Женщина с мобильником на шее» Леанід Юнчык падзяліўся з чытацкай грамадой сваімі непасрэднымі назіраннямі:

Женщина с мобильником на шее –
Это очень добрый знак,
Он напасти все развеет,
Упорядочит бардак.

Шчыра кажучы, вельмі няпроста ахарактарызаваць пачуцці, выкліканыя паэзіяй Леаніда Юнчыка... Абмяжуюся сардэчным пажаданнем аўтару новых поспехаў у журналістыцы.

А вось Людміла Шкуцько, “потомок дворянского рода”. “кабан-стрелец” па гараскопе і “экстрасэнс” паводле светаадчування, звяртаецца да чытачоў амаль з магічнай “замовай” (насамрэч падаецца, што трапляеш у фокус “экстрасенсорнага выпраменьвання”, калі чытаеш верш з сакральнай назвай “Голос”)).

Но больше не хочу я быть немой,
Жить не могу я тварью бессловестной!..
Впустите в душе тихий голос мой
С бесхитростной, но выстраданной песней.

Твораў, прысвечаных праблеме мастака і мастацтва, рознага кшталту дэкларацый-зваротаў (па пытаннях творчасці) да калег па цэху і да патэнцыйных чытачоў у “Гомане” няма. Так, Серафіма Бестава выступіла з вершам “Чытачу”, дзе ёсць такія радкі: “А ты пачытай, а ты не суроч, а ты пажадай мне ўдачы...” Надзея Парчук у вершы “Пачынаючым паэтам” заклікае: “Не саромцеся звацца паэтамі, калі Богам прызваныя вы”. Некаторыя думкі і парады, што ўрэчаўляюцца ў творах, трохі бянтэжаць. Калі хто не ведае, як пішуцца вершы і што ў гэтай справе галоўнае, то пачарпнуць пэўную інфармацыю мажліва ў вершы Аляксандра Дамброўскага “Как пишутся стихи?”:

Но главное: к столу придти сперва,
Потом – к себе и к смыслу, и к стране.
К вражде и к дружбе, к миру и войне,
К предательству и верности, к тому,
За что в ответе, к Богу самому...
Отбросить всё, что мелкое в судьбе,
Устав, уснуть... Приснится стих тебе.

Вядома, “абсалютная аб’ектыўнасць” у ацэнцы мастацкага твора – рэч немагчымая. Тут заўжды адыгрываюць ролю шматлікія фактары: індывідуальны густ, асабістыя мастацкія прыярытэты (сярод якіх і тэматыка, і вобразная эстэтыка, і рытміка-інтанацыйны “тэмперамент”). Калі гаворка ідзе пра “аматарскую” творчасць, справа яшчэ больш ускладняецца... Нямала ў выданні і графаманскіх узораў, дзе на відавоку банальшчына або нават абсалютная бездапаможнасць. Але “таўраваць” творчасць аўтараў-дэбютантаў пэўнымі эпітэтамі, па-мойму, неяк... не гуманна. Апроч таго у “Гомане” шмат вершаў, якія ўвогуле змушаюць адчуваць спецыфічны маральны дыскамфорт. Напрыклад, змест аднаго твора сведчыць, што аўтар – чалавек харошы, душэўны: любіць маці, зямлю, радзіму, старшыню калгаса Гаўрылу... Толькі верш яго нагадвае нязграбна змайстраваную канструкцыю, якая на вачах развальваецца, а майстар чым папала падпірае яе з усіх бакоў:

Я сильно врос корнями в землю,
Которую без устали люблю.
Родной же она стала для меня
С тех пор, на свет как появился я.

.....
Чётко матери наказ выполняю,
Всё живое люблю и обожаю.

Спачуванне выклікаюць строфы, акалечаныя рыфмамі... Можа аўтару было б мэтазгодна паспрабаваць сябе ў прозе?

Але не ўсё так сумна... У альманаху цэлы шэраг узораў, якія без перабольшвання мажліва назваць сапраўднай паэзіяй. Гэта творы, дзе няма пазёрства, штучнага пафасу, маралізатарства і дэмагогіі, дзе вобразная эстэтыка натуральная, разняволены і гнуткі, а голас аўтара – непадробна шчыры... Маю на ўвазе вершы Кацярыны Папвай “Верасніца” і “Родная мова”, Віктара Лагуна “Наша доля” і “Пяць яблынь”, Галіны Нупрэйчык “Пралескі” і “У буднях працоўных жыла, як жылося...”, вершы Галіны Міклашэвіч, Леаніда Багдановіча, Міколы Тонкавіча, Фелікса Шкірманкова...

Кранае паэзія школьніцы Насці Дыро. “Біяграфічная даведка”, якой суправаджаецца публікацыя, утрымлівае ўсяго некалькі фраз: “Перайшла ў 10 клас гімназі. Вершы пішу ўжо даўно, але акрамя “раёнкі” нідзе не друкавалася. Дасылаю ў ваш альманах вершы, якія мне больш за ўсё падабаюцца, і хачу, каб вы іх ацанілі і надрукавалі”. Лірычныя творы юнай паэткі “Асення вячэра”, “Пралескі”, “Ёсць у мяне зорка...” прасякнуты цеплынёй і пяшчотай, датклівым адчуваннем прыгажосці навакольнага свету. У вершах навідавоку арыгінальнасць вобразнага мыслення аўтара, чуйнасць да слова...

Уражвае паэзія Юрася Нератка: творы надзвычай экзальтаваныя, нават эфектыўныя. (Міжволі падумалася: ці не азнаямленне з першым выпускам альманаха натхніла аўтара на верш “Злосць”?)

Нямала ў гэтым выпуску “Гомана” і адметных узораў прозы. Сярод іх “аўтабіяграфічны раман” Уладзіміра Варшаніна “Плата за жыццё”, аповесці Аляксея Кузняцова “Гастарбайтеры” і Фелікса Шкірманкова “Капчоны”, дэтэктыўная аповесць Васіля Шырко “Брыльянтавая брошка”, апавяданне Міхася Южыка “Гайня”. Кожны з названых твораў мае, безумоўна, свае ўласныя вартасці, але ім усім аднолькава ўласціва сэнсавая змястоўнасць, неардэнарны сюжэт, аб’ёнасць як унутраная, так і вонкавая. Відаць, менавіта з прычыны гэтай “аб’ёмнасці” фінальным радкоў усіх пералічаных твораў з’яўляецца

фраза: “заканчэнне (або працяг) у наступным выпуску”. Шкада! Такі “дыскрэтны прынцып” друкавання не спрыяе выяўленню канцэпцыі твора і не садзейнічае “ўтрыманню” чытацкай увагі.

Па-свойму адметнымі мажліва назваць і некаторыя іншыя спробы пярэ. Нельга абысці ўвагай, напрыклад, аповесць Юліі Барычэўскай “За окном проплывали облака...” Тут найперш інтрыгуюць звесткі, якімі дзеліцца прасябе аўтарка. Сярод “хобі” 19-гадовай студэнткі нязмушана спалучаюцца “пісательская и журналистская деятельность, танцы и фотомоделинг”. Апроч таго пісьменніца лічыць сябе “скромной домашней девушкой, хотя окружающие иного мнения”. Любімае выслоўе аўтаркі: “Настоящая женщина – аристократка в душе, светская львица в обществе, развратница в постели и прекрасная хозяйка в своём доме”. Галоўная гераіня аповесці Юліі Барычэўскай – разняволеная сучасная дзяўчына, якая яўна не пакутуе ад сціпласці – прыбыла ў Амерыку “на заробкі”. Фактычна адразу ў яе завязваецца раман з мясцовым багаццем... Каб даведацца, як будучы разгортвацца “адносіны”, аматарам падобных гісторый давядзецца чакаць і трэцяга, і чацвёртага “Томана”. Бо ізноў: “продолжение следует”...

А вось Вольгу Кандрацэву на стварэнне апавядання «Любовный марафон», якое прысвячаецца “нямецкаму кампазітару-музыканту Дзіцеру Болену”, натхніла творчасць папулярнага ў канцы 80-х – пачатку 90-х музычнага дуэта “Modern Talking”. Па-сутнасці апавяданне не што іншае, як “пераспеў” (ці папурым) усялякіх артыкулаў пра гэтую групу, што шчодро друкавалі і дарагія глянцавыя часопісы, і танныя “жоўтыя” газеты...

Натуральна, малыя жанры прозы – апавяданні, навелы, рознага кшталту мініяцюры (фантазіі, сны, дзённікавыя запісы) – прадстаўлены ў выданні асабліва грунтоўна. З цікавасцю чытаюцца апавяданні Марыі Ляшук “Малиновый звон», «К теплу и свету», Наталлі Саветнай «Удар» і “Боль”, дзе ўвасобны рэалістычныя жыццёвыя гісторыі. У чымсьці тыповая, але па-свойму філасафічная гісторыя

жаночага лёсу персаніфікуюцца ў апавяданні Святланы Кражавай “Мост”...

Заўважальны факт: заўжды любоўныя гісторыі былі пераважна “жаночай парафіяй”. Апошнім часам мужчыны ўсё ахвотней звяртаюцца да інтымна-спавядальных сюжэтаў, прычым у большасці з песімістычна-гаротнымі развязкамі. Што гэта, адваротны бок жаночай эмансipaцыі? У “Гомане”, ва ўсякім выпадку, на такія сюжэты дэфіцыту няма.

Сумна завяршаецца меладраматычная навела Анатоля Мазгова “Игра в любовь”: «Прощальный поцелуй и клятвенное обещание писать друг другу... Ты машешь мне рукой, смахивая предательские слёзы, а я смотрю из окна на твою одинокую фигурку в элегантном летнем костюме в белый горошек. Как он тебе идёт! Увы, но эта облегающая ткань принадлежит только тебе, и теперь кто-то другой будет любоваться твоей изящной походкой...»

Фінал апавядання Сяргея Юркова “Завтра” дык і зусім трагічны: “Завтра будет двенадцатая годовщина со дня смерти той, которую я до сих пор люблю и не могу забыть. Я понимаю: жена и дочка ни в чём не виноваты, но ничего не могу с собой поделать... Скоро я приду, дорогая. Теперь уже точно приду. На этот раз у меня получится! Те деньги, которые я утаивал от жены, -- я им нашёл применение. Завтра за мной будут наблюдать... в прицел снайперской винтовки, пока вдруг не нажмут на спусковой крючок...”

Больш аптымістычнымі сталіся апавяданні Зміцера Трубача “Першае каханне”, «короткие рассказы» Валерыя Казакевіча “Странное знакомство”, «Встреча» ды іншыя.

Прадстаўлена ў гэтым выпуску і драматургія – гістарычнай драмай Аляксандра Анцікіяна “Артаксата” і манап’есай Алы Саскавец “Аазіс”.

Шмат у альманаху і іншых рубрык: “Публіцыстыка”, “Крытыка і літаратуразнаўства”, “Літаратурныя аб’яднанні Беларусі”, “Для дзетак неўгамонных”, “Гоман са смехам”...

Перагортваеш апошнюю старонку саліднага фаліянта і разумеш, што патлумачыць “агульныя ўражанні” немагчыма. Тут усё: “и жизнь, и слёзы, и любовь...” Адно можна ўпэўнена сцвярджаць: выразныя і чыстыя сольныя галасы ў “Гомане” чуюцца-гучаць, не фальшывячы, вылучаюцца ў агульным шуме натоўпу. І гэта – галоўнае.

Лада Алейнік

г. Мінск

ПЛЯЦОЎКА ДЛЯ “НАРОДНАЙ ЛІТАРАТУРЫ”

Альманах “Гоман” збірае пад сваёй вокладкай неверагоднае мноства людзей розных прафесій і ўзростаў з усіх мясцін Беларусі. Незалежна ад таго, чым напоўнена будзённасць: хатнімі клопатамі, працай на заводзе альбо перамовамі ды фанансавымі справаздачамі. Людзі прагнуць узяцца ў больш высокае вымярэнне, раскрыцца, адчуць сябе творцамі. “Гоман” нібы агромістая пляцоўка, якая за ўласныя сродкі аўтараў змяшчае ўсіх жадаючых выказацца, нягледзячы на тое, з’яўляюцца гэтыя спробы па-мастайку вартаснымі ці маюць аматарскі ўзровень.

Пра канцэпцыю “народнага” літаратурнага альманаха распавядае заснавальнік і галоўны рэдактар “Гомана” Мікола Трафімчук.

Паэт Мікола Трафімчук выношваў ідэю аб стварэнні такога выдання не адзін год. Выдавецкай дзейнасцю ён пачаў займацца з сярэдзіны 90-х, выпускаў невялікія кніжкі, брашуры за кошт аўтараў альбо пры садзейнічання спонсараў. Прадпрымальніцкае чутцё падказала магчымасць часопіса ці газеты “без абмежаванняў” дзе за ўласныя грошы маглі б друкавацца ўсе жадаючыя: пачы-

наючыя аўтары і тыя, каму цяжка прабіцца ў сур’ёзныя літаратурныя выданні.

– Такое выданне стала асабліва неабходным пасля 2000 года: скараціліся выдавецкія пазіцыі, зменшыліся ганарары, друкавацца стала цяжэй. Альманах за кошт аўтараў – задумка не новая, бо на той час ва Украіне ды ў Расіі ўжо меліся такія выданні. Вядома, з фінансавага боку гэта небяспечна. Першы выпуск быў падрыхтаваны і выдадзены ў выдавецтве “Народная кніга”, заснавальнікам і дырэктарам якога стаў вядомы журналіст Павел Стасевіч. Ясна, што ён не акупіўся, аднак быў зроблены добры і вельмі гучны старт...

Каб сабраць даволі аб’ёмны матэрыял для першага выпуску, Міколу Трафімчуку давялося правесці своеасабліваю піяр-акцыю. Ён проста ўзяў даведнік і пачаў рассылаць лісты з інфармацыяй пра новы альманах па ўсіх рэдакцыях правінцыйных газет.

– Я ведаў, што трэба дапамагчы пачынаючым, тым, хто жыве на перыферыі, бо, як правіла, у іх амаль няма магчымасці друкавацца ў сталіцы. Я разаслаў прыблізна 200 лістоў ва ўсе 117 раёнаў і ва ўсе абласныя цэнтры Беларусі. Практычна ва ўсе мясцовыя газеты і бюлетэні. Стаяла задача сабраць як мага больш аўтараў, якія традыцыйна групуюцца вакол сродкаў масавай інфармацыі. Гэта ўдалося. У першым выпуску альманаха надрукавалі свае творы прыблізна 170 чалавек. Паступова альманах пачаў развівацца. Другі яго выпуск сабраў ужо 270 аўтараў. Пачынаючы з чацвёртага выпуску выданне змяніла свой фармат...

Любы камерцыйны праект (а выданне гэтакім і з’яўляецца) распрацоўваецца з улікам існуючых канкурэнтаў. Мікола Трафімчук лічыць, што “Гоман” мае прынцыповыя адрозненні ад іншых літаратурна-мастацкіх выданняў, і гэта дазваляе яму заняць пэўную нішу.

– У час, калі я рыхтаваў першы выпуск, ужо выходзіў альманах “Панядзелак”. Параіліся з яго галоўным рэдактарам Алесем Масарэнкам і прыйшлі да высновы, што мы – не канкурэнты і не будзем перашкаджаць адзін аднаму. Зараз такіх літаратурна-мастацкіх выданнях даволі шмат. Гэта часопісы холдынга “Літаратура і мастацтва”, “Немига литературная”, “Западная Двина”... Напрыклад “Неман” прытрымліваецца канцэпцыі друкавання твораў беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на рускую мову, хаця зараз выданне ўжо мяняе гэтыя падыходы. “Немига” друкуе пераважна творы рускамоўных аўтараў, які прыняты ўжо ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. “Западная Двина” – таксама выданне для рускамоўных сяброў літаратурнага саюза “Полоцкая ветвь”...

Думаю, тут цяжка казаць пра канкурэнцыю. Тым больш, што пачынаючым і малавопытным, аказваецца, нідзе няма месца... А з другога боку некаторыя нашы аўтары друкуюцца ў “Панядзелку”. Адкрываю “Немигу” – і таксама бачу знаёмыя прозвішчы. Можна быць, што і з «ЛіМам» у нас ёсць агульныя аўтары. Якая ж тут канкурэнцыя?

У мяне была задума зрабіць не проста літаратурна-мастацкі, а ўсебеларускі альманах, які ахопліваў бы беларусаў незалежна ад таго, дзе яны жывуць. Напрыклад, у нас друкуюцца людзі, якія жывуць у Расеі, Украіне, ЗША. Яны пішуць на абедзвюх мовах і жадаюць, каб іх тут чыталі землякі... У першых выпусках мы нават акрэслівалі геаграфію аўтараў альманаха, пазначалі на карце-схеме, хто адкуль, Цікавае “нау-хау”! А яшчэ абавязкова апрача адрасу даем тэлефоны аўтараў. Многія такім чынам звязваюцца адзін з адным, бліжэй знаёмяцца... “Гоман” гатовы друкаваць творы на розных мовах, не выключаем, што і на-польску ці на-ангельску...

Хоць Мікола Трафімчук і настойвае на поўнай вольнасці самавыражэння, але зазначае, што пэўныя рамкі ўсё-такі

ёсць, і пры падрыхтоўцы кожнага выпуску сустракаюцца аўтары, якім даводзіцца адмаўляць у публікацыі.

– У нас няма абмежаванняў, акрамя адзінага: патрэбен літаратурна-мастацкі твор. Ён можа быць слабы, напісаны на “графаманскім” узроўні, але павінен знешне адпавядаць літаратурнай форме. Былі аўтары, якія прапаноўвалі палітычныя опусы, патэтычныя оды на розныя падзеі палітычнага і грамадскага жыцця, але гэта не былі літаратурныя творы. У многім таму, што самі аўтары нічога не ведалі ні пра формы, ні пра жанры... Як напісалася, гэтак і добра... Што да нецэнзурных слоў у тэкстах, то я як рэдактар за тое, каб іх не было. Сёння ў расейскіх выданнях як бы і няма моўных табу, але, мне падаецца, што ў Беларусі склалася даволі моцная традыцыя не прыбываць да такога. Хоць былі розныя выпадкі. У нас выходзіла аповесць Аляксея Кузняцова “Гастарбайтары”, там ёсць жаргон, ненарматыўная лексіка. Але яна ў многіх выпадках неабходная для стварэння мастацкага вобраза... Я, звычайна, гэтак кажу аўтарам: “Мова аўтара павінна быць бездакорнай, а гаворкі герояў не могуць не адпавядаць унутранаму свету кожнага – тут часам і нельга абысціся без “салёнага слоўца”...”

Некаторыя цяжкасці ўзнікаюць і з рэдагаваннем аўтарскіх рукапісаў. Многія аўтары адстойваюць прынцып “недатыкальнасці” да сваіх твораў. Мяркую, што калі яны плацяць за ўласныя публікацыі, дык маюць права на размяшчэнне тэкстаў “у чыстым выглядзе”, без рэдактарскага ўмяшальніцтва.

Былі і такія канфлікты, але мы паступова прыйшлі да таго, што кожны аўтар павінен адказваць за свой твор, быць самому сабе рэдактарам і крытыкам. Пакуль не заўсёды гэта атрымліваецца, але рэдакцыя імкнецца цалкам захоўваць стыль і змест аўтараў твораў. Праблема яшчэ ў тым, што ў нас друкуецца вялікая колькасць людзей, і немагчыма ўдакладніць праўкі з кожным. На жаль, пакуль мы і не можам яшчэ дазволіць сабе добрага стыль-рэдактара і нават карэктара.

У альманаху часта змяшчаюцца творы людзей, асноўная прафесія якіх ніяк не звязана з літаратурай. Тут сярод аўтараў можна сустрэць, напрыклад, лірычнага слесара, рамантычнага інструктара па фітнесе ці прапаршчыка ў адстаўцы, які па вечарах піша вершы пра каханне...

— Мы прызвычаліся, што пісьменнікамі становяцца, як правіла, філолагі. З аднаго боку гэта добра і заканамерна, але я не перастаю захапляцца людзьмі, якія прыходзяць у літаратуру не праз адукацыю, а маюць іншую, часам нават суровую, прафесію, іншы лад жыцця, якія далёкія ад літаратурнага асяроддзя. Такія пісьменнікі, нават пачынаючыя, нясуць цікавы, “неардэнарны” вопыт жыцця. Часта да нас прыходзяць і людзі, у якіх “асноўная грама жыцця” ўжо выканана. Гэта пенсійнага ўзросту ці састарэлага веку людзі, былыя вайскоўцы, якія рана сыходзяць ў адстаўку. У іх пачынаецца як бы іншы жыццёвы шлях, яны хочуць пакінуць нейкі след у літаратуры. Некаторыя, вядома, вышэй графаманскага ўзроўню не падымаюцца, бо яны ўжо спазніліся... Пісьменніцтва, як вядома, гэта вялікі працэс, які павінен ісці праз усё жыццё.

“Гомана” няма ў шырокім продажы, але Мікола Трафімчук не бачыць у гэтым праблемы. Альманах мае пакуль малы тыраж, разлічаны на сотню-другую актыўных ды патэнцыйных аўтараў. Яны і набываюць увесь наклад.

— Аўтары паказваюць ды даюць чытаць альманах сваім сябрам, сваякам знаёмым. Кола чытачоў павялічваецца ў некалькі разоў. Пакуль гэтага дастаткова. Нашы аўтары і чытачы ёсць амаль у кожным раёне Беларусі., таму мы разлічваем, што хутка альманахам пачнуць цікавіцца ўсе бібліятэка краіны.

У альманаху прысутнічаюць усе літаратуныя жанры і формы ў розных рубрыках: паэзія, проза, публіцыстыка, крытыка, літаратуразнаўства, пераклады, сатыра. Паступова з улікам патрабаванняў аўтараў з’яўляюцца і новыя рубрыкі.

– Мы сутынуліся з тым, што часам нам дасылаюць творы цэлыя сем'і. Таму ў трэцім нумары з'явілася новая рубрыка “Літаратурная сям'я”...

Галоўны рэдактар “Гомана” лёгка згаджаецца, што многія творы, змешчаныя ў альманаху, слабыя і не вартыя публічнасці, але лічыць, што ідэя народнага выдання заключаецца менавіта ў тым, каб друкаваць усіх, хто мае ў гэтым патрэбу, і нават кажа, што не збіраецца падымаць прафесійную планку выдання.

– Паэт і крытык Алесь Туровіч піша, што ў Беларусі варта ўжо гаворыць пра такую з'яву, як “народная літаратура”. Паколькі мы друкуем прафесійных і непрафесійных аўтараў пад адной вокладкай, то размываецца мяжа, якая аддзяляе “графамана” ад сапраўднага “графа”, здаровую манію да літаратуры ад хваравітай. З іншага боку дзякуючы такому падыходу вельмі лёгка параўнаць аўтараў і адразу бачна, хто сыдзе са стартавай пляцоўкі, а хто ўзляціць. А між іншым сярод нашых аўтараў нямала ўжо і тых, хто сур'ёзна рыхтуецца ўступаць у Саюз пісьменнікаў. Для іх альманах ужо ёсць трывалай пляцоўкай для ўзлёту...

Саша Дорская,
г. Мінск

ДЫЯЛОГ З ЛІТАРАТУРАЙ

Пад шматзначнай лірычнай назвай “Подыхам адзіным” выйшаў у свет дзесяты выпуск літаратурна-мастацкага альманаха “Гоман” (заснавальнік і галоўны рэдактар паэт **Мікола Трафімчук**). Зборнік гэты з'явіўся не звыклым альманахаўскім фарматам – перад намі салідная тоўстая кніга ў цвёрдай вокладцы. І з пазнакай “Том I”. Між тым, пакуль чытач чакацьме другога тома, ёсць сэнс паразважаць пра першы.

Рэдкалегія “выправіла” кнігу ў людзі са сціплай прадмовай, у якой коратка патлумачана канцэпцыя выдання: “Вырашана было ў першым томе абмежавацца нізкамі 67 аўтараў. Гэта тыя, хто надта не марудзячы, даслаў на адрас рэдакцыі свае творы. Астатнім давядзецца крыху пачакаць...”. Лаканічна і зразумела, аднак некаторае неўразуменне, прынамсі ў мяне, усё ж з’явілася: хіба такі быў крытэрыў адбору тэкстаў да друку – хто хутчэй дашле?

Разам з тым, калі пачынаеш чытаць, становіцца зразумелым, чаму ў прадмове, як гэта звыкла робіцца, ні слова ні паўслова пра мастацкія прыярытэты выдання: стыль, паэтыка і тэматыка змешчаных праявічых і паэтычных нізак настолькі розныя, што, бадай, і немагчыма было б аб’яднаць іх пад якім-кольвек агульным эстэтычным сцягам. Пры такой стракатасці і рознакаляровасці літаратурных імён арыентуюцца звычайна на той прынцып, які заўсёды бывае дарэчы, – высокая мастацкая вартасць. Аднак далёка не ўсе творы ў зборніку могуць гэтым пахваліцца, ёсць і слабыя рэчы, і проста сырыя, недапрацаваныя. Часам аўтар і сам у прадмове прызнаецца: так спяшаўся даслаць твор у рэдакцыю, што не паспеў як след апрацаваць. А гэта натхняе на супярэчлівыя развагі: з аднаго боку, ідэалістычнага, сапраўдны пісьменнік ніколі так не зробіць, не захоча сябе “падстаўляць”, дэскрэдытаваць сваё імя; з другога ж, жыццёвага, калі пісьменнік не мае аўдыторыі, не атрымлівае крытычнага – у абодвух значэннях – водгуку, то для яго важна, патрэбна, неабходна данесці да чытача хаця б маленькую часцінку, хаця б няскончаны фрагмент свайго твора.

Мне падаецца, што пра гэтую кнігу варта весці гаворку менавіта з такога гледзішча. Зразумела, не ўсё, надрукаванае ў ёй, дасканалы, аднак у дадзеным выпадку больш важны не літаратурны сэнс сам па сабе, але імкненне чалавека, які не займаецца прыгожым пісьменствам прафесійна, выказаць сваё разуменне свету, жыцця, Бога, свае адносіны да чалавека. Выказаць пачуццё ўдзячнасці

блізкім людзям, ушанаваць памяць продкаў. Нездарма ў кнізе шмат наіўнага, даўно не новага і нават банальнага з літаратурнага пункта гледзішча, але такога шчырага, што вымушае выбіраць іншы крытэрыі ацэнкі.

Аўтары прадмовы назвалі альманах “Гоман” унікальным. Гучыць нясціпла, аднак пра гэтае выданне, сапраўды, можна казаць як пра адметны мастацкі феномен у нашай культурнай прасторы. Зразумела, у пазначаным вышэй рэчышчы, робячы акцэнт не так на эстэтычна-літаратурным сэнсе, як больш на светапоглядна-жыццёвым. Спакушаны найноўшымі літаратурнымі стылёвымі вынаходніцтвамі чытач наўрад ці надоўга затрымае ў руках гэтую кнігу. Але яе аўтары, выказваючы ў словах свае пачуцці і перажыванні, узбагачаюць найперш свой асабісты духоўны свет і дораць светлыя імгненні сваім блізкім. Вось жа нельга не ўсміхнуцца, чытаючы вершыкі дзесяцігадовай Насці Усціменкі:

Дождь лупит по стеклу.
Возможно,
Без перерыва битый час.
Во все глаза смотрю в окошко.
Я у дождя в плену сейчас.

Варта асобна адзначыць тых аўтараў кнігі, чые творы вылучаюцца на фоне астатніх больш высокім мастацкім узроўнем. Гэта найперш Мікола Трафімчук. Яго нізка “Паэзія – справа анёлаў” бачыцца самай адметнай і – што да ўсведамлення паэтычнага паклікання – самай канцэптuallyнай. Сапраўды, большасць выбраных для публікацый ў гэтай кнізе вершаў М.Трафімчука прысвечана самой паэзіі.

Вершы спеюць на руінах лёсаў,
Як і песні...
Толькі ў цішыні.

Хіба нельга прысвяціць гэтыя радкі самым лепшым беларускім паэтам, тым, чые вершы мы ўспрымаем сёння як зашыфраванае пасланне, разгадка якога для кожнага чытача раскрываецца па-рознаму?

Чытаю. Думаю. Пішу.
А свет вузее і вузее...
І ўжо становіцца музеем,
Дзе я ахоўнікам служу.

А гэта – хіба не пра літаратурны лёс кожнага сучаснага пісьменніка, незалежна ад краіны і ступені папулярнасці?

Дарэчы, вершы з назвамі “Паэт”, “Паэзія”, “Мае вершы” і да т.п. сустракаюцца амаль у кожнага аўтара. У іх – асэнсаванне сваёй адрознасці ад астатніх людзей і імкненне вызначыць сваё месца ў пісьменніцкай кагорце. Такія вершы, як правіла, пішуцца на пачатковым творчым этапе, калі няма яшчэ дастатковай пэўнасці ў сваіх паэтычных сілах. У М.Трафімчука – іншае, тое, што вызначае сталага паэта: не асэнсаванне, але ўсведамленне сваёй адметнасці.

Хацелася б звярнуць асобную ўвагу на творы Людмілы Барабаш, Маі Ярмоленкі, Людмілы Завеі, Аксаны Паўлішынай, Аксаны Пальто, Вольгі Самарынай, Святланы Чарнай, Аліны Шмялёвай, Анатоля Гарая, Раісы Раманчук, Ніны Сакавай, Паўла Станевіча, Людмілы Шувалавай.

У кнізе – пераважна паэтычныя творы. І гэта заканамерна для такога выдання, аднак ёсць і мастацкая проза (Лада Владзі, Т.Бяленка, В.Атрахімовіч, А. Шмялёва, І. Тарбецкая, В. Самарына, А.Лятыцкая, М. Башчук, В. Паўлоўская, Н. Паляк, Н. Станкевіч, Т. Стэцко, В. Харчанка), і даволі вострая публіцыстыка (А. Іванчанка), і нізкі сапраўдных афарызмаў (І. Ярашэвіч).

Жанна Капуста

МЕЖАВЫЯ КАПЦЫ НЕ РАССТАЎЛЕНЫ...

Пра “Гоман” і водгулле ў культурнай прасторы

Побач з прафесійным мастацтвам заўсёды існавала аматарскае. Сучасныя культуралагі прыдумалі нават адмысловы тэрмін для абазначэння гэтай з’явы — *інсітнае мастацтва*. Справа, вядома, не ў назве, а ў той узрослай зацікаўленасці навукоўцаў, ды і ўсёй грамадскасці, мастацтвам аматарскім, напаўпрафесійным, якое знаходзіцца на сумежжы, перасячэнні розных культурных парадыгмаў. Можна згадаць, дарэчы, і тую выключную ролю, якую адыграў у станаўленні беларускага слоўнага мастацтва фальклор.

Існуюць, аднак, асобныя перыяды, у якія працэсы ў аматарскім асяроддзі праходзяць найбольш актыўна, адбываецца як бы своеасаблівы выбух творчых патэнцый самых шырокіх пластоў насельніцтва. Па ўсёй верагоднасці, менавіта такое ажыўленне масавай літаратурнай творчасці назіраецца ў наш час. Абумоўлена гэта рознымі прычынамі — як сацыяльнага, так і псіхалагічнага характару. Не на апошнім месцы сярод іх — пашырэнне выдавецкіх магчымасцей, даступны выхад са сваімі творамі на старонкі друкаваных выданняў, па сутнасці, для ўсіх, хто таго жадае. Сёння паўсюдна, нават у невялікіх гарадах ажыццяўляецца выданне літаратуры за ўласны кошт аўтараў, з прыцягненнем фінансавых сродкаў спонсараў. Творы, якія выдаюцца такім чынам, вядома, розныя па сваім мастацка-эстэтычным узроўні. Іх вялікая колькасць застаецца па-за ўвагай крытыкі, прызначанай адсочваць літаратурны працэс. Больш наглядна і відавочна выяўляецца ўзаемадзеянне аматарства з сучасным літаратурным працэсам не ў асобных, “расцярушаных” па прасторах краіны кніжных выданнях, а ў рэпрэзентатыўных калектыўных публікацыях. Адным з такіх самых прыкметных выдавецкіх праектаў

з’яўляецца альманах “Гоман” (галоўны рэдактар **Мікола Трафімчук**). Ён выходзіць у свет не раз на год, а нават штоквартальна, і змяшчае на сваіх ёмістых старонках творы соцень аўтараў.

Альманах “Гоман”, які пачаў выдавацца з 2006 года, з’ява па-свойму ўнікальная. Ён якраз і арыентаваны найперш на тое, каб даць магчымасць знайсці свайго чытача тым аўтарам, хто не адчувае сябе (пакуль што?) прафесіяналам, для каго занятак слоўным мастацтвам не з’яўляецца справай усяго жыцця, аднак жа імкнецца спраўдзіць свае сілы, здольнасці ў гэтай незвычайнай, такой прыцягальнай сферы творчасці.

Як заўважыла Лада Алейнік у рэцэнзіі на папярэдні выпуск “Гомана”, звесткі пра аўтараў прыцягваюць увагу сваёй неардынарнасцю. Часам яны, сапраўды, уяўляюцца больш цікавымі за самі творы. Зрэшты, гэта таксама ў пэўнай ступені творы аўтараў, хоць гаворыцца ў гэтых “урэзках” пра аўтараў у трэцяй асобе. Цікава чытаць не толькі пра тое, як уяўляюць аўтары сябе быццам збоку, пад позіркам патэнцыйнага чытача, але і пра тое, якое месца ў іх жыцці займае творчасць, што яна значыць для іх.

«Во все времена в стихах находила ответы на все свои вопросы, они помогали ей жить» (Раіса Гузеева). Не выклікае прэрэчання другая сентэнцыя, наконт жа першай варта заўважыць: зайздросная здольнасць! Каб гэта сапраўды было так, каб можна было ператварыць зборнік вершаў у падручнік жыцця! Ды паэзія — гэта ўсё ж такі менавіта самі пытанні, а не адказы на іх. Тут, між іншым, і праходзіць, непрыкметная на першы погляд, рыса паміж уяўленнямі пра магчымасці слоўнага мастацтва прафесійнага аўтара і аматара. Чым большы эстэтычны вопыт у мастака, тым яскравей бачыць ён складанасць сваёй працы, яе абмежаванасць матэрыялам і спосабамі яго выражэння.

А вось яшчэ адна заўвага да творчай біяграфіі, якую наогул цяжка каменціраваць: «После сложной операции

неожиданно для самой себя и для своих близких начала писать стихи и пишет до сих пор» (Ганна Дарашэвіч). Гэта акурат пацверджанне вышэй прыведзенай тэзы пра тое, што творчасць “дапамагае жыць”, служыць духоўнай падтрымкай у нялёгкіх жыццёвых абставінах. Значыць, сапраўды ёсць у цязе да цяра і паперы штосьці гаючае, заспакаяльнае, тое, што прыносіць духоўнае задавальненне, дае чалавеку веру ў сябе, у свае здольнасці.

Мяжы, аднойчы і назаўжды ўсталяванай, паміж прафесійным і аматарскім мастацтвам увогуле не існуе. Іх спалучае стан пераходнасці, суіснавання, узаемадапаўняльнасці. Аднак чым жа ўсё-такі розніца гэтая два віды творчасці ў прынцыповых адносінах да мастацтва?

Думаецца, асноўнае адрозненне ў тым, што аматарскае мастацтва існуе ў зусім іншым часавым вымярэнні, чым прафесійнае мастацтва. Хоць самі аўтары жывуць у цалкам рэальным, гістарычным часе, адчуваюць у шэрагу выпадкаў, можа, нават больш абвострана і драматычна рэаліі паўсядзённасці, чым прафесійныя літаратары. Эстэтычныя ўяўленні аматара ў большай ступені, чым у прафесійнага літаратара, рухомыя, рассеяныя, не сканцэнтраваныя на якім-небудзь канкрэтным этапе літаратурнага працэсу.

Для аматара актуальным уяўляецца не так стыль у яго канкрэтна-гістарычнай увасобленасці, як своеасаблівы гіперстыль, стыль на ўсе часы. Асабліва прыкметна гэта на прыкладзе рускамоўнай аматарскай паэзіі альманаха. Аўтары часта карыстаюцца словамі, якія маюць “пазачасавыя” стылявыя прыкметы: *стою перад тишиною, хлад* (Аляксандр Дамброўскі); *почиет, счастья, лобзанье* (Аляксей Клакоцкі); *ангел, обитающий в груди, забвенье* (Алена Леташкова); *обретаем, благих новостей* (Надзея Мядзелец); *украшен небосвод златом и камнями* (Алег Саліхзянаў); *сей, который воспарив* (Эдуард Цімафееў); *отрадно, эдак, внимает, преисполнился* (Раіса Любецкая)... Дарэчы, у Раісы Любецкай на прасторы аднаго

тэксту сутыкаюцца словы рознай стылявой семантыкі, што стварае даволі дзівосны вобразны гібрыд: *“То ли были, матерые, сыты, // То ли впрямь не узрели хлопца? // Иль, минуя законы охоты, // Обошли, пожалели мальчика?”*. Гэтае беларускае дыялектнае слоўца “малец”, вядома, не вельмі стасоўна пачувае сябе ў арэале зусім іншай лексічнай сістэмы. Хоць беларускае роднае слова, адчуваецца па ўсім, проста просіцца ў верш. Вось яшчэ адзін яе верш, які адрасуецца самаму дарагому чалавеку — маці. У рускамоўным творы беларускія словы (гаротніца, фальбоначка, сукеначка) успрымаюцца як своеасаблівыя знакі роднаснай сувязі. Аднак нездарма апошнія з цытаваных слоў узятая ў двукоссі. Аўтар, мабыць, і сама адчувае яго “непрыжывальнасць” у чужародным для яго стылявым кантэксце. Справа не ў параўнанні паэтычных магчымасцей моў або вызначэнні пытання, якой мове павінен аддаць перавагу ў сваёй творчасці дадзены канкрэтны аўтар. Гаворка пра стасуемасць мастацкіх стылявых сістэм, пра выбар той з іх, з дапамогай якой могуць найпаўней раскрыцца творчыя магчымасці таго, хто бярэцца за пяро з мэтаю знайсці водгук сярод сваіх патэнцыяльных чытачоў.

У альманаху “Гоман”, які збірае рэкордны па колькасці склад аўтараў, пераважаюць паэты, ва ўсякім разе тыя аўтары, хто спрабуе пісаць менавіта рыфмаванаю і рытмічна ўпарадкаванаю мовай. Імкнучыся выказаць найперш свае самыя запаветныя адчуванні і думкі, аўтары, неабазнаныя асабліва ў тонкасцях стылістыкі і паэтыкі, не надаюць якой-небудзь выключнай ролі рытміка-інтанацыйнай пабудове верша. Пераважаюць у паэтычнай частцы альманаха творы, напісаныя самымі распаўсюджанымі, традыцыйнымі двухскладовымі метрамі сілаба-тонікі. Шчырасць пачуцця — у першую чаргу, вершаваная форма, па сутнасці, толькі носьбіт гэтага пачуцця. Такой пазіцыі ў адносінах да мастацкай формы, яе значэння ў літаратурнай творчасці прытрымліваецца, думаецца, большасць удзельнікаў «Гомана». Магчыма, што гэта ў пэўнай ступені і слушна, калі гаворка ідзе пра

вершатворчасць тых, для каго яна з'яўляецца чымсьці вельмі асабістым, датычным перш за ўсё ўласнага жыццёвага кругабегу. Аўтары-аматары адчуваюць сябе далучанымі да магічнай сферы мастацтва, знаходзяцца пад яго ўздзеяннем, аднак жа саміх сябе яны наўрад ці ўспрымаюць менавіта мастакамі.

Вышэй прыведзенае абагульненне не з'яўляецца, вядома, вывядзеннем якогасці непарушнага закона. Чытаючы альманах, пераконваешся, што жывы літаратурны працэс, які ў ім адлюстраваны (хоць сабе і ў яго спецыфічным праламленні), немагчыма звесці да схемы, якая яго цалкам бы вытлумачвала і прадвырашала. У многіх «гоманаўцаў», мяркую, дастаткова амбіцый, каб рухацца якраз у бок мастацкасці, ставячы перад сабой задачы эстэтычнага характару. Усё, як заўсёды, залежыць, вядома, ад таленту, творчай іскрыны, мастацкага чутця. Але, вопыт, спрактыкаванасць таксама многае значаць. Заўважаецца, што найбольш скіраваны на дасягненне мастацкіх мэтай якраз тыя аўтары, якія маюць асобныя кніжныя выданні, гэта значыць, сур'ёзна арыентаваны на дыялог з чытачом, на ўваходжанне ў кантэкст агульналітаратурнага працэсу.

Аднастайнасці і манатоннасці гучання вершаванай мовы пазбягае, да прыкладу, Ала Юшкавец, якая, як адзначаецца ў біяграфічнай нататцы, выдала ўжо некалькі паэтычных зборнікаў і кнігу прозы. Яе вершаваны радок гнуткі, рухомы, ён выяўляе непасрэднасць інтанацыі жывога чалавечага голасу.

Усё ж такія вершы паэтаў-«гоманаўцаў», ва ўсякім разе многіх з іх, не даюць забыць пра тое, што паэзія прываблівае да сябе не ў апошнюю чаргу сваёй меладычна-інтанацыйнай, гукавой адметнасцю. У вершах, да прыкладу, Уладзіміра Кручонка, адчуваецца арыентацыя на песенны лад, што, зрэшты, засведчана ім самім у прызнанні, што першыя вершы пісаліся пад уплывам рок-музыкі. Думаецца, што пад уздзеяннем гэтага жанру знаходзяцца ў дадзеным выпадку і вобразнасць, стылістыка аўтара, магчыма, занадта выяўляючы пры гэтым сваю камернасць.

Традыцыйныя па сваім гучанні вершы Альдоніі Наўчанковай, у іх мелодыцы адбіўся, несумненна, вопыт развіцця беларускай паэзіі, яго самыя характэрныя танальнасці, якія нясуць з сабой не толькі непасрэднасць пачуцця, але і тыповыя прыкметы нацыянальнага светасузірання. А між тым і асабістае, уласным лёсам выпрабаванае і адчутае, вельмі натуральна і мілагучна выяўляецца ў вершаваных творах гэтай паэтэсы, якая, між іншым, звярнулася да творчасці на роднай мове пасля доўгіх гадоў вандраванняў удалечыні ад Радзімы.

Сапраўды, гэтулькі аўтараў у альманаху і ва «ўкладзеным» у яго часопісе, пры гэтым творы многіх з іх вартыя разбору і цытавання! Задача наогул невыканальная на абмежаванай плошчы газетнай рэцэнзіі. Ды ўсё ж не ўтрымацца, каб не працытаваць хоць бы колькі строфаў гэтай цікавай сваёй удумлівай засяроджанасцю і адносінамі да свету паэтэсы — Альдоніі Наўчанковай:

І люблю гэты боскі збянтэжаны свет
Я любоўю малога дзіцяці,
Мо таму, што ў душы я заўсёды паэт
І няшчаснаму кожнаму — маці.

Гэту ношку сваю я з сабой пранясу
Да апошняй на свеце хвіліны.
Над магілай бярозка распусціць касу,
Я шчаслівая ў вечнасці згіну.

Нават у тых выпадках, калі верш паэта-аматара і не вызначаецца адмысловым майстэрствам у выбудоўванні рытміка-інтанацыйнага раду, усё ж такі часта аўтару ўдаецца перадаць пачуццёвую непасрэднасць. Пэўная каструбавацасць радка, яго неўмяшчальнасць у метрычныя каноны могуць надаваць вершу тыя якасці, якія не заўсёды сустранеш у майстравіта апрацаваных, але халодных творах. Вось, да прыкладу, як хораша, наіўна-узнёсла, як непасрэдны выгук захаплення, гучаць словы ў вершы Раісы Пшаніцынай: *«Паглядзі ў неба, паглядзі, // Гэта Бацькаўшчыны зорка ззяе»*.

Калі гаворка ідзе пра літаратуру аматарскага кшталту, то ад яе перш за ўсё, мабыць, і чакаеш выяўлення такога здзіўленага, захопленага, трохі наіўнага погляду на рэчы і свет у цэлым. Гэта характэрна як для паэтычных, так і для прэзаічных твораў, змешчаных у альманаху.

Аднак жа, проза, у адрозненне ад паэзіі, усё-такі ў большай ступені патрабуе прывязкі да канкрэтнай жыццёвай сітуацыі, а таксама цяснейшай суаднесенасці з актуальнымі для дадзенага часу спосабамі мастацкага ўвасаблення матэрыялу. Жыццёвы вопыт аўтара павінен натуральна спалучыцца з тымі жанравымі і стылявымі формамі, якія выбірае прэзаік. Чытаеш прэзаічныя творы «гоманаўцаў» і заўважаеш, што яны ў большасці сваёй арыентаваныя на тую або іншую апавядальную мадэль. Так, у апаведзе Віталія Пархоцыка ўсё скіравана на раскручванне дэтэктыўнай фэбулы. Для аўтара, які выступае з першым сваім творам, пачатак увогуле някепскі, сюжэт трымае чытацкую ўвагу. Але ў стылявым увасабленні адчуваецца недахоп мастацкай спрактыкаванасці. Фраза пакуль што ўспрымаецца не цалкам арганічна: *«В таком безвыходном положении мы проехали несколько километров, напряженно молча, и каждый из нас в бешеном галопе мыслей искал спасательную соломинку»*.

Патрэбна, зрэшты, заўважыць, што захаванне аўтарскага стылю і правапісу, мінімальнае ўмяшанне ў аўтарскі тэкст — канцэптуальная пазіцыя рэдакцыі, якая ў дадзеным выпадку ўяўляецца рацыянальнай. Больш вопытны аўтар Дзмітрый Пятровіч, які, дарэчы, выступае ў альманаху і з вершамі, і з апавяданнем, таксама арыентуецца на адпаведны жанр — яго твор мае ў сабе прыкметы меладрамы. Анатолій Вашуркін, да прыкладу, яўна ўзяў за ўзор творчасць сатырыкаў-«аншлагаўцаў».

Большай самастойнасцю вызначаюцца тыя прэзаічныя творы, у якіх прысутнічае дакументальны пачатак. Як, напрыклад, у «гісторыка-мастацкім апаведзе» пра мястэчка Галаўчын Леаніда Лужанкова, або ў апавяданнях з натуры Вячаслава Атрахімовіча.

Ёсць у альманаху, і асабліва ў змешчаным з ім пад адной вокладкай часопісе «Шматкроп'е», творы як паэтычных, так і прэзаічных жанраў, а таксама літаратурнакрытычныя, мастацтвазнаўчыя працы, якія цалкам адносяцца да прафесійнай літаратуры, пры тым літаратуры сапраўды сур'ёзнай, здольнай сказаць паўнаважнае слова. У рэдакцыйнай прэамбуле да «Шматкроп'я», дарэчы, можна сустрэць і такое азначэнне — пачаткоўцы. На іх, маладую змену, і арыентаваны ў першую чаргу новы часопіс.

Мне ж хацелася запыніцца найперш на такой пераходнай, спадарожнай з'яве як аматарства. Таму што і сталы пісьменнік, які ўжо ажыццявіўся як мастак, сцвердзіўся ў літаратуры, і пачатковец-маладзён трывалей і надзейней сябе адчувацьмуць якраз у такім культурным асяроддзі, дзе ёсць месца самым разнастайным праявам эстэтычнага выражэння, дзе найвялікшыя мастацкія дасягненні не адмежаваны наглуха ад нясмелых спроб творчага самасцвярджэння.

А межавых капцоў у мастацтве сапраўды не існуе.

Яўген Гарадніцкі

А НАВОКАЛ – “ТОМАН”, “ТОМАН”...

З цікавасцю прачытаў аб'ёмны артыкул Яўгена Гарадніцкага “Межавыя капцы не расстаўлены...” (“ЛІМ”, №7 ад 15 лютага 2008 г.) і з'явілася жаданне выказацца па некаторых пунктах.

На пачатку артыкула – жыццясцвярджальнае выказванне аб прычынах ажыўлення сучаснага літаратурнага руху – “не на апошнім месцы сярод іх – пашырэнне выдавецкіх магчымасцей, даступны выхад са сваімі творамі на старонкі друкаваных выданняў, па сутнасці, для ўсіх, хто таго жадае”.

Наколькі мне вядома, у нашай краіне толькі адно творчае дзяржаўнае выдавецтва – “Мастацкая літаратура”. А сотні членаў Саюза пісьменнікаў і тых, хто яшчэ на падыходзе? Куды ж усім ім падзецца?

Раней выйцем для многіх паэтаў былі выпускі зборнікаў “Дзень паэзіі”. Было там усё лепшае і ад лепшых, затым перасталі і іх выдаваць. Кажуць: папярэдняе кніжка не разыходзіцца... А там жа – вышэйшы клас!

Няслушным падаецца зробленае Яўгенам Гарадніцкім падзяленне літаратуры на прафесійную і аматарскую. Літаратуры і мастацтва – яны ці ёсць, ці іх няма. Такое раздзяленне больш падыходзіць для артыстаў – ёсць славуця ансамблі, а ёсць і мясцовыя гурты, многія з якіх нярэдка ненамнага адстаюць ад прафесійных. Што ж да тычыць літаратараў, мастакоў, кампазітараў, скульптараў, архітэктараў ды іншых прадстаўнікоў творчага клана, то ўсе яны праходзяць шматступенчатыя прыступкі творчага росту: пачатковец, малады, сярэдняга ўзросту (сталы), стары – вопытны. Ніхто не нараджаецца майстрам. Усе праходзяць шлях цяжкі да сталасці. І гэта заканамерна. І гэтаму трэба ўсяляк садзейнічаць. На ўсіх узроўнях.

А цяпер звернемся да літаратурна-мастацкага альманаха “Томан”. Высакародная ідэя падтрымкі ўсіх літаратараў – ад піянераў да пенсіянераў. Адкрыццё новых талентаў і падтрымка даўно вядомых. Дарога ў літаратуру для соцэн здольных людзей з усіх куткоў краіны. Дэмакратычнае стаўленне. Ніводнае выдавецтва не можа гэтым пахваліцца.

Арганізатарам, натхніцелем і выканаўцам гэтай ідэі ўзяўся быць наш вядомы пісьменнік Мікола Трафімчук. Так сказаць, на грамадскіх пачатках. Ён сам і знаходзіць, і апрацоўвае, шліфуе, рыхтуе да друку творы. Ёсць і добраахвотныя памочнікі—зноў жа на грамадскіх пачатках. Але ж уся адказнасць ляжыць на ім – галоўным рэдактары. А хто фінансуе? Ды ніхто! Самі аўтары, якія плацяць за свае публікацыі... А трэба ж плаціць і за паперу, і дру-

карням. Планаваўся выпуск раз на два месяцы, але адбываецца – раз на тры, а бывае і большы перапынак. Грошы, грошы, грошы... І выпускі затрымліваліся.

Добра, калі ў правінцыйнага літаратара належным чынам склаліся адносіны з мясцовым друкам – з раённай, гарадской, яшчэ лепш – з абласной газетай. А калі не? Тады пішы “пад падушку”! Многія ж рэспубліканскія выданні зусім не друкуюць літаратурных твораў.

Мікола Трафімчук здзяйсняе высокі грамадзянскі подзвіг у імя развіцця нашай літаратуры – і беларускамоўнай, і рускамоўнай. Паэзія, проза, крытыка, публіцыстыка, сатыра і гумар, развагі жыцця – усе жанры напаказ. Гэта цяжка нават дзяржаўным выданням з немым штатам аплатаемых супрацоўнікаў. А тут – адзін, амаль адзін – і працуе, змагаецца, аж жылы трашчаць. “Ни сна, ни отдыха измученной душе”. А справа ў тым, што знешне спакойны пісьменнік, чалавек у душы не мае спакою. Прага адкрыцця новых талентаў кіруе ім. Магутнае жаданне падтрымаць здольных да творчасці людзей.

Не ўсе публікацыі на вышэйшым узроўні. А дзе яны ўсе на вышэйшым? Ёсць і першыя спробы пяра. І творы тых, хто па дарозе да творчай сталасці. І вядомыя майстры слова там публікуюцца. А для маладзейшых гэта – добрая школа, значны штуршок для паступальнага руху наперад.

Вакол літаратурна-мастацкага альманаха “Гоман” сапраўды заўсёды чуецца гоман. Наклад невялікі, але яго многія з цікавасцю чытаюць. Кола аўтараў пастаянна пашыраецца. Як кажуць, свае творы нясуць, дасылаюць і старыя, і малыя. І ведаюць, што без адказу не застануцца. Неабгрунтаванай адмовы не будзе. І ў гэтым вялікая заслуга заснавальніка і галоўнага рэдактара Міколы Трафімчука.

Мікола Вяршынін

Мікола ВЯРШЫНІН

МІКОЛА ТРАФІМЧУК

Эпіграма

Ён магутны, не суровы...
З чыстым талентам сваім.
Выдае часопіс новы,
Сотні аўтараў у ім.

Маладыя і старыя –
Кожны сябар, добры госць...
Чытачам усіх адкрые,
У каго натхненне ёсць.

Праца йдзе з выдатным плёнам.
Не чыталі вы? Няўжо!
А часопіс гэты – “Томан”.
Папулярным стаў ужо.

Адкрывай чарговы нумар:
Слаўных рубрык цэлы куст,
Там і лірыка, і гумар,
Шмат чаго на розны густ.

Чую голас я знаёмы...
Шчыры поціск моцных рук
Хоць на вуліцы, ці дома –
То Мікола Трафімчук!

Штотыднёвік “Літаратура і мастацтва” ад 25 мая 2007 года.

ЗМЕСТ

1. Народ не толькі чытае... 3

- Азь есмь 4
«Фэст на радзіме паэта...» 9
Так жывут і рождаюцца поэты 11
Две родины — судьба одна 13
Свет шчодры і таямнічы 15
Апраўданне пакутніка 17
«Стихи поэта открывают тайны...» 18
Родник из... сердца 20
Крыніца пяшчотай бруіцца... 22
«Золотая ваза» Димы Волынца 23
Соперничая с беллетристикой 24
Если Математика — царица,
то Поэзия -- блистательная принцесса 25
...І будзе пашана з нябёс 27
В позолоте дней 28
Любіў жыццё ва ўсіх праявах 30
Сабрат па вясёлай справе 32
Напевных строк святая простота 44
Дар говорить со Вселенной 45
«Нясу асцярожна ў далонях гады...» 47
Плынь «Ясельды» бадзёрыць мяне да гэтага часу 50
Праекты, вартыя 21-га стагоддзя 53
«Гоман» открывает и объединяет 57
«Народ не толькі чытае, ён яшчэ піша і друкуецца...» 61
Наканавана быць 66
Кроны і карані 67
Кароткія характарыстыкі... 70

2. Трыванне душы 84

- Паэт знаёмы і... незнаёмы 85
Трыванне душы 89
Любіць Гасподзь пакутнікаў 94

На парозе творчай сталасці	97
«...А прагу жыць не наталіў»	103
Пра што «Гоман»?	107
Удзіляе, радуе, согревае...	115
Сольныя галасы ў «Гомане»	117
Пляцоўка для «народнай літаратуры»	124
Дыялог з літаратурай	129
Межавыя капцы не расстаўлены	133
А навокал — «Гоман», «Гоман»...	140
Мікола Трафімчук	143